

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII^{то} обикновено Народно събрание.

Четвърта извънредна сесия

20. заседание

София, понеделникъ, 9 декемврий 1918 година.

(Открито отъ подпрѣседателя д-ръ И. Момчиловъ въ 3 ч. и 40 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Отъ 242 народни прѣдставители въ списъка сж се разписали 196. Има налице нужното число, обявявамъ заседанието за открито.

(По списъка отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Константинъ Апостоловъ, Тефикъ х. Ахмедовъ, Христо Божики, Александъръ Ботевъ, Панко Вангеловъ, Илия Вълчевъ, д-ръ Христо Георгиевъ, Атанасъ Германски, Иванъ Гешовъ, Ганчо Георгиевъ, Юрданъ Дечевъ, Георги Димитровъ, д-ръ Димитъръ Димитровъ, Гочо Димовъ, Василь Димчевъ, Тодоръ Димчевъ, Станчо Доневи, Константинъ Досевъ, Младенъ Златковъ, Христо Кабакчиевъ, Миле Каралеевъ, Георги Кировъ, Иванъ Костовъ, Ангелъ Крушковъ, Захари Кръстевъ, Лазаръ Лазаровъ, Тодоръ Лукановъ, Григоръ Маджунковъ, Александъръ Малиновъ, Стефанъ Манафовъ, Александъръ Механджийски, д-ръ Юрданъ Нейовъ, Василь Николовъ, Константинъ Николовъ, Венедиктъ Поповъ, Георги Поповъ, Стефанъ Поповъ, Христо Радойковъ, д-ръ Василь Радославовъ, Едхемъ Руки бей, д-ръ Никола Стойчевъ, Никола Харжаковъ, Ненко Храновъ, Коста Ципорановъ, Атанасъ Черневъ и Юрданъ Юрдановъ).

Съобщавамъ на Народното събрание, че народниятъ прѣдставитель г. д-ръ Никола Стойчевъ иска да му се разрѣши 30-дневенъ отпускъ. Прилага медицинско свидѣтелство въ удостовѣрение на това, че е боленъ и че отпускътъ му е нуженъ по причина на здравословното му състояние. Който е съгласенъ да се разрѣши исканиятъ отъ г. д-ръ Стойчева отпускъ, моля, да си вдигне ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. д-ръ Юрданъ Нейовъ моли да му се разрѣши 15-дневенъ отпускъ пакъ по причина на болестъ. Прилага надлежно медицинско свидѣтелство. Който е съгласенъ да му се разрѣши исканиятъ 15-дневенъ отпускъ, моля, да си вдигне ржката. Болшинство.

Старозагорскиятъ народенъ прѣдставитель г. Иванъ Костовъ е подалъ слѣдната телеграма: (Чете) „По причина на важна домашна работа, моля, разрѣшете ми 2-дневенъ отпускъ, именно за 9 и 10 т. м.“ Прѣседателството му разрѣшава.

Русенскиятъ народенъ прѣдставитель г. Александъръ Радоловъ моли да му се разрѣши отпускъ за 7 декемврий т. г. Прѣседателството му разрѣшава.

Сжщо прѣседателството е разрѣшило единъ день отпускъ на народния прѣдставитель г. Величко Кознички.

Плѣвенскиятъ народенъ прѣдставитель г. Хино Христовъ е подалъ слѣдното заявление: (Чете) „По важни до-

машни причини съмъ отсъствувалъ на 4, 5 и 6 т. м.; моля да ми се считатъ като отпускъ“. Прѣседателството му разрѣшава, понеже досега се е ползувалъ само съ единъ день отпускъ.

Народниятъ прѣдставитель г. Ангелъ Крушковъ е подалъ слѣдното заявление: (Чете) „Понеже съмъ боленъ и не мога да посѣщавамъ заседанията на Народното събрание въ извънредната му сесия, затуй моля Вашето ходатайство да ми се разрѣши 25-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 1 декемврий т. г.“ Който е съгласенъ, моля, да си вдигне ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Константинъ Апостоловъ е подалъ слѣдното заявление: (Чете) „По важни домашни причини, моля да ми се разрѣши 6-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 9 т. м.“. Понеже той се е ползувалъ досега съ 18 дни отпускъ, има думата Народното събрание. Който е съгласенъ да се разрѣши 6-дневенъ отпускъ на народния прѣдставитель г. Константинъ Апостоловъ, моля да си вдигне ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Никола Ненчовъ е подалъ слѣдното заявление: (Чете) „По причина на болестъ дома ми, бѣхъ принуденъ да напушта заседанията отъ 30 октомврий т. г. и да се бавя до 5 т. м. Моля да считате тия дни прѣкарани въ отпускъ“. Който е съгласенъ, моля, да си вдигне ржката. Болшинство.

Търновскиятъ народенъ прѣдставитель г. Илия Кировъ моли да му се разрѣши по важни домашни причини 6-дневенъ отпускъ.

И. Кировъ: Отказвамъ се.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Съобщавамъ на Народното прѣдставителство, че е постѣпило законодателно прѣдложение, направено отъ народния прѣдставитель г. Димитъръ Джанкардашийски, подписано отъ надлежното число народни прѣдставители, за измѣнение и допълнение на закона за пенсиятъ отъ 1910 г. и на измѣненията и допълненията му прѣзъ 1911, 1912, 1915 и 1918 г. Това прѣдложение ще се напечата, ще се раздаде на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще се постави на дневенъ редъ.

Постѣпило е отъ военния прокуроръ искане да се заведе, съгласно чл. 431 отъ наказателния законъ, сждебно прѣследване противъ народнитѣ прѣдставители г. г. Иванъ Костовъ и Коста Ранковъ. Това искане ще бжде изпратено въ комисията по Министерството на правосъдието, която ще докладва слѣдъ това на Народното събрание.

Слѣдъ това минаваме къмъ разглеждане на въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ.

Т. Петровъ: Има направени от нашата група питання — къмъ г. министра на войната за рускитѣ плѣнници и къмъ г. министра на правосъдието за затворниците. Кога ще отговорятъ?

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ съмъ готовъ да отговоря на питаннята на народния прѣдставителъ г. Тошевъ и на народния прѣдставителъ г. Садразановъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Каменъ Тошевъ.

К. Тошевъ. Г. г. народни прѣдставители! Нашата група е отправила едно питане къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве относително затварянето на всички публични заведения — пищенепродавници, кафенета и др. въ гр. София и въ цѣлата страна. Вслѣдствие затварянето на тия заведения, маса работници въ цѣлата страна останаха безъ работа, а тѣ сж едно значително число, повече отъ 10 хиляди души, заедно съ тѣхнитѣ семейства. Локалитѣ бѣха затворени, едно, прѣдъ видъ на разнитѣ болести, които сѣществуваша въ страната, и, второ, прѣдъ видъ на мятежитѣ, които станаха около София, и прѣдъ видъ на обсадното положение, въ което се намираще София. Бѣхме отправили питане до г. министра да отговори: „1. Какво е направилъ, за да гарантира прѣхраната на тия работнически маси, останаха безъ работа не по своя вина, а поради наредбитѣ на властѣта“. Нашата парламентарна група схваща, че събирането въ локалитѣ се явява като една второстепенна причина за разпространение на болеститѣ. Главниятъ източникъ на болеститѣ ние намираме въ недостатъчната храна, въ лошото облѣкло, въ липсата на квартири и изобщо въ лошитѣ трудови условия, въ които е поставена грамадна частъ отъ българския народъ. Разбира се, ние не игнорираме и тая причина, която се изтъква отъ правителството, обаче тя се явява като една второстепенна причина. (Чете) „2. Мисли ли г. министърътъ да отмѣни казаната забрана надъ всичкитѣ заведения? и „3. Какво е направилъ или мисли да направи за освобождението на реквизиранитѣ помѣщения, хотели и ресторанти за болници, въ които ще намѣрятъ работа частъ отъ безработнитѣ? Има маса локалитѣ, които сж реквизираны за болници, други за складове, обаче въ тѣхъ сж останали много малко число болни или стоки. Напр., въ „Булевардъ“ има много малко болни, които могатъ да бждатъ занесени въ други болници, да се събератъ въ купъ, и по този начинъ да се освободятъ много заведения. Независимо отъ това, питаме г. министра на вътрѣшнитѣ работи: какво е направилъ, за да гарантира прѣхраната на тѣзи работници: готвачи, келнери, кебабчи и тѣхнитѣ семейства? Защото, споредъ насъ, г. министърътъ трѣбваше да се погрижи да се внесе отъ правителството единъ специаленъ законопроектъ, съ който да се гарантиратъ работницитѣ и тѣхнитѣ семейства въ случай на безработица, какъвто е настоящиятъ случай, когато локалитѣ, заведенията бѣха затворени въ продължение вече на два мѣсеца по заповѣдъ на властѣта. Винаги, разбира се, не е въ самитѣ работници и нѣма защо тѣ да се подлагатъ на букваленъ гладъ заедно съ тѣхнитѣ семейства, които съставляватъ едно значително число, повече отъ 10 хиляди души.

Ето защо моля г. министра да отговаря на тия три въпроса, които сж прѣдметъ на настоящето питане.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Уважаемиятъ видински народенъ прѣдставителъ г. Каменъ Тошевъ ми е отправилъ питане по отношение трудното положение, въ което сж останали ония 10 хиляди служащи въ заведенията, затворени въ врѣмето, когато имаше за това заповѣдъ отъ Министерството на вътрѣшнитѣ работи, че тѣ не сж могли да се прѣхранятъ и пр. Азъ мога да отговоря на г. Тошева само слѣдното, че затварянето на тия заведения стана по особенитѣ нужди на врѣмето: върлуваше една болестъ, наречена испанска, която имаше епидемически характеръ. За да може да се увѣри той въ какво положение се намираще страната, ще му кажа, че около два милиона хора сж били заболѣли отъ тая болестъ. Бѣше врѣме, когато въ София имаше 140 смъртни случаи на денъ. Въ България сж умрѣли 2% отъ заболѣлитѣ. При това положение, хигиеническиятъ съвѣтъ издаде наредба да се затворятъ наврѣлъ всички заведения, кждѣто става събиране на много хора, тъй като, вслѣдствие натрупването на много хора на едно мѣсто, може по-лесно да се прѣдава болестѣта. Тая бѣше една отъ причинитѣ, за да се издаде наредбата за затварянето на всички увесели-

телни заведения, театри и пр. Освѣтъ това, малко по-рано отъ това имаше смутове въ София и около София, думоветѣ бѣха много раздражени. Това съвпаднаше съ врѣмето, когато отъ фронта идѣха тука въ България хиляди войници. Намѣри се, че въ такова врѣме по-добъръ е за спокойствието на страната да се ограничи малко събирането на хората въ кръчмитѣ и кафенетата, и затуй е дадено нареджането да се затворятъ. Щомъ се прѣмахнаха тия причини, ние заповѣдахме да се отворятъ наврѣлъ кръчмитѣ, гостилницитѣ, театритѣ, и азъ издадохъ една заповѣдъ отъ 2 декемврий т. г.

Д-ръ В. Черневъ: И това е грѣшка.

Министъръ Н. Мушановъ: Ето уважаемиятъ г. Черневъ казва даже, че това е грѣшка — и заведенията се отвориха. Позволете да Ви отговоря, г. Черневъ, че нѣмамъ грѣшка. Санитарната дирекция отговори, че болестѣта е вече прѣкратена, тъй че нѣма вече санитарни причини за затварянето на заведенията. Относително общото положение на страната, дойдохме до убѣждението, че сега редътъ е възстановенъ, и нѣма причини за опасения. Зарадъ туй разрѣшихме да бждатъ отворени до 10 часа вечерта, а полицейскиятъ часъ е 11. Увѣрявамъ ви, че, като се убѣдимъ, че положително нѣма никакви причини за опасения, ще се отворятъ докогато е установено. Този е отговорътъ на първия въпросъ.

Второ, г. Каменъ Тошевъ ме пита, може ли държавата да внесе законопроектъ, за да разрѣши принципиално въпроса, че въ такива врѣмена държавата е длъжна да поддържа всичкитѣ сѣнии, които сж останени въ безработица по причина на една държавна заповѣдъ. Този въпросъ е много обширенъ, принципиаленъ, и азъ отсега мога да заявя, че върху такъвъ въпросъ не съмъ мислилъ още, но мога да ви увѣря, че такова законодателство още никждъ не сѣществувало. Зная, че има законъ за безработица, но не по тѣзи причини, когато властѣта намираща за нужно да затвори нѣкои заведения, и ми се струва, че тукъ не е мѣстото да се разрѣши въпросътъ.

Ще отговоря и на третия въпросъ. Г. Тошевъ ме пита сжщо, защо досега не сж освобождени заститѣ по реквизиционенъ начинъ болници. Г. г. народни прѣдставители, извѣстно ви е кои бѣха причинитѣ да се реквизируютъ училища, хотели и други заведения. Войната прѣдизвика това реквизиране, защото имаше голѣма нужда отъ помѣщения, кждѣто трѣбваше да се лѣкуватъ болнитѣ и раненитѣ, които въ това време бѣха въ голѣмо изобилие, и съ самото отстранение на това зло, съ намаление на болнитѣ, най-наврѣдъ се освободиха училищата както тукъ, така и въ провинцията на много мѣста не сж освобождени нѣкои заведения и хотели. Въ питането на г. Тошева има единъ вѣренъ фактъ и той е, че сега засега въ София има повече болници, отколкото нуждата го изисква. Но все взеха мѣрки чрѣзъ санитарнитѣ власти, военни и граждански, да направятъ единъ списъкъ на всички ония, които иматъ нужда отъ лѣкуване и да се събератъ въ нѣколко болници, за да може да се освободятъ всички ония помѣщения, които сме въ състояние да освободимъ. Увѣрявамъ ви, господа, че слѣдъ нѣколко дена въпросътъ ще бжде разученъ и рѣшенъ, и се надѣвамъ, че г. Тошевъ въ това отношение ще бжде удовлетворенъ.

Това имаше да отговоря на питането на г. Тошева.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Доволенъ ли сте, г. Тошевъ, отъ отговора на министра?

К. Тошевъ: Азъ не мога да бжда доволенъ, особено по втория въпросъ, за внасяне законопроектъ за гарантиране работницитѣ въ случай на безработица по вина на самото правителство или по вина на държавата, както е въ дадения случай. Колкото до това, което г. министърътъ твърди, че нѣмало никждъ такова законодателство, азъ съжалявамъ, понеже това не е вѣрно, защото въ Англия и въ Русия сѣществувало такова. Когато по вина на държавата останахъ 10 хиляди души работници съ тѣхнитѣ семейства безъ работа, менъ ми се струва, че държавата е длъжна да се притече на помощъ на тѣзи семейства, особено въ моментъ, какъвто е настоящиятъ, когато страната прѣкарва една тежка криза, голѣма безработица, една нечувана скѣпотия. Ето защо не мога да бжда доволенъ и мисля, че правителството трѣбва да се погрижи да внесе такъвъ законъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има да се подведе подъ клетва замѣстникътъ на починалия народенъ прѣдставителъ Константинъ Василевъ.

(Свещеникъ Иванъ Писевъ подвежда подъ клетва народния прѣдставителъ А. Т. Гайдажиевъ).

Има думата Андрей Садразановъ, за да развие питането си към г. министра на вътрешните работи.

А. Садразановъ: Както ви е известно, г. г. народни представители, отстъпленето на 9-а дивизия прѣдизвика падането на гр. Струмица. Неприятелитѣ англичани заедно съ гърцитѣ вѣззоха въ Струмица, както е известно, на 25 септемврий. Населението не толкова отъ национални, а повече отъ продоволствени съображения, понеже щѣше да бѣде изложено при отстъпленето на небивали мъчности, както това имаме случай да видимъ прѣзъ първата война, не напуста града, както и околнѣта. Така стана и съ чиновническия персоналъ и архивитѣ имъ. Нѣкои архиви можаха да се прибератъ, нѣкои не можаха, тъй и отъ тѣзи, които можаха да се прибератъ по-големата частъ бѣше изгубена по пжтищата или оставена въ Радомиръ и Дупница, поради движението на болшевишката тѣла. Прѣзъ това врѣме боятъ продължаваше да се води между Струмица и Ново-село, въ Струмишкото дефиле. Благодарение на мощното съдѣйствиє отъ 11 дивизия, заедно съ други полкове отъ други дивизии, неприятелското вторжено нашествие въ страната можа да се прѣдотврати до 28 септемврий, когато между нашето правителството и делегатитѣ на Съглашението се подписа примирието, въ което се възприе България да запази границитѣ споредъ Букурещкия договоръ, и въ резултатъ на което грѣцкитѣ войски трѣбваше да напустнатъ окупираната Струмица. Не слѣдъ много чиновницитѣ по нареждане отъ респективнитѣ си министерства се завърнаха, но бѣха принудени да стоятъ цѣла седмица въ Петричъ, докато гърцитѣ, подъ прѣдлогъ, че прибиратъ своитѣ ранени и убити отъ боя, които жертви не бѣха малко, можаха прѣзъ това врѣме да организиратъ една основа за бѣжещи агитации. И ние виждаме слѣдъ малко врѣме, по нареждане на английското команданство отъ Струмица, по списѣкъ да се извикватъ чиновницитѣ отъ Петричъ, и всички тѣ се намѣстиха по мѣстата си. Но тамъ вече намѣриха едно голѣмо противодѣйствиє отъ спрана на загнѣздитѣ се тайни гъркомани било отъ населението, било отъ хора, оставени отъ самата сѣседна държава. За помощникъ командантъ е назначенъ единъ грѣцки офицеръ, който по-рано е служилъ за свръзка съ английската армия, и този помощникъ-командантъ заедно съ двама или трима свои хора, бивши четници, андарты, които сж се движили изъ околнѣта и познаватъ много добрѣ психологията на това население, възползувани отъ свѣршеното бездѣйствиє на нашитѣ административни власти, си разиграватъ коня, както щатъ. Има случаи даже дѣто сж се опитали въ нѣкои общини да нагласятъ грѣцки кметства. На това нѣма кой да се противопостави, защото окръжниятъ управителъ, който можеби да има всѣкитѣ адвокатски способности, но нѣма нужния куражъ и смѣлостъ на единъ организаторъ да разбере психологията на народа и да му помогне въ дадения моментъ. Той отсъствува въ прѣзъ това врѣме, той замина нѣщо около прѣди седмица, когато положението тамъ, прѣдполагаше той, да е изяснено. При влизането на гърцитѣ въ града, както е известно, пострадаха нѣкои наши чиновници, които, вмѣсто да бѣдатъ прѣдадени на българскитѣ власти, сж отведени и поставени въ затвора въ Солунъ. Такъвъ е случаятъ съ г. Ципушевъ, прѣдседателъ на постоянната комисиия, съ неповия внукъ, демобилизиранъ войникъ, който е билъ при него въ това врѣме, и съ двама пришлци отъ село Богданица, намиращи се въ Струмица. Всичкитѣ тѣ сж били отведени въ Солунъ по съображения, че били опасни за населението, което, по всѣка вѣроятностъ, тѣ мислятъ да погърчатъ и спечелятъ за своята кауза. Не само това, но цѣлото народно богатство — а вие знаете какво прѣдставляваше по-рано Струмица съ своето поле — повечето отъ добитѣка, всичкитѣ комитетски складове, както и това, което се намираще въ складовѣтъ на първа армия, се задигна и прѣнесе съ камиони и съ разни други съобщителни срдства въ Гърция. Жалкото е, че сж замѣсени и наши чиновници въ това. Акцизниятъ началникъ, напр., който знае за задигането на повече отъ 80 хиляди килограма афиново сѣме, реквизирано отъ населението и поставено на разположение на първата армия, дава разрѣшение на нѣкои недобросѣвестни граждани да се мели това сѣме, безъ да бѣде раздадено, разбира се, на населението, а го продаватъ по 40—60 л. оката въ Гърция, за да получаватъ драхми. Сжщото е и съ вълната, сжщото е и съ захарта и съ солта: повече отъ 20 хиляди килограма вълна сж били задигнати отъ складовѣтъ на комитетата прѣзъ врѣме на суматоката, повече отъ 120 хиляди килограма солъ, гоамадни количества сѣно, 40 хиляди килограма захаръ и 80 хиляди килограма маково сѣме отъ първа армия. Не

само това, но, възползуванъ отъ обстоятелствата и суматоката, като мисли, че не може да излѣзе найвъ, сжщитѣ акцизенъ началникъ, съ съдѣйствието на търговеца тамъ Моне Гърковъ продава кибрита, който се намираще на разположение въ акцизното управление, на количество повече отъ 25 каси, по 50 ст. кутията. Не му стига това, но съ заповѣдъ нарежда до своя подвѣдомственъ въ Петричъ акцизенъ агентъ да му изпрати още двѣ каси и го продава по 50 ст., когато сж длъжни да не го продаватъ повече отъ 15 ст. кутийката, и то срдцу купонъ, на самото население. Не само това, но отъ щаба на първата армия, по това врѣме установенъ въ с. Баница, Струмишка околия, сж задигнати всички мобили, всички дървени материяли, маси, златни и сребърни сѣдове и т. н., въ който щабъ присѣствувалъ самиятъ прѣстонаслѣдникъ на 25 септемврий. Задигнати сж, пакъ въ сѣгласие съ акцизния началникъ, отъ Юмеръ Мехмедовъ заедно съ брата му Хюсеинъ бей Тиквешлията и единъ таенъ агентъ на полицейската охрана при първата армия, Тушо Маджаровъ. Всичко това, цѣлото това богатство, вмѣсто да остане въ ржцетѣ на населението, тѣ намиратъ случай да го изнесатъ извънъ границата, както е случаятъ и съ грамадно количество добитѣкъ, който се изнася не само отъ Струмица, дѣто могатъ безпрѣпятствено да си работятъ каквото щатъ чуждитѣ власти, но се задига и се прѣнася отъ контрабандисты прѣзъ Петричъ. Фактически може да се каже, нѣма граница; граница сжествува, но за гърцитѣ — да не прѣнасятъ нищо отъ Гърция насамъ, а отсамъ за Гърция се прѣнасятъ грамадни количества богатства.

Знаете вие, г. г. народни прѣдставители, че географическото положение на Струмица е едно отъ особенитѣ. Струмица е, може да се каже, входна врата за България при едно неприятелско нашествие. Историата и близкото минало ни показватъ, че, както прѣзъ Симеоново и Самуилово врѣме пжтятъ на грѣцкото нашествие въ България е билъ прѣзъ Струмица, сж завладѣването на Струмишкото дефиле, така сжщо и прѣзъ втората война пжтятъ на гърцитѣ бѣше прѣзъ тамъ; сжщо и сега, ако тѣ, чрѣзъ нѣкакви дипломатически или други срдства, сполучатъ да изтрѣгнатъ Струмица, каква гаранция можемъ да имаме занарѣдъ да опазимъ всички тия градове, които се намиратъ на една хоризонтална съ границата линия: Петричъ, Мелникъ, Неврокопъ, а и Джумая даже? Ние ще бѣдемъ лишени отъ тѣхъ. И вмѣсто да видимъ надвѣсила се надъ насъ, като Демоклиевъ мечъ, една грѣцка опасностъ въ бѣжеще, по-добрѣ още отсѣга да погледнемъ злото въ очитѣ и да вземемъ мѣрки, най-главно, да поставимъ една силна администрация, която да умиротвори тамъ населението, да го обвърже за каузата на България, защото гърцитѣ, колкото повече се приближава мирътъ, толкова повече бързатъ съ елинизиранието на тамошното население.

Още по-злѣ е поставено, г-да, движението по тѣснолинейнитѣ Радомиръ—Рупелъ и Радомиръ—Петричъ. Азъ самъ изпитахъ това на гърба си, като миналия пжтъ, вмѣсто за 24 часа, за колкото обикновено се прѣминава разстоянието отъ Петричъ до тукъ, азъ илвахъ на шестия день, и бѣхъ принуденъ да гладувамъ повече отъ 3—4 дни, за което врѣме не можахъ да прѣдвидя да си взема храна. Известно е, че отъ плѣненитѣ на послѣдѣкъ дивизии, както и отъ по-рано плѣненитѣ, се възвръщатъ грамадни маси войници — тѣ сж цѣли роти — възвръщатъ се гладни, голи, боси, изложени на всички атмосферни влияния. За тѣзи войници, въпрѣки дългия пжтъ, който минаватъ прѣзъ Струмица и Рупелъ за насамъ, не сж прѣдвидени никакви хранителни пунктове. Комендантитѣ по гаритѣ се държатъ много нахатно къмъ тѣхъ и се прѣдизвикватъ често пжти скандали. Войницитѣ, съ нѣкои други останали у тѣхъ патрони, стрѣлятъ безразборно, дѣто намѣрятъ — разбира се по въздуха. Съ това иде да се докаже, като мълчатъ властитѣ, че у насъ още, особено по крайнитѣ, положението не е закрѣпнало. Казахъ, че най-голѣмото зло е това, че тѣзи войници сж изложени на гладъ. Понеже, отъ една страна, движението е затруднено до крайна степенъ, а, отъ друга страна, нѣма нито единъ хранителенъ пунктъ, кждѣто да имъ дадатъ помощ или хлѣбъ, тѣ сж принудени толкова дни наредъ да гладуватъ. Има случаи даже на гладна смъртъ, както е случаятъ въ Крушникъ, дѣто двама войници умрѣха просто отъ гладъ и отъ студъ, отъ голота, безъ да има нѣкой да се погрижи за тѣхната сѣдба, да ги настани нѣкждѣ въ нѣкой лазаретъ, или пъкъ да има нѣкой подвижна санитарна властъ въ това дефиле, за да може да даде помощ на възвръщащитѣ се войници.

Особено лошо е обстоятелството, че нашиятъ желѣзничарски персоналъ дезертира — особено този, който е обя-

венъ въ плънъ отъ англичанитѣ и прѣбивава въ наша територия на служба — и се възвръщатъ по домоветѣ си, и съ това се затруднява движението; не само че се затруднява, но се прѣдизвикватъ и катастрофи, дерайлирании отъ линияитѣ. Това нѣщо е обикновено зрѣлище. Мнозина осакатени, мнозина гладни сѣ принудени да стоятъ по цѣли дни и нощи по гаритѣ, докато се добератъ до Радомирската гара. Ако не се взематъ мѣрки — разбира се, това дезертьорство е подпомагано мѣлкомъ и отъ самитѣ началници на гаритѣ, които знаятъ това, които иматъ списъкъ на своитѣ хора и, въпрѣки това, улесняватъ бѣгството имъ — не е изключена възможността единъ денъ да се намѣримъ прѣдъ перспективата да останемъ безъ никакъвъ персоналъ. По такъвъ начинъ още повече ще се влоши положението, и не само ще се влоши, но, ако не се взематъ мѣрки да се назначи нашъ персоналъ, възможно е англичанитѣ да си поставятъ свой, и ако сега прикачатъ къмъ влаковетѣ по една или двѣ вагонетки, съ които прѣнасятъ продоволствени припаси, тогава не ще има нито една, и оттукъ надолу не ще може да се пътува. Нито отъ тамъ насамъ, и населението, слѣдователно, ще бѣде лишено отъ прѣнасяне на най-необходимитѣ артикули.

Ето защо азъ моля г. министра на вътрешнитѣ работи, както и г. министра на желѣзницитѣ, да взематъ съответнитѣ мѣрки за уреждане движението по тази линия, която отъ бѣгството на сръбскитѣ плѣнници досега не е поправена, и по която често пъти ставатъ дерайлирании, а, отъ друга страна, да се постави единъ здравъ административенъ персоналъ, особено окръженъ управителъ въ Струмишко, за да може да прѣмахне всѣкакви агитации отвънъ, които ще бѣдатъ сѣдбоносни за нашето национално бъдеще.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министърътъ на вътрешнитѣ работи.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. Садразановъ разви своето питане. Въ по-голѣмата си частъ той изнася факти, които се отнасятъ до друго министерство. Напр., всички тия въпроси по нѣкакви нарушения или прѣстѣпления, вършени отъ акцизни или митнически власти, трѣбва да се отнесатъ до г. министра на финанситѣ, защото това не спада въ моето вѣдомство. Въпросътъ, който се отнася до Министерството на вътрешнитѣ работи, тъй както е изложенъ въ самото питане, се състои въ слѣдното.

Гръцки войници, андарты и офицери даже, облѣчени въ английска униформа, сѣ ходили въ Струмишко, проповѣждали си еленизма, правили сѣ много беззакония, заставяли сѣ нѣкъдѣ общинскитѣ власти да напускатъ и сѣ настанявали гръцки такива. Въ туй отношение, г. г. народни прѣдставители, съ съжаление трѣбва да кажемъ, че фактитѣ сѣ вѣрни. Не зная за кое врѣме приказва уважаемиятъ народенъ прѣдставителъ г. Садразановъ, обаче азъ имамъ нови доказателства — тъкмо днесъ пристигна една телеграма — отъ които се вижда, че наистина въ този край нашето население много е обезпокоявано отъ нови гръцки агитации и че такива андарты, даже и гръцки офицери, прѣоблѣчени въ английска униформа, ходили и агитирали по селата. Има, напр., свѣдѣния, че въ с. Мокрени сѣ вече изгонили учители отъ селото.

П. Даскаловъ: Въ наша територия!

Министъръ Н. Мушановъ: С. Мокрени е въ Струмишко — нашъ окръгъ. Тъй щото фактитѣ сѣ вѣрни. Известно ви е, г. г. народни прѣдставители, че, споредъ примирieto въ Солунъ, между насъ и главнокомандующия на съюзнитѣ армии, струмишкиятъ окръгъ остана съ българска администрация. Въ него има и английски командантства, защото тѣ иматъ правото да ги окупираатъ съ войски.

Д. Кьорчевъ: По солунското примирие, тѣ се отказаха отъ окупация на Струмица съ войски.

Министъръ Н. Мушановъ: По това примирие, нашитѣ власти оставатъ.

Д. Кьорчевъ: Да, което значи, че остава суверенна българската власть тамъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Тъкмо туй казвамъ, г. Кьорчевъ, че, по него примирие, нашитѣ административни власти оставатъ. Тъкмо туй казвамъ, азъ не казвамъ противното, не добръ ме слушайте. Прѣди вашето питане, ние имаме свѣдѣния постоянно въ министерството за тѣзи агитации на гръцки андарты и наврѣмето сме правили всички по-

стъпки прѣдъ надлежнитѣ английски власти да не се допуска това злоупотребление съ английската униформа, защото убѣдитъ сѣмъ, както, сигуренъ сѣмъ, мнозина отъ г. г. народнитѣ прѣдставители сѣ убедили, че благородството и почитеността, съ които английскитѣ военни власти се отнасятъ наврѣдъ въ България и даватъ основание на всички ни да вѣрваме, че това не може да бѣде съ покровителството на английскитѣ власти.

Обаждатъ се: Никога.

Министъръ Н. Мушановъ: Увѣренъ сѣмъ, че тия работи ставатъ непрѣменно отъ злонамѣрени гръцки агитаторы, които мимо знанието на английскитѣ власти трѣбва да ходятъ и бродятъ по нашитѣ села и правятъ своитѣ панелински агитации. Още като получихъ тази телеграма, отнесохъ се чрѣзъ Министерството на външнитѣ работи до тукашнитѣ прѣдставители на английската власть да имъ обърнатъ вниманието, че даже, слѣдъ ония постѣпки, които, увѣренъ сѣмъ, сѣ направени отъ английската власть, гръцки офицери подъ английска униформа правятъ партизански агитации въ нашитѣ села. Надѣвамъ се, че англичанитѣ, такива, каквито ние ги познаваме, нѣма никога да допуснатъ въ онитѣ на християнското население и особено на изтокъ, тѣхната униформа да се олюзори отъ постѣпкитѣ на гръцкитѣ андарты.

Относително администрацията, г. г. народни прѣдставители, вѣренъ е сѣщо фактитъ, че нашата администрация е безсилна да може да се бори съ всичко онова, което гръццитѣ изпрачатъ. Монитѣ схващания сѣ, че гръцката държава сигурно е организирила добра пропаганда въ този край, и че нашитѣ 70 души стражари, които изпълняватъ администрацията въ цѣлия окръгъ, не сѣ въ състояние да могатъ наврѣдъ да противодѣйствуватъ и да парализиратъ тази гръцка дейность. Несчастieto е, че даже и толкова стражари не сѣ останали, защото въ цѣлия окръгъ имаме само 30 стражари, тъй като 80 души, отъ 110, сѣ си дали оставката и сѣ си отишли по селата.

Д. Кьорчевъ: Да се прати войска.

Министъръ Н. Мушановъ: Отъ нѣколко дена азъ вземамъ сериозни мѣрки, за да можемъ да засилимъ администрацията. Ми се чини, че всичкитѣ, да кажемъ, негодни, не, но всичкитѣ лоши послѣдствия за насъ не произлизатъ отъ личнитѣ качества на административния персоналъ тамъ, но се дължи на липсата на една организация, която трѣбва да се уреди. Убѣденъ сѣмъ, че при една по-сериозна организация и при по-голѣмо количество на администрацията, агитациитѣ на андартитѣ ще иматъ по-голѣмъ успѣхъ. Обаче азъ сѣмъ увѣренъ, че туй изпитано население, въ този край, което е прѣкарало толкова ужаси и негодни, нѣма да прѣдаде своята националность. Своята българщина, само защото гръцитѣ отиватъ да агитиратъ. Общавамъ, слѣдователно, да взема по-сериозни административни мѣрки, за да можемъ да гарантираме спокойствието, реда и българския суверенитетъ въ този край, защото това право ни е дадено даже отъ самитѣ съглашенски съюзни армии, възъ основа примирieto. Увѣренъ сѣмъ, че при новитѣ постѣпки, които правимъ прѣдъ прѣдставителитѣ на английскитѣ власти, тѣ ще ни дадатъ всичкото си съдѣйствие, за да може да се прѣкрати веднѣжъ завинаги това злоупотреба съ английската униформа и да може да се прѣкратятъ за въ бъдеще тѣхнитѣ злосторни агитации.

Това имамъ да отговоря по питането, което ми се прави.

Ще ми позволите да кажа двѣ думи и относително тѣсноколейката, защото бѣхъ министъръ на желѣзницитѣ, зная този въпросъ и ще мога да замѣтя уважаемия ми колега, който отсъствува.

Г. г. народни прѣдставители! Положението на тѣсноколейката, която съединява Радомиръ съ Струмица и отива по-далечъ бѣше въ началото доста печално. Бѣше врѣме, както казва запитвачътъ съ право, когато нашитѣ войски я напущаха, а пъкъ сега на 6 декемврий, оня денъ изтичаше срокътъ за демобилизирането на всички. Тъй че по едно врѣме функционирането на тази тѣсноколейка бѣше затруднено. Обаче взеха се всички мѣрки, за да може циркулирането, собствено, движението да бѣде по-редовно и по-усилено. Сега, оня денъ, се взе министерско постановление, съ което тази тѣсноколейка, както и всичкитѣ тѣсноколейки въ България, се поставятъ подъ управлението на военното вѣдомство. Персоналтѣ се усили — тѣ ще се обслужватъ съ 3200 души желѣзничари — създава се новъ щатъ съ заплати на тѣзи, които ще служатъ, и сѣмъ убѣденъ, че сега ще има персоналъ, за да може да се гарантира

правилното функциониране на треноветъ. Обаче да не си правимъ илюзии, защото тази тѣсноколейка обслужва и на съглашенската армия, която е у насъ, вслѣдствие на което, както е и съ нормалнитъ ни линии, ние сме длъжни споредъ договора да удовлетворимъ по-напрѣдъ тѣхнитъ нужди и слѣдъ туй нашитъ. И опасенията, които има г. Садразановъ съ това си питане, както по едно врѣме се опасяваше и населението, че съглашенцитъ може да турятъ ржка върху тѣсноколейкитъ, може би, опасение, което имаме и ние заради туй, за да можемъ да прѣдотвратимъ тази опасностъ, често пѣти българитъ търпѣха лишения отъ това движение. Обаче ние гарантираме въ наше владѣние тѣсноколейката, която за въ бъдеще съмъ убѣденъ, положително ще остане въ наши рѣцѣ. Ето защо, колкото да сж били негодитъ голѣми, поне този страхъ, който има г. запитвачтъ, мога да го увѣря сега, че е избѣгнатъ и тѣзи линии ще останатъ у насъ, защото се показаме способни и годни да обслужваме интереситъ на съглашенството и слѣдъ тѣхъ нашитъ. Несгодитъ сж голѣми и много, и моето разбиране, слѣдователно, е: съ търпѣние и съ патриотична твърдостъ трѣбва българското население и ние всички да отстоимъ — не за дълго врѣме, надѣвамъ се — и съ туй ние по-добъръ ще обслужимъ интереситъ на България. Нѣма защо да се оспорватъ нѣкои факти, които сж извѣстни, нѣма защо да имъ диримъ нито произхода, нито обосноваването. Положението е такова, че трѣбва да си дадемъ отчетъ за него. Моето разбиране е такова. Доколкото можемъ, както и досега, тѣй и напредъ, ще даваме всички доказателства, съ рискъ даже да не удовлетворимъ нашитъ нужди, да удовлетвориравме много добросъвѣстно нуждитъ на Съглашенството, само за да не спечелимъ никога упрѣка, че ние недобросъвѣстно имъ служимъ, да разбератъ всички, които сж тукъ, че България е доказала въ отношенията си съ тѣхъ всичката си добросъвѣстностъ. И затуй много работи, които по-рано се смѣтаха като нарочно създадени, вече сж съвършено изключени.

Тия сж нѣколкото думи, съ които смѣтахъ да отговоря на г. запитвача.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Доволни ли сте, г. Садразановъ, отъ отговора на г. министра?

А. Садразановъ: Доволенъ съмъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. министрътъ на народното просвѣщение е готовъ да отговори на питането на народния прѣдставителъ г. Никола Ненчовъ.

Г. Ненчовъ, имате думата да развиете питането си.

Н. Ненчовъ: Г. г. народни прѣдставители! Отправилъ съмъ едно питане до министра на народното просвѣщение и министра на вѣтрѣшнитъ работи за една и сѣща работа. Въ родното ми село има единъ учителъ и една учителка, които, по наредбитъ, влизатъ като членове въ Комитета за подпомагане на войнишкитъ сѣмейства. И дѣйствително, тѣ сж вършили повече канцеларската работа, но до едно врѣме сж я вършили по длъжностъ, а слѣдъ това се охитрили да понаправятъ отъ тази работа малко парици. Наредили свои агенти, сѣщо жени на войнишки сѣмейства, да проагитиратъ между другитъ жени, че отъ тѣхъ — учителтъ и учителката — зависи, при съставянето на списъцитъ, да пишатъ на едни по-малко, на други повече, при условие, ако имъ дадатъ по едно възнаграждение. И дѣйствително, за нѣколко мѣсеци тѣ сж могли да събератъ отъ едни по 5, отъ други по 10 лева, споредъ сумата, която имъ се записва, и събрали една голѣма сума, която не мога да опрѣдѣля колко е. защото това е рабста на Комитета за подпомагане на войнишкитъ сѣмейства. Това е вървѣло нѣколко мѣсеца. Азъ не се намирамъ тамъ постоянно, и отначало е вървѣло по единъ таенъ начинъ, но най-послъ не можеше да бжде тайна и се разкри тази работа, като ми казаха, че „не е твоя работа, ти да мълчишъ“. Азъ не мога да поѣтъпя да се върши такава прѣстѣпление въ родното ми село и донесохъ за това на врачанския окръженъ училищенъ инспекторъ, като едновременно ти писма писахъ до Комитета за подпомагане войнишкитъ сѣмейства. Това стана прѣзъ августъ. Ни елисто, ни другото учѣвление направиха нищо, за да потърсятъ, дали има виновници. Трето заявление подадохъ по реда до прокурора, който изпълни длѣта си и прѣпрати на полицията да разслѣдва тази работа. Дълго врѣме врачанскиятъ окръженъ училищенъ инспекторъ, а сѣщо и комитеттъ, не направиха нищо. а казаха, когато направихъ питането и тогава, по всѣка вѣроятностъ, е билъ запитанъ окръжниятъ училищенъ ин-

спекторъ за тази работа и той пратилъ околийския инспекторъ да направи едно малко разслѣждане. А Комитеттъ за подпомагане войнишкитъ сѣмейства, които трѣбваше да дири прѣстѣплението — защото въ едно негово окръжие се казваше даже, че всички онѣзи, които сж направили нѣкакви нарушения, трѣбва да се издирятъ — не направи нищо. Затова питамъ г. министра, има ли прѣстѣпление въ дѣйността на учителя и учителката, защото споредъ мене, прѣстѣпление е — отъ дѣцата, бацитъ на които сж били въ окопитъ, да се възползуватъ други отъ това положение и да отидатъ да грабятъ войнишкитъ. Казахъ, че отъ всѣка жена сж вземали по 5—10 лева. Учителтъ се казва Петъръ Велчевъ, учителката — Мария Мицова.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министрътъ на народното просвѣщение.

Министръ С. Костурковъ: Питането на г. Ненчовъ носи дата 17 октомврий т. г. 17 октомврий! Това подчертавамъ, защото искамъ да се хвърли свѣтлина прѣдъ г. г. народнитъ прѣдставители върху онова твърдение, което сега, прѣди нѣколко минути, г. Ненчовъ хвърли тукъ, че на неговото оплакване до окръжния училищенъ инспекторъ по въпроса за злоупотрѣбата, що била правена отъ учителя и учителката въ неговото родно мѣсто при раздаване помощитъ на войнишкитъ сѣмейства, не било обрнато внимание, освѣнъ тогава, когато той направи питането си въ Народното събрание. Прочее, питането е отъ 17 октомврий, а заявлението на г. Ненчова до окръжния училищенъ инспекторъ е безъ дата.

Н. Ненчовъ: Прѣзъ августъ съмъ го далъ.

Нѣкой отъ либералнитъ групи: (Къмъ министръ Костурковъ) Кажете входящия нумеръ.

Министръ С. Костурковъ: Ще ви кажа, недѣйте бърза. Неговото заявление нѣма дата, а пише септемврий 1918 г., слѣдователно, не августъ, както твърди той.

П. Лисевъ: Може да е 1 септемврий. Що отъ това?

Министръ С. Костурковъ: Азъ искамъ да установя фактитъ. Входящиятъ нумеръ на инспекцията е 5711 и носи дата 12 септемврий. Прѣзъ септемврий е подадено заявлението, на 12 септемврий му е поставенъ входящиятъ нумеръ и дата. Слѣдъ това сѣщото заявление излиза отъ инспекцията при надписъ и отива до главния учителъ, който е и обвиняемия въ случая заедно съ учителката Мицова, за да се искатъ обяснения по съдържанието на заявлението. Главниятъ учителъ дава своитъ обяснения. Неговитъ обяснения носатъ дата 18 септемврий — виждате, колко бързо отговаря, и въ туй отношение не може да се обвинява. Тукъ се спира работата, защото окръжниятъ училищенъ инспекторъ намира, че отъ заявлението на г. Ненчова и отъ обясненията на главния учителъ излизатъ налице работи, които не сж уяснени и за уясняването на които ще трѣбва да се направи специално разслѣждане. За тая цѣль трѣбва да бжде пратенъ околийския инспекторъ, обаче той въ това врѣме е билъ войнишки, недемобилизиранъ, и тогава, когато се демобилизира единъ отъ околийскитъ инспектори, той бива изпратенъ. На 28 и 29 октомврий инспектортъ съставя протоколъ по разпита, който е направилъ на 23 души мъже и главно жени.

И. Симеоновъ: Я нека оставимъ този въпросъ за общата конференция, когато пристигне Уйлсонъ. Кой назначи този учителъ, г. Ненчовъ, въ вашето село? Вие.

Н. Ненчовъ: Нѣма значение.

И. Симеоновъ: Вие бѣхте най-добриятъ му приятелъ и го локровителствувахте и хвалихте налѣво и надѣсно, а днесъ го обвинявате. Защо? Защото не можакте да си подѣлите захарта. Васъ Ви сѣдиха въ воененъ сѣдъ — той бѣше свидѣтель; сега него ще сѣдятъ — Вие ще бждете свидѣтель. Халваджия за бозаджия! Оставете тѣзи работи; недѣйте дава възможностъ и на умрѣлъ конь да рита.

Н. Ненчовъ: Отъ мене той не е взелъ нищо. Азъ изнасямъ факти. Знаете ли, че околийскиятъ инспекторъ е радикалъ-демократъ?

И. Симеоновъ: Знамъ за военни съдъ, за захаръ и за каси съ газъ и че тренѣрихте 5 дена. Знамъ всичко, мълчете тамъ.

П. Лисевъ: Имашъ и ти интересъ.

И. Симеоновъ: Мълчете и Вие тамъ. Вие дойдохте случайно депутати въ Камарата, когато касираха четиримата земледѣлци.

П. Лисевъ: Само вие ще говорите.

И. Симеоновъ: Питане правите само за гюрюлгия. Я си идете въ Берлинъ и Виена, избѣгайте всички, тамъ е вѣстното мѣсто. (Възразжение отъ либералнитѣ групи) Питане се прави за нѣкакъвъ си даскалъ.

Министъръ С. Костурковъ: Прочее, властта се е згнесла много коректно къмъ заявлението на г. Ненчова и е направила потрѣбното.

Д-ръ П. Динчевъ: Разбрахме работата, Симеоновъ отговори.

Министъръ С. Костурковъ: Вие искате, г. Динчевъ?

Д-ръ П. Динчевъ: Казвамъ, че Симеоновъ отговори.

Министъръ С. Костурковъ: Господинътъ пита не Васъ, а министра на просвѣщеніето, и той е длъженъ да отговори; ако вие не желаете да слушате, мълчете, или можете да си излѣзете. Вие не зачитате прѣдставители, който прави питането, когато азъ искамъ да отговарямъ по законния редъ. Ако не заслужава отговоръ неговото питане, азъ самъ нѣмаше да дамъ такъвъ, но смѣтамъ, че то заслужава.

Г. Серафимовъ: Вашитѣ прѣкъсватъ и говорятъ повече отъ Васъ, а не ние.

Министъръ С. Костурковъ: Азъ и за тѣхнитѣ прѣкъсвания казвамъ. — Разслѣдването, което е станало, както ви казахъ, на 23 лица, повечето жени и нѣколцина души мѣже, между които и кметътъ, прѣдседателътъ на училищното настоятелство и пр., установява, че помощитѣ на войнишкитѣ сѣмейства съвсѣмъ не сѣ давали редовно — по цѣли мѣсеци не сѣ давали — защото кметътъ и секретаръ-бирникътъ сѣ се извинявали съ туй, че нѣмали врѣме да приготвятъ списъцитѣ, и женитѣ отишли и молили учителя и учителката да правятъ списъцитѣ. Тѣ се съгласили, обаче учителътъ искалъ да му платятъ за труда, което е прѣстѣпление, когато се отнася въпросътъ до войнишкитѣ сѣмейства, и е наказуемо по чл. 82 отъ закона за народното просвѣщение. Женитѣ се принудили да обѣщаватъ, че тѣ ще събератъ пари помежду си да плащатъ на учителката и учителя за труда, който тѣ ще полагатъ при съставянето на списъцитѣ. И тѣй, оттогава списъцитѣ се изготвятъ редовно, паритѣ се раздаватъ редовно, но на учителя му събирали отъ нѣкои жени, отъ кого повече, отъ кого по-малко, по 2, 3, 5, а въ нѣкои случаи и по 10 л., и му ги давали. Нѣколко отъ свѣдѣтелскитѣ установяватъ, че на учителя сѣ събирали пари и сѣ му ги носили. Той не ги е вземалъ, а сѣ ги оставяли въ стаята на масата му. Това е една хитрина.

Отъ либералната група: А-а-а!

Министъръ С. Костурковъ: Учителката нищо не е взела, нито пари е искала. Прочее, срѣщу учителката, както виждате, макаръ че има обвинение отъ г. Ненчова, това обвинение не се доказва, а се доказва само обвинението противъ учителя. Това е констатирано отъ разслѣдването, което е направилъ околийскиятъ училищенъ инспекторъ, и той прѣдлага наказателнитѣ мѣрки, които трѣбва да се взематъ противъ учителя. Г. Ненчовъ, обаче, казва въ своето питане, че двамата, учителътъ и учителката, сѣ събрали огромни суми. Такова нѣщо, г-да, заявявамъ, че нѣма. Никакви огромни суми. Но то е алъшъ-веришъ на дребно, прѣстѣпления, които трѣбва да бѣдатъ прѣслѣдвани и изкоренявани безсѣмийно. Огромни суми нѣма, и г. Ненчовъ, прочее, е извънредно много прѣувеличилъ работата.

Г. Серафимовъ: Да се обѣси Ненчовъ, че е казалъ „огромни суми“.

Министъръ С. Костурковъ: Нѣма какво да се обѣси. Въ срѣзка съ това нека, г. г. народни прѣдставители, да съобща и факта, че срѣщу г. Ненчова има състанени чѣтотве за продаване на жито и на брашно, и това се е изтъкнало отъ разслѣдването.

Д-ръ П. Динчевъ: Донесете го до прокурора.

Министъръ С. Костурковъ: Азъ разбирамъ, че по този начинъ г. Ненчовъ, можеби повече отъ користи подбуждения или отъ стремѣжъ да си отмъсти, съобщава тѣзи работи въ форма на оплакване. Обаче каквито и да сѣ неговитѣ съображения, азъ уважавамъ заявлението му, и ви казвамъ, че по неговото заявление е направено разслѣдване и се налага наказание на провиненото лице.

Д. Кьорчевъ: Какво е наказанието?

Министъръ С. Костурковъ: Учителътъ ще бѣде уволненъ отъ общината. Това е прѣдложеніето и съ туй прѣдложение ще се занимае властта, която има право да уволнява. Това не сѣмъ азъ въ случая още; докато дойде до мене, има още много да се мине, г. Кьорчевъ. Азъ ви казвамъ това, което прѣдлага училищната власт, като първа инстанция на ревизорската власт.

Д. Кьорчевъ: Това не е дисциплинарно прѣстѣпление.

Министъръ С. Костурковъ: Моля. Самото прѣстѣпление, като криминално, ще си отиде по надлежния редъ въ съда и съдътъ ще си каже своята дума. Недѣйте мисли, че азъ съмъ министъръ, който ще защитавамъ съ своето положение крадцитѣ и злоупотрѣбителитѣ. По никакъвъ начинъ.

Отъ либералнитѣ групи: А-а-а!

Министъръ С. Костурковъ: Г. Ненчовъ въ питането си се ограничава само съ това обвинение срѣщу учителя и учителката, а въ заявлението му до инспекцията има и други оплаквания и други обвинения. По другитѣ обвинения околийскиятъ инспекторъ е разпиталъ и нѣкои отъ тѣхъ падатъ. Тѣ не сѣ прѣдметъ на питането и азъ само ви казвамъ за свѣдѣние да видите какво върши училищната власт, че тя си изпълнява добросъвестно дълга. По едно обвинение има не напълно доказана вина, и затуй наказанието на учителката, което се прѣдлага, е сравнително малко, защото обвинението не е доказано.

Това имахъ да кажа по питането на г. Ненчова.

Н. Ненчовъ: А за нанасянето побой?

Министъръ С. Костурковъ: Побоятъ, за който Вие въ своето питане не казвате нито дума, не е доказано. Оказва се, че станало спрѣчкване между двама — единъ селянинъ и учителя. Учителътъ замахналъ, слѣдъ туй се сѣдили и спогодили.

Н. Ненчовъ: Погаждатъ се, ама го е билъ въ канцеларията.

Министъръ С. Костурковъ: За това Вие не правите питане. Вие правите питане за двѣ нѣща: първо, знае ли министерството, че е станало злоупотрѣбление съ служебното положение на учителя и учителката и вземали единъ видъ рушветъ, и второ, знае ли Министерството на вътрешнитѣ работи, че въ централния комитетъ за подпомагане войнишкитѣ сѣмейства е донесено отъ Васъ за извършеното, или не. Азъ ви отговорихъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Ненчовъ! Доволни ли сте отъ отговора на г. министра?

Н. Ненчовъ: Не съмъ доволенъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Прѣминаваме къмъ разглеждане въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ. На първо мѣсто е докладътъ на комисията по Министерството на правосѣдието по въпроса за народнитѣ прѣдставители Александъръ Механджийски и д-ръ Христо Георгиевъ.

Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Н. Калчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Съдебниятъ слѣдователъ при тукашния военно-полеви

сждъ е държалъ слѣдното постановление: (Чете) „Подписанитѣ военно-полеви слѣдователи, като взехме прѣдъ видъ: 1) че отъ събранитѣ досега на слѣдствието данни се установява, какво Александъръ Стамболийски, Александъръ Механджийски и д-ръ Райко Даскаловъ, слѣдъ прѣдварително съгласие въ края на м. септемврий т. г. прѣзъ врѣме на войната, сж прѣсрѣщали по гаритѣ отъ Кюстендилъ до Владая бѣгащитѣ отъ фронта войници и сж ги подбуждали чрѣзъ непосредствени увѣщания и публични рѣчи къмъ насилствено измѣняване на държавния строй, възбуждали сж войницитѣ къмъ бѣство, метежъ и раздоръ, прѣдизвикали сж по тоя начинъ разграбването на военни складове и материяли, съ което сж улеснили противника, организирали сж въоръженото нападение на столицата съ цѣль да нахлуятъ и осѣществятъ революционнитѣ си идеи; 2) че тѣй описанитѣ дѣяния на помѣнатитѣ лица подпадатъ подъ ударитѣ на чл. чл. 99, п. 2, 111 п. п. 3, 5 и 6 и 167 ал. 2 отъ наказателния законъ; 3) че въ такъвъ случай помѣнатитѣ лица слѣдва да бждатъ привлѣчени като обвиняеми и да имъ се вземе мѣрка за неотклонение, вслѣдствие на което постановихме: 1) да привлѣчемъ въ качество на обвиняеми: Александъръ Стамболийски, Александъръ Механджийски и д-ръ Райко Даскаловъ, всички жители софийски, по чл. 99 п. 2, 111 п. п. 3, 5 и 6 и 167 ал. 2 отъ наказателния законъ; 2) да имъ вземе мѣрка за неотклонение задържане подъ стража. Подписали военно-полеви слѣдователи: капитанъ Митакъвъ и подпоручикъ Наслѣдниковъ“. Това постановление е изпратено до прѣдседателството на Народното събрание съ писмо отъ военно-полевия прокуроръ отъ 2 октомврий н. г., въ което се казва: (Чете) „Съгласно чл. 96 отъ конституцията, явявамъ на Народното събрание, че народниятъ прѣдставителъ Александъръ Механджийски е задържанъ въ прѣдварителенъ затворъ за прѣстѣпления по чл. чл. 99 п. 2, 111 п. п. 3, 5 и 6 и 167 ал. 2 отъ наказателния законъ“. Комисията се събра и се сезира съ прѣдложението на прѣдседателството върху постановлението на военно-полевитѣ слѣдователи. Комисията счете, че за да може по-правилно да разрѣши настоящия въпросъ, ще трѣбва да се добере до извѣстни доказателства. Такива сж изискани отъ прокуратурата, обаче то е счело, че не е длъжно да дава такива доказателства; достатъчно било, че имало такова постановление.

Д. Кьорчевъ: Кой е този прокуроръ?

Докладчикъ Н. Калчевъ: Тукашниятъ военно-полеви прокуроръ.

Д. Кьорчевъ: Какъ нѣма нужда, какъ може да откаже такова нѣщо?

Докладчикъ Н. Калчевъ: Негова работа. — Най-послѣ ние държахме едно постановление и поискаме да ни се прѣдставятъ такива доказателства, каквито има налице. Той пакъ отказа съ друго едно писмо, като казва, че не е Народното събрание компетентно; еднѣжъ има постановление държано за извѣстно лице за прѣстѣпление, върху което тежи едно тежко наказание, за туй не може да прѣдстави такива доказателства на комисията. Ние се огнесохме до г. военния министъръ и той бѣше толкова добъръ, щото въ разстояние на два дена ни съобщи, че такива доказателства ще се прѣдставятъ отъ военно-полевия прокуроръ въ София. И дѣйствително, на втория денъ слѣдъ нашето рѣшение се получи едно писмо, въ което се излага слѣдующето: (Чете) „Даннитѣ, които учава въ народния прѣдставителъ г. Механджийски въ инкриминираниѣ му прѣстѣпни дѣяния, сж слѣднитѣ: 1) Слѣдъ като властѣта потърси г. Механджийски на 30 септемврий н. г. въ дома му, на единъ прозорецъ отъ послѣдния се намѣри една бѣлѣжка, писана отъ него саморачно, съ съдържание: „С. Крайнци, 30 септемврий 1918 г. прѣди обѣдъ; мила майко, живъ и здравъ съмъ до тази минута. Санде“. Въ това сжщото врѣме г. Механджийски, споредъ обясненията му, е билъ въ дома на генералъ Вълнаровъ. 2) У г. Механджийски е намѣрено едно тевтерче, въ което има слѣдната бѣлѣжка, писана отъ самия него: „29 септемврий 1918 г. Може би да умра за благо на майка България. Денътъ е много тежъкъ и страшенъ. Бѣлѣжка за смѣлитѣ ми: имамъ депозирани акции отъ „Плодъ“ въ Генералната банка, сжщо и отъ „Брикетъ“ 750“. 3) Свидѣтели установяватъ, че г. Механджийски придружавалъ навредъ г. Стамболийски и при сжстествувалъ на рѣчитѣ, които послѣдниятъ е държалъ

на войницитѣ за насилственото промѣняване на държавния строй. 4) На 25 септемврий 1918 г. къмъ 7 часа слѣдъ пладне г. г. Механджийски и Стамболийски пристигатъ въ Дупница съ автомобилъ и спиратъ прѣдъ хотелъ „Царъ Борисъ“. Единъ учителъ, разпитанъ като свидѣтель, се обърналъ къмъ г. Механджийски съ въпроса: „Кажете, моля, какво става, вие сте народенъ прѣдставителъ и все повече отъ насъ знаете.“ Г. Механджийски отговорилъ: „Не бойте се, г-да, прѣдъ свѣршенъ фактъ сме — република“. 5) Установено е, че помощникъ главнокомандующиятъ на републиканската армия, като гледалъ, че г. Механджийски се движи съ г. Стамболийски, запиталъ Даскалова: „Какъвъ ще бжде Механджийски, щомъ като Стамболийски е прѣдседателъ на републиката“, на което Даскаловъ отговорилъ: „Той ще бжде министъръ на вътрѣшнитѣ работи“. — „А другитѣ?“ — „Всичкитѣ сж назначени, послѣ ще ги узнаете“. 6) Свидѣтели установяватъ, че слѣдъ като Даскаловъ прогласилъ република, на другия денъ дошли г. г. Механджийски и Стамболийски и заедно съ Даскаловъ поискали отъ началника на Радомирската гара да имъ освободи една стая на гарата, за да се съвѣщаватъ тайно и да обѣдватъ. Началникъ — гарата имъ освободилъ стая, въ която и тримата стояли около 4 часа. Слѣдъ това г. г. Механджийски и Стамболийски си отишли съ автомобилъ, а Даскаловъ останалъ и съ подофицери е нареждалъ кой коя рота и дружина ще командува и обсъждали начина на дѣйствието. Военно-полеви прокуроръ майоръ Тошковъ“.

И. Кирковъ: Кой казва това?

Докладчикъ Н. Калчевъ: Свидѣтели го казватъ.

И. Кирковъ: Имена на свидѣтели нѣма ли?

Докладчикъ Н. Калчевъ: Той прави извадки отъ дѣлото, въ което констатира кой свидѣтель какво е казалъ. Напр., за онова, що е станало на гарата Радомиръ, какво е казалъ началникътъ на гарата; сетнѣ нѣкой си учителъ разправя какво му е казалъ г. Механджийски и пр.

И. Кирковъ: Свидѣтелитѣ войници ли сж?

Докладчикъ Н. Калчевъ: Единиятъ е учителъ, а другиятъ — началникъ на гарата Радомиръ, а пакъ двѣтъ бѣлѣжки, за които се споменава въ първата и втора точка на писмото на военно-полевия прокуроръ, сж били намѣрени въ дома му.

Г. г. народни прѣдставители! Ние върху сжществува на работата не се спрѣхме затуй, защото военно-сждебниятъ слѣдователъ по силата на закона бѣше длъженъ, когато засѣдава Камарата — както се установи отъ официалнитѣ данни по самата прѣписка, че когато е билъ арестуванъ г. Механджийски, Камарата е била открита, значи, неговиятъ имунитетъ не е билъ сваленъ — трѣбваше прѣдварително военно-сждебниятъ слѣдователъ да иска разрѣшение отъ Камарата за даването му подъ сждъ, и ако Камарата намѣри отъ даннитѣ, които е събрала слѣдствената властъ и сж прѣдставени на Народното събрание, че дѣйствително има едно тежко прѣстѣпление, може да разрѣши даването му подъ сждъ. И ако Камарата бѣше разрѣшила прѣдварително да се даде г. Механджийски подъ сждъ, слѣдъ това трѣбваше да се продължи слѣдствието и тогава да се взематъ съотвѣтнитѣ мѣрки, но еднѣжъ военно-полевиятъ слѣдователъ не изпълнилъ тази формалностъ на закона, именно не е искалъ прѣдварително разрѣшение отъ Камарата да бжде даденъ г. Механджийски подъ сждъ, а направо е прибѣгналъ къмъ задържането му подъ стража, затуй комисията намѣри, че пснже има нарушение на конституцията — не е искано прѣдварително разрѣшение отъ Камарата за даването му подъ сждъ, а съ писмото си, което изпраща на прѣдседателството, съобщава, че е задържанъ подъ стража — комисията, казвамъ, рѣши, че докато не е изпълнена тая формалностъ, докато не е искано отъ Камарата разрѣшение за даването му подъ сждъ, той не може да бжде задържанъ, и затова рѣшихме да бжде пуснатъ на свобода, а слѣдствието да си продължава, като се изпълни тази формалностъ на закона — да се иска разрѣшение за даване подъ сждъ. А тѣзи доказателства, които азъ ви четохъ сега, комисията ще ги има прѣдъ видъ тогава, когато военно-сждебниятъ слѣдователъ поиска разрѣшение отъ насъ за даването на г. Механджийски подъ сждъ, защото, както

казахъ, той е задържанъ, когато Народното събрание е заседавало. Това е рѣшението на комисията — че той противозаконно е задържанъ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Димо Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Пенеже има и другъ единъ въпросъ — въпросътъ за задържането и на народния прѣдставител г. д-ръ Георгиевъ, азъ искамъ да се докладва и той и тогава да се поставятъ двата въпроса на гласуване.

К. Сидеровъ: Тѣ се различаватъ.

И. Симеоновъ: Не може — то е игра на прѣседателството.

Д. Кьорчевъ: Ние не искаме да се сливатъ и двата въпроса.

И. Симеоновъ: Що мълчите сега като патета за д-ръ Христо Георгиевъ?

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Г. Симеоновъ! Вие казахте, че това е игра на прѣседателството.

И. Симеоновъ: Да.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ Ви заявявамъ, че това не е никаква игра на никого, че този въпросъ се третира отъ 3—4 недѣли, докато се събере комисията. Вслѣдствие на това азъ Ви моля да си оттеглите думитѣ, че това е игра на прѣседателството, като Ви заявявамъ, че прѣседателството не се интересува абсолютно никакъ отъ този въпросъ.

И. Симеоновъ: Азъ мога да оттегля думитѣ си, но азъ питамъ: Вие ли поставихте този въпросъ на дневенъ редъ или г. д-ръ Вачовъ?

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ го поставихъ.

И. Симеоновъ: Оттеглямъ думитѣ си.

Докладчикъ Н. Калчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ имамъ да добавя слѣдующето, че отъ г. Механджийски и г. д-ръ Георгиевъ сж постѣпили жалби, въ които се казва, че неправилно сж задържани, защото сж арестувани въ врѣме на сесия, и комисията се сезира по поводъ на тѣхнитѣ жалби. Комисията е взела общо рѣшение, както за г. Механджийски, така и за г. д-ръ Георгиевъ. Но вие искахте да се четатъ доказателства и азъ ви четохъ ония за г. Механджийски, като добавихъ, какво е рѣшението на комисията за него. Обаче комисията рѣши сжщото и за г. д-ръ Георгиевъ по сжщитѣ съображения, както и за г. Механджийски, именно заради формалността. Ако желаете, ще прочета и неговото писмо по отношение на доказателствата.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министърътъ на правосѣдието.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Г. г. народни прѣдставители! Отъ името на правителството заявявамъ, че то не прави въпросъ отъ вота, който ще дадете по единия или другия случай. То е право на Парламента да се произнесе, дали единъ народенъ прѣдставителъ, обвиненъ въ прѣстѣпно дѣяние — другъ е въпросътъ, дали е доказано то или не. . .

Д. Кьорчевъ: Ами декларацията на правителството за усилване на репресията?

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: — . . . трѣбва да бѣде задържанъ въ интереса на слѣдствието, или трѣбва да бѣде пуснатъ да изпълни своята служба въ Народното събрание. То е въпросъ отъ шлното право на Парламента. Вземамъ думата дори по покана на г. прѣседателя, не намирамъ ли за нужно да кажа нѣколко думи по сливането на въпроситѣ. Азъ много съжалявамъ, че тази заранъ, когато се състоя заседанието на комисията по правосѣдието, не можахъ да присѣдствувамъ . . .

К. Сидеровъ: Засѣданието на комисията бѣше слѣдъ обѣдъ.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: . . . защото имаме Министерски съвѣтъ по прѣхраната и рѣшително, въ никой случай, не можехъ да отсъдствувамъ, защото имаше докладъ отъ г. директора. Подиръ обѣдъ ако е станало заседанието, азъ заявявамъ, че не съмъ увѣдоменъ. Министърътъ на правосѣдието има право да присѣдствува въ комисията; за всѣко заседание той трѣбва да бѣде повиканъ. Ако заседанието е станало подиръ обѣдъ и тогава е взето рѣшението, азъ, като министъръ, протестирамъ и нѣма да позволя да се разглежда такъвъ единъ протоколъ. Това е мое право.

Д. Кьорчевъ: (Възразява нѣщо)

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Не съмъ увѣдоменъ. Нѣма да правимъ партизанство отъ тѣзи въпроси. Касае се за правото на министра да участвува въ комисията. Миналия пътъ — не днесъ — бѣше, мисля, сѣбота или петъкъ, азъ помолихъ прѣдседателя на комисията г. Веселиновъ, тоже по неотложна причина, не е ли възможно да свика заседание на правосѣдната комисия за понеделникъ. То бѣше свикано за петъкъ. Той ми каза: „Добрѣ, ще го свикаме въ понеделникъ въ 10 часа прѣдъ обѣдъ“. Азъ знаехъ, че е въ 10 ч. прѣдъ обѣдъ. Дойдохъ при мене нѣкой г. г. народни прѣдставители въ помещението на Министерския съвѣтъ, помолихъ ги да кажатъ, че азъ съмъ възпрѣпятствуванъ до обѣдъ да присѣдствувамъ въ комисията по тая и тая важна причина: директорътъ е тамъ, докладва, почнато е заседанието.

Докладчикъ Н. Калчевъ: Никой не е казалъ това.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Ако може, казахъ, да се отложи разискването на въпроса, за когато вие чамѣрите за добрѣ, ще дойда. Но азъ не искахъ непрѣмѣнно да правя въпросъ, да отлагамъ заседанието прѣди обѣдъ. Какво е станало прѣди обѣдъ, азъ не съмъ увѣдоменъ отъ никого. Г. Радоловъ дойде тукъ въ заседанието и ми каза: „Ей сега има заседание“ — прѣдседателътъ викалъ него и други членове на комисията. Гледамъ г. Коларовъ тукъ — и той е членъ на комисията.

В. Коларовъ: Сега ме викатъ.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Г. Радоловъ призованъ. Г. Костурковъ приказваше тукъ. Дали наистина става заседание тамъ, азъ не зная. Сега ли се рѣши въпросътъ?

К. Сидеровъ: Слѣдъ обѣдъ.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Ако е слѣдъ обѣдъ, заявявамъ, че не съмъ каненъ. Г-да! Не искамъ да се формализирамъ, но не можете вие, членове на една парламентарна комисия, да се съберете безъ увѣдомяването на министра. Министърътъ ще ви даде данни, и азъ можехъ тукъ да дамъ данни. Миналия пътъ, когато се отложи въпросътъ, азъ помолихъ да се иска съдѣйствието на г. военния министъръ, и сега г. докладчикътъ каза, че той е билъ така добъръ да даде съдѣйствие, да ни се дадатъ данни. Право или криво, малко или много, то е другъ въпросъ, но азъ, като министъръ на правосѣдието, желая да бѣда призованъ, за да присѣдствувамъ въ всички заседания на комисията по моето вѣдомство. Това е мое право, никой не може да ми го отнеме, даже единъ Парламентъ не може да ми го отнеме.

П. Динчевъ: (Възразява нѣщо)

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Азъ се надѣвамъ, г. Динчевъ, да имамъ и вашия гласъ по този въпросъ. А дотогава, докато това, което защитавамъ, е право, безспорно всѣки съѣстенъ гражданинъ и за всѣки, слѣдователно, народенъ прѣдставителъ, отъ това политика не ще прави, партизански позиции не ще гради и не ще защитава.

П. Динчевъ: Само партизански.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Това е положението. Сега на васъ остава, г. г. народни прѣдставители, да рѣшавате въпроса, който ви се поднася отъ комисията по правосѣдието, безъ да бѣде призованъ министърътъ на правосѣдието.

По съществуването на въпроса ще кажа само две думи.

А. Цанковъ: По-хубаво е да се снесе отъ дневници редъ. Може ли такъвъ скандалъ?

Докладчикъ Н. Калчевъ: Не е скандалъ. Хората стоятъ арестувани.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Да, азъ настоявамъ, че не съмъ билъ виканъ въ комисията, а иначе по същество не правя въпросъ, рѣшавайте каквото обичате, съгласенъ съмъ. Азъ поддържамъ същитѣ принципи, които съмъ защищавалъ по-рано, като членъ на тая комисия.

Докладчикъ Н. Калчевъ: Осемъ заседания се отлагатъ, четири пѣти заради министра на правосъдието. Ние не можемъ да държимъ хората да тиятъ въ затвора. Ние го направихме отъ хуманностъ и по силата на закона, а не да стоятъ г. г. Механджийски и д-ръ Георгиевъ да тиятъ въ затвора, защото Вие сте имали партийно събрание. За насъ е скъпо да стои единъ човѣкъ въ затвора, макаръ и една минута.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако азъ бѣхъ поканенъ, ако азъ бѣхъ уведоменъ и по нѣкаква причина не можехъ да дойда, комисията можеше да си рѣшава, но тя нѣмаше право да не ме покани днесъ подиръ обѣдъ.

Нѣкой отъ либералнитѣ групи: Седемъ пѣти Ви кажихме.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Вие говорите една лъжа.

Нѣкой отъ либералнитѣ групи: Докладчикътъ ще Ви каже колко пѣти Ви кажихме.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Докладчикътъ е казалъ една лъжа, ако Ви е казалъ това нѣщо.

Докладчикъ Н. Калчевъ: Три пѣти е отсъствувалъ г. Джидровъ отъ комисията.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Кога е било?

Докладчикъ Н. Калчевъ: Въ сѣбота веднѣжъ, отзарана — два пѣти, когато станяхте министъръ — три пѣти.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Какъ може да приказва това единъ сериозенъ човѣкъ?

Докладчикъ Н. Калчевъ: Когато станяхте министъръ, на другия денъ се явихте.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Значи, всичко сме имали три заседания.

К. Сидеровъ: (Къмъ докладчика) Ами вие го разрѣшихте сега прѣди 20 минути.

Докладчикъ Н. Калчевъ: Ако не го бѣхме разрѣшили, щѣше да бѣде лошо.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Христо И. Поповъ.

Х. И. Поповъ: Азъ мисля, че заявлението на г. министра на правосъдието не е основателно. Цѣльта на този институтъ е да се запази свободата, независимостта на депутата. Нашиятъ законъ не позволява да се арестува единъ прѣдставителъ, освѣнъ en flagrant dѣlit; по-нататкъ, ако съдебната властъ иска да се арестува единъ депутатъ, трѣбва да има разрѣшение отъ Народното събрание. Азъ ви говоря, че ако искате право да раздавате, лица недѣйте бърка. Правото за всички български граждани е еднакво. Ако не се научихме досега, напразно ми продавате суратъ. Правото е само тогава право. Кой е Георгиевъ, кой е Механджийски, на всички трѣбва да дадете право; ако не искате, нѣма защо да заседаваме тукъ. Заради туй азъ ще рѣшавамъ всѣки въпросъ принципиално, и надѣвамъ се, че цѣлото българско общество ще бѣде на моя страна. Когато говоримъ за право, никой не пита кой е Георгиевъ, кой е Стамболийски. Какво е правото? Правото е, че единъ депутатъ, който и да билъ

той, не може да се арестува, докато нѣма разрѣшение отъ Народното събрание. Вие питате: Георгиевъ ли билъ, Стамболийски ли билъ? Засрамете се! Механджийски да е, Стамболийски да е — за мене е безразлично. Всички граждани трѣбва да се ползватъ отъ еднакво право, и ако вие отдѣляте едни отъ други, не заслужавате да се наречете депутати. Това е моето мнѣние.

Сега питамъ г. министра на какво основание казва: „Азъ искамъ отлагане на доклада“. Нѣма основание. Той искалъ да го изучи. Не е вѣрно, че той може да отлага доклада на една комисия, когато тя иска да докладва.

М. Ничовъ: Той не иска отлагане.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Не искамъ отлагане.

А. Цанковъ: Министърътъ не е виканъ въ комисията.

Х. И. Поповъ: Министърътъ може случайно да не е повиканъ.

К. Лулчевъ: А-а-а, случайно!

Х. И. Поповъ: Обаче когато дойде въпросътъ тукъ, въ Народното събрание, министърътъ има едно право — да се не съгласи съ Народното събрание, а ако Народното събрание, въпрѣки него, гласува, той трѣбва да си иде; друго нищо не му остава. Сега, ако каже Народното събрание: „Азъ Ви лишавамъ отъ това, което претендирате, щомъ не сте били въ комисията“, а той каже: „Е добръ, но азъ не желая тукъ да дамъ обяснения“, а ако Народното събрание каже: „Азъ желая тукъ да ги дадете, ако желаете, дайте тия обяснения“, той пъкъ ще каже: „Не искамъ“, ние ще кажемъ, че искаме — е добръ, той трѣбва да поднесе оставката си и да си иде. Какво е това право на министра — той щѣлъ, да се противопостави на цѣло Събрание, щѣлъ непрѣмънно да иска отлагане на доклада и ще сѣдятъ хората въ затвора и ще носятъ мандата на народни прѣдставители! На други мѣста, въ сѣвероамериканскитѣ щати, напр. министритѣ не ги пускатъ въ камарата, тѣ нѣматъ право да бѣдатъ въ заседанията ѝ. Тѣ се лишаватъ сами и сѣ длѣжни да изпълняватъ рѣшенията. Ние сме отъ унитаренъ парламентаризъмъ. Азъ не отричамъ друга система, напр. английската на унитаренъ парламентаризъмъ, но то не ще каже, че министърътъ може да каже на Събранието: „Три пѣти бѣхъ каненъ, но азъ нѣмахъ врѣме, и сега желая да отложимъ доклада“. Така господата ще стоятъ въ затвора. И това било нѣкакво си право! Никакво право не е. Моето мнѣние е да се съобразимъ съ закона. Признава ли г. министърътъ, че слѣдователътъ нѣма право да затваря единъ депутатъ така? Той казва: „Азъ щѣхъ да ви дамъ данни“. И то не е вѣрно. Ще дава данни военниятъ министъръ. Тия данни сѣ отъ военно-полевия съдъ, вие никаква работа нѣмате тамъ и никакви данни не можете да дадете. Военниятъ министъръ е, който може да каже това. Васъ не трѣбва да Ви викатъ въ комисията. Министърътъ, когото трѣбваше да викатъ, не протестира, даже не знае, че комисията имала заседание, за да даде данни, да даде освѣтления. Ето каква е работата.

А. Цанковъ: Тогава докладъ не съществува.

Х. И. Поповъ: Съществува, защото министърътъ не е задълженъ да отиде въ комисията; ако иска, ще иде.

А. Цанковъ: Министърътъ не е задълженъ да иде въ комисията, но комисията е задължена да покани министра. Тамъ е въпросътъ.

Х. И. Поповъ: Военниятъ министъръ е, подъ чието вѣдомство е това; то не е подъ вѣдомството на министра на правосъдието. По тия въпроси въ Англия, напр., има едно право прокурорътъ, който е самъ членъ на камарата; той издава writ of noli prosequi. Щомъ като чуе, че единъ депутатъ е арестуванъ, той, безъ да пита никого, самъ написва това писмо — writ of noli prosequi — „да не си позволявашъ да го прѣслѣдвашъ“. И ще дойде депутатътъ, безъ да знае никой. А тукъ, у насъ, се вдига шумъ, комисията три пѣти се събира и четири пѣти се иска да се отложи докладътъ ѝ, че това не било подъ негово вѣдомство. Всичко това е неправо. Затуй азъ съмъ съгласенъ, безъ да се отлага разглеждането на доклада, да се разрѣшатъ въпроситѣ по-право, и ще видимъ има ли данни да гледате кой какъвъ е. Слѣдователно, единъ

ден пакъ ще ги намѣри. Кой какъвъ е, смѣтъ ще се произнесе, но ние трѣбва да носимъ физиономията на истински законодатели.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Димо Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Миналия пътъ, при вдигане на засѣданието, азъ не присѣствувахъ и не знаа дали този пунктъ отъ дневния редъ се постави тогава. . .

Нѣкой отъ либералнитѣ групи: Постави се.

Д. Кьорчевъ: . . . и чия е инициативата за поставянето на дневенъ редъ този въпросъ сѣщо не ми е извѣстно; обаче начинътъ, по който днесъ разглеждаме въпроса за двамата арестувани наши другари депутати, ме постави въ положението да искамъ да знаа не само това, защо тѣ сѣ арестувани, но сѣщеврѣменно да можемъ да се занимаемъ съ въпроса, съ който се е занималъ слѣдователътъ — какви данни има, за да бждатъ арестувани тѣзи депутати, при каква обстановка сѣ арестувани и какво е тѣхното прѣстѣпление. За г. Механджийски ние чухме, че е обвиненъ по чл. 99 и други отъ наказателния законъ — за прѣдательство и измама. За г. д-ръ Георгиевъ ние не сме чули нищо, и азъ прѣкъснахъ два пъти докладчика да ни каже въ що се състои обвинението не, но постановлението на слѣдователя за привлечане г. д-ръ Георгиевъ подъ слѣдствие и задържането му подъ стража като мѣрка за неговото неотклонение. Когато за пръвъ пътъ се разискваше въ комисията по Министерството на правосъдието въпросътъ за депутатитѣ отъ крайната лѣвница, за г. Ципоранова, тогава се повдигна въпросъ и за г. Механджийски. Азъ присѣствувахъ тогава въ комисията — тамъ присѣстуваше и сегашниятъ министъръ на правосъдието г. Джидровъ — и се взема рѣшение да се искатъ отъ слѣдователя повече данни, повече факти, провѣрени, върху които той базира своето постановление за подвеждане подъ слѣдствие г. Механджийски, именно по тия членове отъ закона, които той съ писмото си съобщава. Тогава комисията изпрати едно писмо до сѣдебния слѣдователъ.

Т. Петровъ: Вие бѣхте противъ това искане; Вие не искахте никакви данни.

Д. Кьорчевъ: Азъ не казахъ това въ комисията. По въпроса за г. Ципоранова питайте г. Кодарова; той бѣше тамъ; не Ви е съобщено правилно; за г. Механджийски азъ не съмъ казалъ нищо.

Т. Петровъ: Вие не искахте никакви данни; просто казахте: „По закона въ затвора да иде“.

Д. Кьорчевъ: Не е вѣрно това. Азъ протестирамъ! Попитайте г. Коларова. Азъ ще ви се обясня по този въпросъ. Тогава комисията рѣши да изпрати едно писмо до софийския слѣдователъ, който разслѣдва дѣлото на Механджийски, да съобщи повече данни, повече факти, ако е възможно, да прати прѣписъ отъ свидѣтелскитѣ показания и въобще да даде толкова данни на комисията, които да бждатъ напълно убѣдителни, че дѣйствително Механджийски може да бжде задържанъ и то на основание чл. чл. 99 и 111 отъ наказателния законъ. Ние чухме отъ г. докладчика, че слѣдователътъ отначало е отказалъ да даде такива данни, но при едно второ искане той е изпратилъ именно тия доказателства, които ни се прочетоха. А ние не трѣбва да обсъждаме тия доказателства, г. г. народни прѣдставители. Когато се разглеждаше постановението на дневенъ редъ въпросъ за г. Ципоранова, и г. Даневъ отъ трибуната, и азъ се съгласихъ върху едно, че фактически по сѣщество не можемъ да обсъждаме дѣянията на ония депутати, които сѣ подъ слѣдствие или подъ сѣдъ, т. е. иматъ вече обвинителенъ актъ, затуй защото бихме подпаднали подъ една възможность да прѣцѣняваме събранитѣ данни, да бждемъ сѣднии; а създадемъ ли ние слѣдъ това единъ вотъ, този резултатъ ще влиа на единъ бждащъ сѣдъ и може да го подчини на нашето мнѣние. А ние можемъ да грѣшимъ, защото ние въ Камарата не можемъ да бждемъ сѣднии; по всички въпроси ние сме страни; върховенъ сѣдия надъ насъ нѣма; ние можемъ да грѣшимъ.

Сега дошлиятъ въпросъ за г. Механджийски ви се поставя на разглеждане въ по-друга форма: можеше ли

сѣдебниятъ слѣдователъ да посегне на единъ депутатъ прѣвъ врѣме на изгълнение неговия мандатъ при свикана съ указъ Камарата, когато този слѣдователъ е заловилъ депутатъ въ прѣстѣпление, което се наказва съ най-тежко наказание? Моето убѣждение и моето разбиране на конституцията, въ която има наредби по тия въпроси, е, че слѣдователътъ може да арестува такъвъ депутатъ и веднага да увѣдомява Камарата. Това е смисълътъ на конституцията, защото трѣбва да знаете, г. г. народни прѣдставители, че ако единъ депутатъ иска да извърши едно прѣстѣпление вулгарно или политическо опасно, каквото има прѣдъ видъ конституцията, и не бжде поставенъ веднага подъ угрозата да бжде задържанъ и тутакси да бжде увѣдоменъ прѣдседателътъ на Камарата или самата Камарата, изгубва се възможността той на слѣдующия денъ да бжде задържанъ, изгубва се възможността да бжде сѣденъ, нарушава се ония принципи за запазване слѣдитѣ на едно прѣстѣпление, за откриване самото прѣстѣпление и за търсене прѣстѣпника — единъ обикновенъ въ углавната процедура принципъ, който тежи върху всѣки слѣдователъ и върху всѣки прокуроръ при разкриване прѣстѣпленията. Така че право е на слѣдователя да го задържи, но неговъ дѣлъ е веднага да увѣдоми Камарата. Случаятъ съ г. д-ръ Георгиева фактически азъ не знамъ, но и тамъ е грѣшката на слѣдователя и прокурора, който задържа единъ депутатъ и не увѣдомява Камарата. И тия слѣдователи, били тѣ военни или граждански, съ тия си постѣпки показватъ, че сѣ агенти на по-големъ властници и че не искатъ да изпълнятъ властта си така, както законътъ повелява. (Нѣкои отъ либералнитѣ групи ржкопѣскаха) Ние искаме да бждатъ наказани.

С. Омарчевски: Каква рѣчь държахте отъ трибуната за г. Ципоранова, а какво говорите сега!

Д. Кьорчевъ: Г. Омарчевски! И тогава, и сега азъ поддържамъ сѣщото.

С. Омарчевски: Ето дневницитѣ!

Д. Кьорчевъ: Почакайте и ще се съгласите съ менъ. Вие не знаете какво ще кажа. — Азъ смѣтамъ, г. г. народни прѣдставители, че тия сѣдебни органи, били тѣ военни или цивилни, които сѣ се занимавали съ случая и на г. Механджийски, и на г. д-ръ Георгиева, сѣ забравили да изпълняватъ своя дѣлъ да увѣдомятъ Камарата, и съ това сѣ извършили едно нарушение на закона. Но съ това не се създава право на самитѣ задържани депутати, ако тѣхнитѣ дѣяния сѣ инкриминирани като дѣяния, които се наказватъ съ най-тежко наказание, да бждатъ освободени. Напротивъ, дава се възможность на самата Камара, когато се научи за тия факти, веднага да ги постави на разискване и да каже своята дума.

Х. Бояджиевъ: Защо въ 1915 г., когато се държаха въ затвора три мѣсеци депутати, мълчахте? Всички мълчахте.

Д. Кьорчевъ: Тогава депутатитѣ бѣха тукъ.

Х. Бояджиевъ: Тогава всички отъ ваша страна мълчаха като кукли.

Д. Кьорчевъ: Тогава случаятъ бѣше другъ. Депутатитѣ си стоаха тукъ, въ Камарата, закри се Камарата и ги повикаха. Депутатитѣ, които бѣха подъ слѣдствие, не бѣха тогава задържани; тѣ бѣха тукъ, чакаше се да се свърши сесията — нека кажатъ всички тукъ (Посочва либералнитѣ групи), които сѣ били свидѣтели — и тогава ги задържаха. Но този случай не е такъвъ.

Х. Бояджиевъ: Тогава инакъ се разбираше, а сега инакъ.

Д. Кьорчевъ: Не е вѣрно. И тогава, и сега е сѣщото. Тогава депутатитѣ не се задържаха въ засѣданията на Камарата. Тогава засѣдаваше Камарата.

И. Желевъ: И азъ съмъ билъ задържанъ 2 мѣсеци въ затвора. Когато напихъ другари, опозиционери, протестираха, тогава вие се подигравахте. Ето тамъ е въпросътъ. Тогава вие не позволехте на г. Сидерова да говори.

Д. Кьорчевъ: Тогава Камарата не засѣдаваше. — И азъ смѣтамъ, г. г. народни прѣдставители, че вие можете

да говорите както искате, но вие не си спомняте по-отдълго въ особености всички случаи, които станали прѣз мандата на тая Камара. Азъ ви казвамъ, че прѣзъ 1915 г. бѣха задържани депутати прѣди откриването на Камарата. Това е фактъ.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Не прѣди откриването, а подиръ откриването на Камарата.

Д. Кьорчевъ: Слѣдъ като засѣданията на Камарата се откриха, пустанаха ги, и слѣдъ като имъ се свърши мандатътъ, задържаха ги наново, защото съдебниятъ слѣдователъ се откажа отъ правото на имунитетъ, който имаха тогава депутатитъ, отказа се самиятъ съдъ. — И така, г. г. народни прѣдставители, недѣйте иска тукъ да правите политика съ нещастното положение на двама депутати, да тълкуваме конституцията, или да искаме да се създаде единъ специаленъ вотъ, ужъ подъ покровителството на личната свобода на единъ политически дѣятелъ, какъто е народниятъ прѣдставителъ, да искаме да му създадемъ едно привилегировано положение. За г. Механджийски ние не можемъ да вдигнемъ рѣка да бѣде освободенъ, ако сѣмъ вѣрни тия данни. Азъ питамъ: какъ бѣха всички ония негови другари или ние, които сме въ този Парламентъ като депутати, да повдигнемъ гласа си, защо тъй бързо не се разрѣшава този въпросъ? Г. Механджийски стои повече отъ два мѣсеца въ затвора, само комисии отиватъ да разглеждатъ неговото дѣло; бюрото на Камарата, което поставя на дневенъ редъ сега този въпросъ, бѣше длъжно веднага по-рано да го поиска, за да можемъ да разгледаме ние този случай, за да се рѣши той, а не да се търсятъ всевъзможни случаи или всевъзможни компромиси, за да се рѣшава единиятъ или другиятъ случай така или иначе, както очакватъ нѣкои.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Ако не бѣше дѣлото на г. д-ръ Георгиева, и сега комисията нѣмаше да се събере.

Д. Кьорчевъ: Ние не можемъ да вдигнемъ рѣка за депутати, извършили политически прѣстѣпления такива, каквито ги смѣта единъ слѣдователъ, или за депутати, които сѣмъ извършили прѣстѣпления, толкова опасни, че се квалифициратъ къмъ ония, които се наказватъ съ най-тежки наказания. Ние можемъ да искаме само една бърза репресия, единъ бързъ съдъ — повече нищо. Но въ тѣзи врѣмена недѣйте иска оградата на Народното събрание да стане едно мѣсто, единъ малкъ теренъ, дѣто всѣки единъ може да намира убѣжище само затуй, защото е депутатъ. И безъ това българскитъ депутати иматъ много привилегии. Никъждъ въ свѣта депутатитъ не се ползуватъ съ безплатни билети; никъждъ въ свѣта на депутатитъ не се даватъ такива голѣми заплати; никъждъ въ свѣта не сѣмъ освободени депутатитъ отъ военна повинность — никъждъ. Ние сами си създадохме това.

Нѣкой отъ земледѣлската група: И никъждъ въ свѣта депутатитъ не правятъ такива търговии и кражби.

Д. Кьорчевъ: И ако по този начинъ искаме да тълкуваме привилегията, която тѣ иматъ по отношение прѣстѣпления, които вършатъ, ще сгрѣшимъ.

Азъ изказвамъ единъ прѣстѣпление, заидѣ до сега този въпросъ е задържанъ да бѣде поставенъ на дневенъ редъ и сѣмъ еврѣменно изказвамъ редъ подозрѣния за начина, по който сега този въпросъ е поставенъ на дневенъ редъ, и за начина, по който се цѣли той да се разрѣши като съ една пушка паднатъ два заека.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Дълга да заявя за втори и послѣденъ пътъ, че ако въпросътъ се отлага досега да бѣде поставенъ на дневенъ редъ, прѣдседателството не е виновно нито на една йота. Това е може би четвърто или пето свикване на комисията отъ прѣдседателството. Понеже прѣдседателътъ на комисията отсъствува, азъ самъ подписвамъ поканитъ, за да може да стане това, което г. Кьорчевъ казва, че трѣбвало досега десетъ пъти Народното събрание да бѣде сезирано съ този въпросъ. Комисията, по едни или други причини, не благоволи нито единъ пътъ да се събере. Ако комисията не се е събирала, не е могла да вземе едно рѣшение, азъ питамъ: какъ можеше прѣдседателството на Народното събрание да тури на дневенъ редъ този въпросъ, когато комисията не искаше или не желаше това, и защо да го тури на дневенъ редъ, когато комисията сама не бѣше взела едно рѣшение и когато нѣмаше кой да докладва?

Х. Бояджиевъ: Дайте ми думата, азъ да ви обясня, г. прѣдседателю, какъ ставатъ тия работи.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ казвамъ какви сѣмъ фактитъ.

Х. Бояджиевъ: Всичко тукъ на ачикъ трѣбва да бѣде

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Послѣдната покана, която подписахъ, е отъ 3 т. м. Комисията трѣбваше да се събере въ петъкъ, но не се събра; трѣбваше да се събере въ сѣбота, обаче г. Джидровъ ми каза, че ще иматъ важно съвѣщание въ Министерския съвѣтъ — какво, това е тѣхна работа — и не ще може да дойде. Можеше ли комисията безъ него или не, не знаа, обаче комисията не се събра. Отзарана бѣше послѣдниятъ срокъ, въ който комисията трѣбваше да се събере. Г. Джидровъ ме уведоми, че, понеже Министерскиятъ съвѣтъ ще засѣдава по важни въпроси, не може да присъствува, обаче той не каза да се отложи засѣданието.

С. Омарчевски: Той каза, г. прѣдседателю, да се отложи засѣданието и азъ ви казахъ това.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Комисията бѣше свикана въ 10 ч. прѣди обѣдъ. Бѣха се събрали само единъ-двама и чакаха до 12 ч.; ако бѣха се събрали трима, азъ вѣрвамъ, че щѣха да засѣдаватъ.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Събраха ли се?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: До 11½ ч. не бѣха се събрали.

С. Омарчевски: Само четири души се бѣха събрали.

А. Цанковъ: По прѣдварителния въпросъ искамъ думата: да разгледаме ли тая точка отъ дневния редъ или да я снемемъ отъ него.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Понеже този въпросъ стои отъ толкова врѣме и тия народни прѣдставители гниели въ затвора, и понеже ме уведриха че комисията ще се събере, ако не въ сѣбота, то въ понеделникъ и ще има готовъ докладъ, въ петъкъ, когато вдигнахъ засѣданието, азъ турихъ въпроса на дневенъ редъ. Да отидете слѣдъ това да говорите, както г. Иванъ Симеоновъ каза — благодаря му, че бѣше любезенъ да си вземе думитъ назадъ — или както г. Кьорчевъ подхвърли, че тукъ се прави комбинации и пр., азъ заявявамъ, че при такива едни обвинения и подозрѣния, прѣдседателството не може повече да стои на това мѣсто и ви моля да ми приемете оставката.

Давамъ 10 минути отидихъ, слѣдъ което да си изберете другъ прѣдседателъ.

(Слѣдъ отидиха)

Д. Кьорчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Прѣдседателътъ на Събранието.

Х. Бояджиевъ: Кой прѣдседателствува, искаме да знаемъ?

Д. Кьорчевъ: . . . се обърна къмъ всички и ни каза . . .

А. Цанковъ: Кой даде на г. Кьорчевъ думата? Да разберемъ: ако правимъ митингъ, може да има и други кандидати за оратори на митинга.

Д. Кьорчевъ: Г. Цанковъ! Съ думитъ: „Азъ си снемамъ мандата да бѣда прѣдседателъ на Събранието“ въпросътъ още не се изчерпва, не е приета оставката му, така щото той може още да дава думата.

Х. Бояджиевъ: Тукъ нѣма да може да се разбере какво става, ако всѣки може самъ да взема думата.

Д. Кьорчевъ: Прѣдседателътъ на Събранието каза, че му липсвали качества по-нататкъ да стои на прѣдседателското мѣсто, защото срѣщу него сѣмъ подхвърлени подозрѣния и обвинения, като-че-ли той, прѣдставляващъ бюрото, е искалъ да постави на дневенъ редъ въпросъ, който ни занимава, за да може да благоприятствува една или друга политическа група. Така, както той мисли, че му е направено подозрѣние или обвинение, въ моитъ думи не можете да намѣрите нито слѣда отъ подобно нѣщо. Моето желание бѣше да изтъкна прѣдъ Народното

събрание, че и двамата депутати, които сж задържани за извършени от тях престъпления, според съдебните власти, принадлежат на две различни политически групи, и моето впечатление е, че тия политически групи сж готови на единъ инцидентенъ компромисъ по отношение освобожданието на тия депутати. Постъпвателенъ на себе си по всички въпроси, които сж ни занимавали, относително задържането на депутатитъ прѣз цѣлия мандатъ на тая Камара, азъ съмъ билъ на мнѣние и сега поддържамъ това мнѣние, че депутатитъ може да бѣде задържанъ, но веднага трѣбва да бѣде уведомено бюрото на Събранието и то отъ своя страна съобщена веднага това на Събранието. Ако досега, обрънахъ се азъ къмъ всички ви, не е поставенъ на разискване този въпросъ, по отношение задържането на Механджийски и д-ръ Христо Георгиевъ, ние всички трѣбва да се обвиняваме, че не сме поискали това, ние всички трѣбва да скърбимъ, че не сме изпълнили единъ свой дългъ къмъ тия хора, веднага да разгледаме писмата на съдебния слѣдователъ. У мене нѣмаше никакво подозрѣние, че бюрото, поставяйки този въпросъ на дневенъ редъ, може да постави подъ протекция тогозъ или оногозъ или цѣла политическа група. Азъ не се занимавамъ съ бюрото, дълбоко убѣденъ, че неговата функция е чисто административна и подчинена на единъ правилникъ, който въ дадения случай нито е нарушенъ, нито азъ съмъ заявилъ, че е нарушенъ, нито има основание да се мисли подобно нѣщо. Г. прѣседателъ азъ мисли, че моятъ думи сж му дали поводъ да смѣта, че му сж отнети моралнитъ качества да бѣде прѣседателъ, защото не си е изпълнилъ правилно дълга като прѣседателъ на Събранието, той грѣши, у менъ нѣмаше подобна мисль. И ако азъ повтарямъ и изяснявамъ намѣренята, които бѣха вложени въ моятъ думи, това трѣбва да му даде достатъчно доказателства, че азъ не съмъ го нападналъ и това не трѣбва да му дава поводъ да мисли, че сж хвърлени противъ него такива подозрѣния или обвинения.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Още когато се откриха заседанията на Камарата на 30 септември, азъ помолихъ г. Малинова, тогава министъръ-прѣседателъ, да не му се зловиди, ако азъ си подамъ оставката, защото, както разбирате всички, вслѣствие настѣпнитъ събития, на мене е крайно неудобно да сѣдя на този столъ. Г. Малиновъ, по известни свои съображения, ме помоли да продължавамъ. Нѣколко жѣти вече правя това, обаче положението, което вие сами разбирате, ме задължава, въпреки всичката грозна неприятностъ, която чувствувамъ, да продължавамъ да заемамъ това мѣсто. Слѣдъ думитъ, които каза г. Кюрчевъ, понеже смѣтамъ и приемамъ, че не е било злоумышлено отъ негова страна, азъ съ ваше разрѣшение ще продължавамъ да нося тая тежестъ.

Има думата г. министъръ Ляпчевъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ мисля, че въпросътъ, тъй както е сложенъ съ рѣшението на комисията . . .

К. Пастуховъ: Азъ искахъ думата по този въпросъ: веднажъ прѣдложена оставка, трѣбва да се разрѣши.

Министъръ А. Ляпчевъ: Той е ликвидиранъ въпросъ.

К. Пастуховъ: По сжщитъ причини, по които г. Момчиловъ е намиралъ неудобно стоеенето си по-рано на прѣседателското мѣсто, е неудобно да седи и сега, особено слѣдъ като повдига въпросъ, че се оттегля. Този въпросъ има политическо значение и друго би било, ако той не го повдигаше. Щомъ бюрото на Камарата казва: „Давамъ оставката си“, една Камара, която се кълне, че не сподѣля досегашната политика на Радославова, да откаже да приеме оставката, това не може да бѣде. Вие (Сочи групитъ отъ блока) трѣбваше да бѣдете тактични. Оставката не е оттеглена. Той може да казва, че е оттеглена, но азъ твърдя, че не е оттеглена, и върху тая оставка трѣбва да се приказва. Ето защо трѣбва да се отложи заседанието, слѣдъ което да се произведе изборъ и да се конституира ново бюро. Ново бюро на Камарата трѣбва да има, разберете го вие тамъ (Сочи либералнитъ партии). Ние не стоимъ тукъ да защищаваме личната кожа на А, Б, С, а да отстояваме интереситъ на България тъй, както повелява съвестта ни. Затова азъ смѣтамъ, че въпросътъ не е разрѣшенъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ взехъ думата по въпроса за освобожданието на Механджийски и д-ръ Георгиевъ. . .

М. Такевъ: Нѣма какво да го освобождавате, той е въ кулоаритъ на Народното събрание. Обръщамъ вниманието на г. министъра на правосѣдието върху този резилникъ: изтѣзълъ отъ затвора и е тукъ, въ Камарата. Какви сж тия безобразия? България трепери, че ще затине, а ония, които я подкопаватъ, ходятъ свободни въ кулоаритъ на Камарата.

Отъ групата на либералнитъ партии: Браво! (Ржкопитѣскания)

М. Такевъ: Какви сж тия безобразия?

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. министърътъ на правосѣдието ще си каже думата досѣжно този случай. . .

М. Такевъ: Какво ще го освобождаваме, той се е освободилъ самъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: . . . азъ, обаче, се повръщамъ на въпроса, сложенъ отъ комисията и рѣшението, което комисията е дала по въпроса.

Б. Вазовъ: Нѣма никаквъ писменъ докладъ на комисията и затова ние не можемъ да го гласуваме. Това е едно неуважение отъ страна на комисията къмъ Народното събрание, дѣто по таквъ единъ важенъ въпросъ, който засѣга неприкосновеността на народния прѣдставителъ, нѣма писменъ докладъ. Това е скандалъ!

Министъръ А. Ляпчевъ: Азъ обичамъ да вървамъ, че важнитъ и сериозни въпроси не се рѣшаватъ съ прѣкъсвания, когато единъ министъръ иска да даде обяснения.

Б. Вазовъ: Азъ съжалявамъ, че стана така.

Министъръ А. Ляпчевъ: Рѣшението, което комисията прѣдлага, безъ да влизамъ въ подробности какъ се е взело това рѣшение, е за мене едно рѣшение безрезультатно, защото комисията прѣдлага на Народното събрание да бѣдатъ Механджийски и д-ръ Георгиевъ освобождени, понеже съдебната власть ги е задържала, безъ да нита народното прѣдставителство при самото имъ задържане и дори на другия денъ подиръ задържането имъ. Ако Народното събрание би възприело гледището на комисията и би утвърдило прѣдлаганото отъ нея рѣшение, какво ще бѣде? Ще бѣде слѣдното. Утрѣ съдебната власть ще ви внесе прѣдложение за задържане обвиняемитъ и вие ще трѣбва наново да рѣшавате въпроса. За да се избѣгне това и за да се запази престижътъ на народното прѣдставителство, азъ моля г. докладчика на комисията да оттегли това рѣшение, което не е рѣшение на въпроса.

Б. Вазовъ: Той навѣрно докладва писмата, които чете.

Министъръ А. Ляпчевъ: То е другъ въпросъ. Трѣбва да се сезира наново комисията съ въпроса по сжщество, да вземе рѣшение, да се сложи тукъ на разискване и веднажъ завинаги окончателно да рѣшите този въпросъ. Така трѣбва да се постѣпи. Колкото пъкъ до съдебнитъ власти, до чиновницитъ, слѣдователитъ и пр., дали тѣ сж си изпълнили добросъвестно дълга или не, тъй като тѣ спадатъ подъ вѣдомството, което азъ ръководя, азъ мога да заява, че отъ тѣхна страна, ако е имало нѣкакво опущение, че не сж побързали, въ всѣки случай, не е имало отказъ или нежелание, защото г. докладчикътъ самъ заяви, че отъ страна на военно-съдебната власть, на която азъ, като министъръ на войната, съмъ върховниятъ управникъ, се дадохъ всички потребни свѣдѣния въ най-бързо врѣме. Никакво желание нѣма въ военно-съдебната власть и съмъ дълбоко убѣденъ, никакво желание не трѣбва да има у никой българинъ при онова положение, въ което днесъ се намираме, да си създаваме още помежду си истории. Това се търси — истории да се създаватъ. Едно само трѣбва да се помни отъ българския народъ: законътъ да възтържествува. Ако законътъ възтържествува въ тая страна, ще възтържествува и изплува България; ако законътъ не възтържествува, не знамъ азъ до какви резултати ще дойде тази нещастна страна! Менъ единъ дель

се правеше упрѣкъ, че съмъ казвалъ: да се наредимъ, че могатъ да ни наредятъ. Азъ прѣповтарямъ, да бждемъ извънредно внимателни; нѣма моментъ по-мѣченъ за българския народъ, никога България не е прѣживѣвала по-тежки моменти, отколкото сѣ днешнитъ, и никога законътъ и редътъ не сѣ били по-заточени за сѣдбинитъ на страната, отколкото днесъ.

Прѣдъ видъ на всичко това, азъ моля г. докладчика на комисията да си оттегли прѣдложението, да се сезира комисията наново по въпроса, да направи прѣдложение по сѣщество, и Народното събрание при първия случай да разгледа този въпросъ. Една молба.

Ж. Бакаловъ: Какво разбирате „по сѣщество“?

Министъръ А. Ляпчевъ: Дали затворниците трѣбва да бждатъ въ затвора, или Народното събрание не признава такава виновностъ за тѣхъ, щото да бждатъ лишени отъ свобода, и да се повърнатъ помежду ни — това разбирамъ въ тоя случай. Ако искате да спорите по думи, можете да кажете: това е форма, а она е сѣщество. Но азъ ви обяснявамъ смисъла на моето разбиране. „По сѣщество“ значи да дадемъ едно рѣшение, което да разрѣши въпроса: има ли причини уважителни за народното прѣдставителство, по които трѣбва да бждатъ задържани, или нѣма?

Ж. Бакаловъ: (Възражава нѣщо)

Министъръ А. Ляпчевъ: Азъ съ думи не споря, а споря съ мисли, г. Бакаловъ. Да, мисълта ми е много ясна и народното прѣдставителство я разбира.

И слѣдъ туй, макаръ менъ да не се пада, но длъжностъ ми е да ви припомня: ако г. прѣдседателятъ на комисията си оттегли прѣдложението, както трѣбва да стане, моля народното прѣдставителство да приеме часъ по-скоро законопроектъ за добавъчното възнаграждение, който прѣдстои, защото вършимъ единъ грѣхъ спрѣмо хората, които си взеха заплатата за два мѣсеца, септемврий и октомврий, и сега сѣ безъ добавъчно възнаграждение и положително сѣ въ нещастно положение, а това нещастно положение какво поражда, вие сами вадете заключение.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитъ работи.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Тукъ стана единъ инцидентъ. Г. Такевъ заяви, че въ кулоаритъ на Народното събрание билъ г. Механджийски, задържането или пускането на когото сега дебатирате, което значи, че ние сме при фактическото положение, че този човѣкъ не е арестуванъ. Отъ справката, която направихъ отъ полицейскитъ органи тукъ, се оказа вѣрно, че сега, прѣди малко, г. Механджийски е билъ тукъ, придруженъ отъ единъ войникъ, онзи день е билъ сѣщо тукъ, придруженъ отъ двама войници. Тѣй щото фактътъ е вѣренъ.

И. Вълчевъ: Той и онзи день бѣше тукъ. Всѣки день ходи изъ улицитъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Вамъ е извѣстно, че тукъ отъ 5—6 мѣсеца, ако ли не отъ година, въобще въ страната прави грозно впечатление, че хора, които сѣ осждени отъ сѣдилищата на затворъ, често гражданитъ ги виждатъ по улицитъ.

Д. Кьорчевъ: Въобще, между Министерски съветъ и затворъ нѣма разлика.

Нѣкой отъ лѣвицата: За извѣстни хора.

Министъръ Н. Мушановъ: Още по-злѣ. Значи, отъ това се вижда, че се прави една пририлегия незаконна и позорна, която може да се даде отъ хора, които желаятъ да унижатъ авторитета на закона. Тѣй схващамъ азъ работата и тѣй си е тя за всѣки сериозенъ човѣкъ.

Х. Славеиковъ: Тѣй е.

С. С. Бобчевъ: Много право.

Министъръ Н. Мушановъ: Бидейки управляющъ само четири дена Министерството на правосѣдието, азъ прѣди 10 дена издадохъ окръжно, подписахъ го самъ, като управляющъ министерството, че държа всички директори

на затворитъ отговорни по законитъ на страната, съ главно наказание, че тѣ трѣбва да бдятъ върху туй, защото ако не сѣ въ състояние да гарантиратъ затвора за затворниците, а ти пускатъ на свобода, азъ не мога вече да разбера защо има сѣдилища въ страната. Защото, ако удоволствие на сѣдилищата е да могатъ да осжждатъ хората на затворъ, за да се разхождатъ по улицитъ, не трѣбва да има затвори, не трѣбва да има сѣдилища. Това ще го разбере всѣки здравомислящъ човѣкъ. Отъ справката, която направихъ, излиза, че г. Механджийски е билъ арестуванъ въ V полицейски участъкъ, а този участъкъ е билъ подъ наблюденията на военната прокуратура.

Ето защо азъ искахъ да отговаря на г. Такева: неговото възмущение ще е възмущение на всѣки гражданинъ — да оставя, че то трѣбва да е възмущение и на всѣки народенъ прѣдставител — и съ това, ми се струва, ще обърнемъ вниманието на надлежната властъ. Увѣренъ съмъ г. военниятъ министъръ — ще улсви за ухото да не казвамъ — сериозно ще накара сѣдебнитъ власти да знаятъ законитъ на страната и да не може да си играе всѣки въ България съ законния редъ въ страната. Азъ допускамъ всичко: и г. Механджийски, и Х, и У да си отидатъ най-снокойно въ кѣщи съ рѣшението на сѣдебната властъ или на народното прѣдставителство, но тази анархия и дезорганизация съ сѣдебната властъ и затворитъ ако допуснемъ, то значи, че ние нѣмаме *raison d'être*, нѣмаме право да сѣществувате. Това е моето разбиране.

М. Такевъ: Вѣрно!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. докладчикътъ има думата.

Докладчикъ Н. Калчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато се сезира комисията съ въпроса за задържането на народнитъ прѣдставители Механджийски и д-ръ Георгиевъ подъ стража, защото първиятъ се обвинява по чл. 95 и чл. 111 отъ общия наказателенъ законъ, а д-ръ Георгиевъ се обвинява по чл. 111 отъ общия наказателенъ законъ — комисията счете, че веднѣжъ сѣ задържани въ врѣме, когато Народното събрание е почнало своята работа, то затуй тѣхниятъ имунитетъ още не е вдигнатъ и трѣбва да се сезира Камарата съ въпроса, дали да се задържи единъ народенъ прѣдставител подъ стража тогава, когато Народното събрание е почнало своята работа. Дойдохме до туй убѣждение и взехме едно рѣшение да сезираме васъ съ въпроса: ако е започнато слѣдствие и по-нататкъ не е искано разрѣшение отъ Народното събрание за даванетоъ имъ подъ сѣдъ, трѣбва ли да бждатъ арестувани или не. Ние тѣй го разбирахме и тѣй рѣшихме въ комисията.

Г. Вазовъ ми направи една бѣлѣжка, . . .

Д-ръ Б. Вазовъ: Да.

Докладчикъ Н. Калчевъ: . . . че неправилно съмъ билъ докладвалъ въпроса. Вѣрно е, че има писмо отъ г. военния прокуроръ, което казва: „Ако стане нужда, въ послѣдствие ще бжде даденъ подъ сѣдъ Механджийски“. За него има писмо.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Възражава нѣщо)

Докладчикъ Н. Калчевъ: Добрѣ, дѣлото е на разположение и г. г. народнитъ прѣдставители сѣ свободни, нека взематъ дѣлото и видятъ, че е вѣрно туй, което казвамъ азъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Защо нѣмате писменъ докладъ по този важенъ въпросъ?

Докладчикъ Н. Калчевъ: Вѣрно е, че нѣма протоколъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: А сте длъжни да имате.

Докладчикъ Н. Калчевъ: Азъ не съмъ билъ депутатъ въ друго Народно събрание, но съмъ присѣствувалъ въ комиситъ, и тѣ не държатъ протоколъ.

М. Ничевъ и Х. Славеиковъ: Не е вѣрно!

Докладчикъ Н. Калчевъ: Такава е практиката. Протоколъ не сме държали.

М. Ничевъ: Какъ може безъ протоколъ?

Докладчикъ Н. Калчевъ: Тогава, да не говоря и азъ нищо. Пръвъ пътъ съмъ излизалъ да говоря въ Камарата, и не ме слушатъ!

Ако Камарата намѣри, че ние сме се произнесли само по форма, а ще трѣбва да се произнесемъ и по същество, на основание доказателствата, които сѣ представени къмъ дѣлѣ прѣписки, то не остава нищо друго, освѣнъ да се събере комисията и да ви докладва въпроса по същество.

С. С. Бобчевъ: Добрѣ, прието.

М. Такевъ: Оттеглете го, най-добрѣ, за слѣдующето заседание.

Докладчикъ Н. Калчевъ: Но понеже, г-да, въпросътъ е много важенъ, да се тури на дневенъ редъ за идущето заседание.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Азъ прѣдлагамъ за слѣдующето заседание да се постави на дневенъ редъ този въпросъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Тогава, остава този въпросъ да се сложи на разглеждане въ слѣдующето заседание.

М. Такевъ: При новъ докладъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ замолвамъ цѣлата комисия, най-послѣ, да се събере по единъ такъвъ важенъ въпросъ, който интересува Народното събрание, и слѣдъ като зрѣло обмисли работата, да вземе едно рѣшение, което Народното събрание ще възприеме.

Д. Тошковъ: Да се тури на дневенъ редъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. д-ръ Джидровъ сега не е членъ на комисията по Министерството на правосъдието. Трѣбва да се замѣни веднага.

К. Лулчевъ: Отъ страна на нашата парламентарна група, вмѣсто Джидрова, прѣдлагаме Цанкова.

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Азъ ще моля Народното събрание да се съгласи, щото на вторъ дневенъ редъ да бѣде разглеждането на законопроекта за врѣмното добавъчно възнаграждение на държавнитѣ служители.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Понеже членътъ на юридическата комисия отъ страна на групата на широкитѣ социалисти г. Джидровъ прѣстава да бѣде такъвъ, защото е министъръ, същата група прѣдлага, вмѣсто него, да бѣде избранъ г. Асѣнъ Цанковъ.

Отъ всички страни. Съгласни.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който е съгласенъ да стане прѣреждането на дневния редъ, което г. министърътъ на финанситѣ желае, да си вдигне ржката. Болшинство.

Слѣдователно, пристѣпваме къмъ второто четене на законопроекта за врѣмното добавъчно възнаграждение на държавнитѣ служители.

Секретаръ М. Зелковъ: (Чете)

„ЗАКОНЪ

за врѣмното добавъчно възнаграждение за държавнитѣ служители.“

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който приема заглавието, както се прочете, да си вдигне ржката. Болшинство.

Секретаръ М. Зелковъ: (Чете)

„Чл. 1. Държавнитѣ служители по всички вѣдомства, включително и работницитѣ, които по професия сѣ държавни работници, а така сѣщо и служителитѣ при учрѣжденията на Царския дворъ, получаватъ мѣсечно добавъчно възнаграждение, безъ никакви удържки за данъци и други, по размѣръ опрѣдѣленъ въ слѣдната

„ТАБЛИЦА

за врѣмното добавъчно възнаграждение на държавнитѣ служители.

Класове	Редовна мѣсечна заплата	Мѣсечно добавъчно възнаграждение				
		I категория жененъ или вдовецъ безъ дѣца	II категория жененъ безъ дѣца	III категория жененъ или вдовецъ съ или 2 дѣца	IV категория жененъ или вдовецъ съ или 4 дѣца	V категория жененъ или вдовецъ съ 5 и повече дѣца
1	Отъ 401 л. и нагорѣ.	280	340	390	450	500
2	Отъ 301 до 400 л. .	230	290	340	400	450
3	Отъ 201 до 300 л. .	180	240	290	350	400
4	Отъ 101 до 200 л. .	140	190	240	300	350
5	До 100 л.	100	140	190	250	300

Забѣлѣжка. Държавнитѣ служители, на които по горната таблица се слѣдвя да получатъ добавъчно възнаграждение въ размѣръ, по-малкъ отъ съвѣра на добавъчното възнаграждение, което сѣ получавали до 1 ноември 1918 г., и на дневнитѣ пари въ размѣръ на една пета отъ заплатитѣ имъ, или съотвѣтно по-големия размѣръ по врѣмното положение за паричното довольствие на военнослужащитѣ въ военни врѣме, получаватъ добавъчно възнаграждение въ размѣръ равенъ на тоя сборъ.

Предложението, обаче, на алинея 2-ра отъ чл. 6 на тоя законъ ще се приложи и въ горнитѣ случаи.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Г. г. народни прѣдставители! Въ забѣлѣжката къмъ чл. 1 ще моля още да се прѣдвиди слѣдното: „Заведущитѣ и наблюдателитѣ при метеорологическитѣ и дѣждомѣрни станции получаватъ добавъчно възнаграждение въ размѣръ на прѣдвиденото въ бюджета редовно възнаграждение“. То е дребна сума, но не трѣбва да се онеправдаватъ и тѣзи служащи на държавата.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. д-ръ Никола Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: (Отъ трибуната) Г-да! Добрѣ направи г. военниятъ министъръ, че поиска да се пристѣпни веднага къмъ въпроса за врѣмното добавъчно възнаграждение на държавнитѣ служители. Съ него въпросъ сме доста закѣснѣли и трѣбва да побързае, защото той е единъ отъ най-необикновенитѣ въпроси за днешния день.

Понеже финансовата комисия, която разглеждаше законопроекта на г. финансовия министъръ, остави безъ смѣстено измѣнение този законопроектъ и го прѣдлага на Народното събрание такъвъ, какъвто е внесенъ отъ г. финансовия министъръ, и понеже не помогнаха увѣщанията ми да станатъ увеличения въ таблицата, прѣдложена отъ финансовия министъръ — увеличения, които отчасти поне да отговарятъ на нуждитѣ на днешния день, азъ съмъ принуденъ прѣдъ васъ да защита необходимостта отъ едни увеличения и подобрѣния, като не смѣтамъ, че е възможно тѣзи подобрѣния и увеличения, даже които азъ ще прѣдложа, да задоволятъ реалнитѣ нужди на държавнитѣ служители, реалнитѣ нужди, които отговарятъ на днешнитѣ условия на скѣпотия у насъ.

Г. г. народни прѣдствители! Азъ съмъ принуденъ да заявя, че колкото да разбирамъ мотивитѣ на г. финансовия министъръ, че срѣдствата на държавата сѣ ограничени, че голѣми разходи сѣ направени вече, че бюджетътъ на държавата мѣчно може да издѣржи нови увеличения въ разходитѣ, то г. финансовия министъръ, при все това, трѣбва да се съгласи, и Народното събрание трѣбва да гласува, да се удовлетвори минималнитѣ поне нужди на държавнитѣ служители.

Ако азъ бихъ желалъ да дебатирамъ този въпросъ отъ гледището на дѣйствителнитѣ нужди, отъ гледището на трѣхното абсолютно задоволяване, тогава азъ бихъ ви прѣдложилъ размѣри най-малко 5 или 10 пѣти по-голѣми отъ тѣзи, които сѣ прѣдложени отъ г. финансовия министъръ и които финансовата комисия, за жалостъ, прие. Но като имамъ прѣдъ видъ, че този въпросъ ще се рѣши,

всетаки, въ кръга на възможните средства за днешния ден, азъ ще предложам единъ минимумъ, подъ който ако се отиде, ние рискуваме да разстроимъ съвършено държавната машина, да разстроимъ цѣлото положение и да поставимъ на карта съществуването на самата държава.

Азъ не желая да се прави демагогия съ този въпросъ. Съ огледъ на условията на държавата азъ не желая сега да предлагамъ норми, които дѣйствително биха удовлетворили нуждите на държавните служители, макаръ тия норми да се искатъ съ пълно право отъ съборанията, които устроиха държавните служители въ цѣла България, както и отъ тия, които бѣха прѣдизвикани отъ организацията на познатия вамъ Съюзъ на съюзитѣ на държавните служители, както и поотдѣлно отъ страна на народните учители и навсѣкъдъ почти отъ страна на цѣлото учителство въ България. Тѣхните искания тѣй, както на васъ сѣ изпратени въ специални печатни изложения, и тѣй, както пристигнаха резолюции, телеграфически или писмено, до отдѣлни народни прѣдставители и до финансовата комисия, тѣзи искания, азъ смѣтамъ, че отговарятъ на нуждите и че, ако е възможно да се отговори отъ държавата напълно на тѣхъ (тия нужди), би трѣбвало тѣзи искания да бѣдатъ задоволени. Но тѣй като г. финансовиятъ министъръ отказа да даде каквото и да е увеличение въ своята таблица, съ изключение на единъ пунктъ — нова категория за служители съ 5 или повече дѣца — и тѣй като нуждата, дѣйствително, е много голѣма, удовлетворението на тази нужда е належащо, а средствата, до $\frac{1}{2}$ милиардъ за 5 мѣсеци потребни за удовлетворението напълно на тая нужда, ги нѣма, то размѣрѣтъ на тая таблица, както ни я прѣдстави г. финансовиятъ министъръ, трѣбва да отиде поне въ три пѣти повече, за да може да спаси отъ гладъ, отъ гладна смъртъ, отъ оставане голи и боси държавните служители и тѣхните сѣмейства. Отъ тукъ ще разберете, че не желая да отида до крайноститѣ, които въ сѣщностъ сѣ оправдани тѣй, както исканията сѣ прѣдъявени. Всѣки единъ отъ васъ трѣбва да познава нуждите добръ и трѣбва да оцѣни правотата на исканията, както тѣ сѣ прѣдъявени, но при условията, при които сме поставени въ държавата, азъ съмъ принуденъ да се съглася съ ония искания, върху които се обединиха поне прѣдставителитѣ въ Съюза на съюзитѣ, отъ името на всички държавни служители, които тоже съзнаватъ особеното положение на държавата и които намалиха до минимумъ своитѣ претенции, колкото да не умратъ отъ гладъ. Може нѣкому да се видятъ чудни думитѣ „да умратъ отъ гладъ“. Обаче азъ смѣтамъ, че тѣзи думи никакъ не сѣ странни за днешния денъ и че, напротивъ, тѣ сѣ най-умѣстнитѣ, които трѣбва да изкажемъ, за да се разумѣе какъ нуждата крещи и какъ нейното удовлетворение е належащо, е необходимо.

Отъ многото срѣщи, които имахъ съ народни прѣдставители, отъ това, което се дебатира въ финансовата комисия, отъ това, което въ частни разговори съ отдѣлни политически личности можахъ да заключа, принуденъ съмъ да обрисувамъ дѣйствителната картина на положението на нашитѣ държавни служители — подъ които винаги разбирамъ чиновнитѣ и служащитѣ, споредъ закона за чиновнитѣ, държавнитѣ работници, както и служителитѣ въ изборнитѣ учрѣждения, въ градскитѣ и селскитѣ общини и въ околнитѣ сѣвѣти — принуденъ съмъ, казвамъ, да очертая тая мизерия съ статистически данни, съ цифри, за да видите каква е тя.

Има много господа, които, като не се занимаватъ подробно съ тѣзи въпроси, като не познаватъ нуждитѣ, като знаятъ само отдѣлни моменти, отдѣлни явления, не могатъ да си прѣдставятъ цѣлостта на въпроса и не могатъ да разбератъ какъ дѣйствително за днешния денъ думата „мизерия“ не е достатъчна да посочи нуждата. Има много, които лекомислено разсѣждаватъ и казватъ даже: „Аманъ отъ тия държавни служители; постоянно имъ увеличаватъ заплатитѣ; постоянно увеличаватъ надницитѣ на държавнитѣ работници; постоянно се правятъ разходи“, които разходи, мислятъ тѣ, не се оправдаватъ и които сѣ направили държавнитѣ служители едва ли не богати хора.

Азъ нѣма да откажа същевременно, че отдѣлни чиновници, които си живѣятъ въ своитѣ родни градове отъ много години, може, при малкъ или по-голѣмъ дългъ, да сѣ успѣли да се сдобиятъ и съ своя къща, да сѣ успѣли, при по-голѣма заплата и поради по-малкитѣ разходи прѣди години, да спестятъ нѣщо и да иматъ средства да живѣятъ сега сравнително по-добръ, но, голѣмиятъ брой отъ държавнитѣ служители, отъ служителитѣ отъ изборнитѣ учрѣждения — сега подиръ малко ще видите — живѣятъ въ пълно бѣдствие, въ пълна мизерия.

Азъ направихъ изучаване за размѣра на заплатитѣ на държавнитѣ служители, на тѣзи въ изборнитѣ учрѣждения и на служителитѣ въ държавнитѣ банки въ цѣла България, и специално въ София, като типиченъ градъ на скѣпотията, непознатъ никѣдъ въ свѣта, не само въ България. Правете изучавания колкото обичате, вие нѣма да намерите таквъ градъ като София, въ който наемитѣ да поглъщатъ половината, даже и $\frac{3}{4}$ отъ заплатата, а въ нѣкой случай цѣлата заплата и даже да не стига тя да покрие наема на държавния служителъ. Това го има само въ София. Тоя градъ е една лудница, въ която домопритежателитѣ като че ли сѣ полудѣли, въ която грабятъ хората, въ които хората бѣдствуватъ. Само онзи, който е виждалъ тази жилищна мизерия въ живота на държавнитѣ служители, ще може да се покърти и да не гледа съ леко сърце на въпроса; ще може да прѣмахне неговата демагогска окраска, да го постави на реална основа и да приеме да осѣществи поне минималното, възможното, за да има редъ въ живота на държавнитѣ служители и на самата държава.

Г-да! Бждете любезни да изслушате цифритѣ, които трѣбва да ви покъртятъ. Започвамъ съ заплатитѣ на държавнитѣ служители: чиновници, служащи, работници, както сѣ по бюджета за 1918 г. — значи тъкмо днесъ, при нуждата на нашия животъ, при скѣпотията на този животъ — за да си прѣставите какво е положението на тия служители и какъ тѣ живѣятъ. Г-да! Въпрѣки всичкитѣ измѣненія въ закона за добавчното възнаграждение на държавнитѣ служители, въ законитѣ за дневнитѣ пари — петинки, три петинки и пр. — които се даваха въ разни моменти разкжсано на държавнитѣ служители, изцѣло или отчасти, положението на тия държавни служители стои подъ всѣко описание. Нѣма щрихи, нѣма възможностъ да се обрисува това положение на държавнитѣ служители. Днесъ по бюджета за 1918 г. има държавни служители — значи, чиновници, служащи и работници — 82.509 души, отъ които повече отъ половината, $51\frac{1}{2}\%$, а именно 42.685 души получаватъ до 100 л. заплата, или надница, прѣвърната въ заплата, до 100 л. Хората пъкъ, които получаватъ отъ 100 до 200 л. сѣ 22.774 души. Това ще рече — повече отъ $\frac{3}{4}$ отъ всички държавни чиновници, служащи и работници получаватъ до 200 л.; това значи $6\frac{1}{2}$ л. на день, даже 6 л. реално, понеже върху тѣзи заплати има удържки, пенсионни и дажъчни. Може ли нѣкой да си прѣдстави какво ще рече днесъ да се живѣе съ 6 л. не само въ София, ами въ Пловдивъ, Варна, Русе или въ други градове, или даже въ по-малки паланки, къдѣто нѣма производство, къдѣто държавнитѣ служители трѣбва да купуватъ храна, жито или брашно, или други продукти? Но има и села, къдѣто живѣятъ народни учители, поставени при условия на липса на продукти и липса на възможностъ да си ги доставятъ отъ пазара на цѣна, която вие знаете и която далечъ не е равна даже на цѣната, която днесъ въ София ние плащаме за нашия хлѣбъ, а много повече — 2—3 и 5 пѣти — особено въ балканскитѣ мѣста и въ нѣкои полски мѣста, въ които производството не стига да се удовлетворятъ мѣстнитѣ нужди, поради което населението се принуждава да търси, да купува брашно и жито отъ други мѣста по-богати, по плодородни.

Ако отидете по-нататкъ, ще видите, че отъ 200 до 300 л. получаватъ 11.171 души; отъ 300 до 400 — 3.701, а отъ 400 л. нагорѣ — само 2.208 души. Съ други думи държавнитѣ служители въ България, въ своята половина частъ, сѣ възнаградени едва до 100 л.; има такива и съ 60—70—80 л. заплата; а $\frac{3}{4}$ отъ тѣхъ сѣ до 200 лева; останалитѣ, това сѣ по-висши чиновници, които получаватъ повече отъ 200 л., но които пъкъ 200—300—400—500 л. се равняватъ днесъ на 20—30—40—50 л. спорѣмо дѣйствителнитѣ нужди, спорѣмо дѣйствителни цѣни, спорѣмо дѣйствителната скѣпотия на всички прѣдмети за облѣкло, за обувки, а най-главно за храна.

Държавниятъ служителъ, прочее, е поставенъ въ туй положение. Той не само ходи окжсанъ, закрѣпенъ съ парцали, но просто нѣма средства да се нахрани. Да, дошли сме до тамъ да разсѣждаваме сега на темата, „какъ да се нахрани“. Азъ не приказвамъ за културнитѣ нужди; не приказвамъ за нужди, които въ друго врѣме иматъ значение; нито за нужди висши или нисши; азъ приказвамъ за нужди елементарни, за нужди да се уталожи гладъ, безъ което не може да има работоспособностъ, безъ което чиновникътъ не може да бѣде честенъ, добросѣвъстенъ, а ще бѣде крадецъ, злоупотѣбителъ съ своето положение. И дѣйствително, днесъ въ всички канцеларии, отъ най-малкитѣ до най-голѣмитѣ, почти всички дър-

жавни служители търсят пътница, по които да наваксят своите сръбства, за да могат да прѣживѣятъ.

А тѣзи служители, които отъ тукъ-тамъ сѣ могли да свържатъ двата края съ заеми, утрѣ, когато се вдигне мораториумътъ, когато изтече срокътъ на закона за наемитѣ, ще бѣдатъ въ пълнен фалиментъ, въ пълна мизерия, въ пълна недобросъвестностъ въ службата. И това не ще бѣде служителъ, а по-скоро човѣкъ, който може да носи името на единъ вагабонтигъ, който гледа да ограби оногова, на когото дължи услуга — държавна, окръжна или общинска.

Г-да, за да знаете какво е положението на държавните служители, азъ съмъ принуденъ да ви изброя държавните служители по разнитѣ вѣдомства.

Вѣдомството, въ което сѣ ангажирани най-много държавни служители, е вѣдомството на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ. Въпрѣки че за това вѣдомство се полагаха толкова много усилия тукъ, въ Народното събрание, и отъ моя страна, и отъ страна на нашата група, и отъ страна на други групи, съ съдѣйствието на министритѣ, които се изредиха, то пакъ положението на тѣзи държавни служители е съвършено печално.

Послушайте, моля ви се. Въ Дирекцията на желѣзницитѣ има чиновници и служащи 8.173, отъ които повече отъ половината, 4.434, получаватъ по бюджета за 1918 г. до 100 л. заплатата. Има работници въ тия желѣзници 9.968, отъ които 2/3 — 7.594 — получаватъ по-малко отъ 100 л.

А слѣдъ малко ще ви кажа какви сѣ самитѣ надници, за да видите какъ се живѣе и да видите колко е странно поведението на онѣзи народни прѣдставители или на онази властъ, която не вниква въ дѣйствителното положение и не тегли правилно и наврѣме конвенциитѣ, които могатъ да се явятъ отъ това положение, и мъжичинитѣ, които могатъ да произлѣзатъ както за самата властъ, за правителството, така и за Народното събрание и за българската държава.

Но прѣди всичко, да вземемъ пошитѣ, г-да. Всички чиновници, служащи и работници сѣ 4.331, по бюджета за 1918 г., отъ които 2.043 получаватъ до 100 л.

Това е персоналътъ — по желѣзници и пощи — отъ държавни служители, който е повече отъ четвъртинката въ цѣлата държавна машина, отъ който половината и повече отъ половината получаватъ по-малко отъ 100 л.!

Сега, за да видите по-добрѣ картината, трѣбва да ви съобща, че работницитѣ, които сѣ въ работилницитѣ и депата по държавните желѣзници — това сѣ най-много работници въ държавата — на днешна дата получаватъ слѣдующитѣ мизерни надници.

Забѣлжете: днесъ, г-да, въ депата и работилницитѣ има работници, които получаватъ надница 1-50, толкова, колкото давате на всѣки просѣкъ, който ви спре на улицата!

Цѣлиятъ работнически персоналътъ въ тия работилници и депа днесъ е 3.465 души. Отъ тѣхъ, прочее, 1-50 л. надница получаватъ 88 души; 2 л. — 558; 2-50 л. — 800 души; 3 л. — 606; 3-50 л. — 202; 4 л. — 157, или общо, до 100 л., което прѣдставлява сборъ отъ 25 надници, получаватъ 2.411 души отъ всичкитѣ 3.465, което ще каже повече отъ двѣтѣ третинки отъ персонала.

Ако отидете по-нататъкъ и потърсите надници между 4-50 и 8 л., което се изразява мѣсечно отъ 100 до 200 л., тогава ще имате слѣдното: 4-50 получаватъ 85 души; 5 л. — 119 души; 5-50 л. — 102; 6 л. — 146; 6-50 л. — 97; 7 л. — 118; 7-50 л. — 114 и 8 л. — 76 души, или 857 души получаватъ между 100 и 200 л. на мѣсецъ — сборътъ отъ 25 надници — а това ще каже, че до 200 л., по аналогия на таблицата, която ви прочетохъ, получаватъ почти всѣки работници.

Останалитѣ се разпрѣдѣлятъ така: 14 души получаватъ 13-50 л.; 10 души — 13 л.; 6 — 12-50 л.; 6 — 12 л.; 38 — 11-50 л.; 11—11 л.; 9 души — 10-50 л.; 32—10 л.; 38—9-50 л.; 42—9 л. и 27—8-50 л. Това сѣ то специалности отъ шосерската, дърводѣлската и машинната части, които репариратъ, подготвяватъ машини и вагони, които работятъ непрѣкъснато въ служба на държавата, безъ които държавната машина не може да функционира, чийто трудъ бѣше и до днесъ е милитаризиранъ, именно за да може да бѣде гарантиранъ за държавата, и който трудъ се възнаграждава по този мизеренъ начинъ! Съ това искамъ да ви подчертая, че грѣшатъ тѣзи господа, било вънъ, било вътрѣ въ Камарата, които си въображаватъ, че се създава фаворизация за този персоналъ, че той ликува, живѣе въ излишества, просто пари печели, когато въ сѣщностъ той получава мизернитѣ надници, които ви четохъ. Всѣки добросъвестенъ човѣкъ може да си прѣдстави какво днесъ може да свърши човѣкъ съ 1-50 л. над-

ница, даже и съ 13-50 л., като вземемъ и главния майсторъ или дѣломайсторъ въ такива депа и работилници. Азъ нарочно ви цитирамъ тѣзи таблици, които иматъ значение днесъ за мѣсецъ декемврий, за да видите истинската картина. Сѣща е и картината за работницитѣ по поддържането и мостовата служба.

Т. Петровъ: И каква е днешната буржоазия, която вие поддържате.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г-да! Като прѣминеми по-нататъкъ и за другитѣ вѣдомства на държавата, вие ще видите това по-ясно по вѣдомството на народното просвѣщение, което е най-важното, въ която областъ г. министърътъ на просвѣтата — надѣя се — ще ме поддържа паянливо, защото мизерията пѣкъ на народното учителство въ България не е позната никѣдъ.

Г-да! Азъ желая да ви прочета и цифри за персонала на народната просвѣта. Много души казватъ: „Народнитѣ учители — какво искатъ тѣ?“ Какво ли искатъ? Тѣ искатъ да могатъ да живѣятъ, да не умратъ отъ гладъ.

Цѣлото вѣдомство на народната просвѣта, г-да, брой 15.096 души по бюджета за 1918 г. Отъ тѣзи 15.096 души има народни учители съ заплатата до 100 л. — номинални 85 л., а реални 75 или 76; има и номинални 80 л. — заплатата на човѣкъ, който е свършилъ гимназия, който само държавенъ изпитъ не е държалъ и който е учителствувалъ въ село или градъ — има такива, казвамъ, 3.561, заедно съ разсилнитѣ. Ще ви кажа подиръ малко класификацията. Слѣдъ това, съ заплатата отъ 100 до 200 л. има 8.321. Това сѣ прогимназиалнитѣ учители, но прѣди всичко народнитѣ учители степенувани, които получаватъ 120, 140, 160, 180 и слѣдъ 25 години 200 л. заплатата! Азъ искамъ да зная може ли днесъ да ми каже нѣкой, когато въ София се плаща за слугиня по 70, 80, 100 и повече лева мѣсечно — слугиня, която е неграмотна, която иде отъ село, която тамъ не е могла да се учи или която е учила първо или второ отдѣление, която нѣма нужда отъ такава подготовка — може ли нѣкой прочее, да ми каже не е ли тя по-добрѣ поставена отъ народния учителъ, когато тя има безплатна квартира, облѣкло и обуца и когато я хранятъ господаритѣ ѝ? Моля ви се, прѣдставителитѣ на гордостта на България, на културата на България живѣятъ при такива мизерни условия! И всичко това като съберете се останалитѣ, отъ 15 хиляди души крѣглю получавате 12 хиляди души крѣглю народни учители. Това значи, че 4/5 отъ цѣлия персоналътъ по народната просвѣта получава до 200 лева заплатата! И ако желаете мога по-точно да ви изброя самитѣ категории, за да не помисли нѣкой, че голѣмъ брой получаватъ 200 лева. Голѣмъ брой не получаватъ не само 200 л., а нищоженъ брой получаватъ 180 л., нищоженъ брой получаватъ 160 л.; дѣйствително, масата, повече отъ половината, получава по-малко отъ 100 л., 120 и 140 л. номинални, отъ които трѣбва да бждатъ шконтирани 10—15 лева за удръжки.

Моля ви се, само 825 учители по бюджета за 1918 г. получаватъ пълна заплатата отъ 200 л. Това сѣ тѣзи отъ главния, първия класъ, който класъ се получава едвамъ слѣдъ 20 годишна практика, като редовенъ учителъ, когато остарѣятъ, когато иматъ 4—5 дѣца, когато трѣбва да поддържатъ огромно сѣмейство — тогава ще получатъ тѣзи 200 л. И тѣ сѣ такъвъ нищоженъ брой — по-малкъ отъ 7% отъ цѣлия персоналътъ народни учители. 770 души получаватъ по 180 л. мѣсечно заплатата, 495 — по 160 л., 2.375 души — по 140 л., 2.770 души — по 120 л. и, както казахъ по-рано, 3.561 души получаватъ подъ 100 л. или точно 3.295 души народни учители, а останалитѣ разсилни и писари.

Ако вземете пѣкъ учителитѣ въ гимназитѣ и частъ отъ прогимназитѣ, сумата ще я качите между 200 и 300 л. и ще получите едно такова число: въ категорията между 200 и 300 л. мѣсечна заплатата, въ която спадатъ учителитѣ отъ гимназитѣ и частъ отъ прогимназитѣ, ще намѣрите 2.115 души; само 821 човѣка получаватъ по-вече отъ 300 и до 400 л., а 278 души, въ които влизатъ разни началници, инспектори, професори и пр. получаватъ надъ 400 лева мѣсечна заплатата. И това сѣ народнитѣ културни труженици, прѣдъ които всички се кланятъ на думи, за службата на които постоянно се плаче и приказва, а реално по заплатитѣ имъ държавата до този моментъ още стои на почвата на закона отъ 1909 г. — отъ прѣди 10 години — единъ законъ за народната просвѣта, който тогава, наистина, прѣдставляваше голѣмъ шагъ напредъ спрямо положението до тогава, но който законъ отъ тогава до днесъ е надраснатъ абсолютно отъ нуждитѣ не

само на днешната скъпост, но и от нуждите на живота даже от преди войната.

Трето вѣдомство, г-да. Вземете вѣдомството на Министерството на вътрѣшните работи и на народното здраве. Пакъ по бюджета за 1918 г. има персоналъ по администрацията 5.523 души, от които 5.030 души получаватъ до 100 л. — значи 9/10! Това сѣ стражаритѣ и всички малки административни органи, въ рѣцѣтъ на които е повѣрена полицейската власт, началната власт за прѣсѣдѣванията, за задържанята, началната власт, от добросъвестността на която зависи цѣлото държавно управление. И тѣзи хора сѣ 70, 80 и 100 л. заплати сѣ готови да се подкупватъ всѣка минута, да изложатъ и компрометиратъ властта всѣка минута...

Д. Лѣхарски: Даже крадатъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: ...и да оставятъ властта безъ всѣкаквъ престижъ, за да кажемъ сѣ право, че нѣмаме властъ въ фактическия отношения. Само 500 души крѣгло получаватъ повече отъ 100 лева. Ако вземете по сѣщото министерство положението на санитарния персоналъ, отъ който по-нататкъ зависи дѣлото на народното здраве, вие ще видите, че отъ 1.994 души, 639, т. е. 1/3, получаватъ подъ 100 л. заплати; други 821 души получаватъ между 100 и 200 л., което ще рече 3/4 отъ санитарния персоналъ получаватъ до 200 л., и единъ нищоженъ брой отъ 5 стотици получаватъ надъ 200 л. — това сѣ околийскитѣ и други лѣкари по болницитѣ, които въ този бюджетъ сѣ като висшъ персоналъ по санитарното вѣдомство.

Ако вземете най-сѣтиѣ, като примѣръ пакъ, даже вѣдомството на Военното министерство, вие ще видите, че отъ 16.927 души, 9.916 души, което прѣди всичко е под-офицерскитѣ персоналъ, получаватъ до 100 л. Ако продължа да ви изброявамъ всички други министерства, ще видите сѣщата картина: въ Министерството на земледѣлнето и на държавнитѣ имоти отъ 2.971 души, 1.634 души получаватъ до 100 л.; въ Министерството на общественитѣ сгради и пѣтищата отъ 2.249 души, 1.683 получаватъ сѣщо до 100 л.; въ Министерството на финанситѣ — тамъ, дѣто данѣнитѣ, прѣки и косвени, се събиратъ, тамъ гдѣто държавнитѣ приходи се събиратъ — отъ всичко 5.402 души, 3.282 получаватъ до 100 л.! И желаете, когато тѣ облагатъ и събиратъ данѣнитѣ, да не крадатъ! Крадатъ почти поголовно, корумпиратъ цѣлата власт, цѣлата държава, и ние трѣбва да си въобразяваме, че имаме държавни служители честни и почтени въ своята служба!

Г-да! Ако вземете даже Външното министерство, вие ще видите, че и въ неговия персоналъ отъ всичко 588 души, 200 души получаватъ по-малко отъ 100 л.!

Азъ не желая да изброявамъ повече отъ общата таблица — картината ви е ясна — и всѣки ще схване, че това положение се нуждае отъ коренно прѣустройство, за да излиза нѣщо отъ работата на държавнитѣ служители. Но понеже тая мизерия е еднаква и даже по-лоша за другитѣ държавно-обществени и особено изборни учрѣждения, азъ направихъ анкета и за тѣхъ. И ще ви ги изброя подъ редъ. Вземете положението на чиновницитѣ и служители по вѣдомството на Българската народна банка. Сѣщата картина. Въ Народната банка цѣлиятъ персоналъ е 1.809 души по днешния бюджетъ. Тѣзи 1.809 души получаватъ слѣдующитѣ заплати: 369 души получаватъ до 100 л.; 705 души — до 200 л.; 433 души — до 300 л.; 210 души — до 400 л. и 92 — надъ 400 л., което ще рече, че и туку повече отъ хилядо души получаватъ до 200 л., а то значи повече отъ половината на цѣлия персоналъ, въпрѣки това, че щатѣтъ на Народната банка е по-благоприятенъ за нейнитѣ служители, отколкото щатѣтъ за другитѣ държавни чиновници. А туй „по-благоприятно положение“ се изразява въ нѣколко франка мѣсечно, независимо отъ малкитѣ тантиеми, които получаватъ въ края на годината — нѣкакви 100, 200 или 300 л. Обаче банковитѣ чиновници сѣ фактически въ положението на другитѣ държавни чиновници.

Ако вземете Земледѣлската банка, ще видите слѣдующата картина: всички чиновници сѣ 1.278 души, отъ които до 100 л. получаватъ 242 души; до 200 л. — 416 души; отъ 200—300 л. — 443 души; отъ 300—400 л. — 125 души и надъ 400 л. — само 52 души, т. е. повече отъ половината получаватъ пакъ до 200 л.

Вземете и третата държавна банка — Българската централна кооперативна банка — сѣщото положение. Тамъ сѣ всичко 111 души, отъ които 15 души получаватъ до 100 л.; 45 души — отъ 100—200 л. — значи повече отъ половината получаватъ до 200 л.; 26 души получаватъ до 300 л.; 19 души — до 400 л. и 6 души — отъ 401 л. нагорѣ.

Сѣщата картина, даже още по-мизерна, е въ изборнитѣ учрѣждения.

Г-да! Азъ ще ви дамъ картината за положението на служащитѣ въ изборнитѣ учрѣждения въ София, за които даннитѣ скоро събрахъ, и ждѣто скъпостията на живота е нечувана; тя ще ви прѣдстави най-добръ положението на тия служители. Като знаете, че служащитѣ при изборнитѣ учрѣждения, общински и окръжни, прѣдставляватъ единъ брой отъ около 28 хиляди души, и като ги прибавите къмъ държавнитѣ 82 хиляди души крѣгло, ще получите 110 хиляди души хора. Животѣтъ на тѣзи, заедно съ сѣмействата имъ, зависи изключително отъ ресурситѣ на бюджета на вѣдомството, въ което служатъ; това сѣ хора, на които цѣлиятъ приходъ е опрѣдѣленъ, фиксиранъ за година, и който приходъ не държи смѣтка за никакви промѣняващи се условия на моментитѣ, условия на живота, на скъпостията на днешния день, както и на утрѣшния.

Софийската община, която има най-голямъ брой служители, които е сравнително най-богата, която има бюджетъ, редовенъ и извънреденъ, повече отъ 23 милиона франка годишно и която има персоналъ крѣгло 2 хиляди души, които прѣдставляватъ крѣгло $\frac{1}{6}$ отъ цѣлия персоналъ на градскитѣ общини въ България, плаща слѣдующитѣ заплати на своитѣ служители по бюджета за 1918 г.: всичко сѣ 1.632 души; отъ които на 1.067 души — близо $\frac{1}{3}$ отъ персонала плаща до 100 л.; отъ 100 до 200 л. — плаща на 376 души, а събрани заедно съ първитѣ, даватъ $\frac{1}{6}$ отъ цѣлия персоналъ, които, прочее, получаватъ до 200 л.; на 101 души — плаща отъ 201 до 300 л.; на 30 души — отъ 301 до 400 л. и на 58 души плаща надъ 400 л. Както виждате, заплати низки, което е по липса на срѣдства, за която липса подиръ малко ще говоря и която ме застава да искамъ намѣсата на държавата въ разрѣшението на въпроса за добавъчното възнаграждение на служителитѣ въ изборнитѣ учрѣждения. Освѣнъ това има тя още 320 души други работници, по трамваитѣ и освѣтлението, които получаватъ едно малко добавъчно възнаграждение, надницата на които, обаче, се подвежда къмъ сѣщата система на до 100 и до 200 л., както и за другитѣ общински служители. Тия служители, около 2.000 души, едно на друго умножени по 4—5 души на сѣмейство, обхващатъ около 8—10 хиляди глави отъ населението на София, които живѣятъ съ тия нищожни заплати и надници.

За да ви бѣде картината на мизерията още по-ясна, трѣбва да ви кажа, че отъ цѣлия персоналъ на държавата — 82 хиляди души крѣгло, 15 хиляди души крѣгло живѣятъ и сѣ държавни чиновници, служащи и работници въ София. То ще рече, г-да, че близо $\frac{1}{6}$ отъ цѣлия държавенъ персоналъ живѣе въ София, работи въ София. А ако 15 хиляди души държавни служители — чиновници, служащи и държавни работници — живѣятъ въ София и тия хора увеличимъ съ по 4 души, които тѣ издържатъ: жена, дѣца, братя, сестри, малолѣтни и други, вие веднага ще видите, че се касае за около 60 хиляди души въ София — половината отъ населението споредъ нормалното развитие на града, които живѣятъ отъ ресурситѣ на държавния бюджетъ. Тогава може ли чудно да ви се вижда, че бѣдствието, въ което живѣятъ държавнитѣ служители въ София, го нѣма никѣдъ; може ли чудно да ви се вижда, че скъпостията, която въ София е чудовишна, отъ ваема до хлѣба, прави държавнитѣ служители не честни и добросъвестни, а просто разбойници въ службата; по необходимостъ ги прави такива, защото имъ прави невъзможно съществуването, унижава службата, компрометира я издѣно?

Г-да! Като прибавите къмъ тия 60 хиляди души 10-тѣ хиляди души отъ сѣмействата на общинскитѣ служители; като прибавите чиновницитѣ въ София отъ Централната кооперативна банка, отъ Народната банка, отъ Земледѣлската банка, всичко 764 души отъ тѣзи три банки, зависящи отъ тѣхния бюджетъ, умноженъ по 4 за сѣмействата имъ, даватъ около 3—4 хиляди души други — та всички служители и сѣмействата имъ, които живѣятъ въ София ставатъ около 70—73 хиляди души.

Ще ви кажа още, че за закрѣгляването на моитѣ изучения азъ вземахъ данни и отъ бюджета на Софийския окръженъ съвѣтъ за 1918 г., за да видя колко души сѣ чиновницитѣ, които живѣятъ въ София, какви възнаграждения получаватъ, какви сѣ въ сравнение съ другитѣ, и се оказва, че отъ малкия брой чиновници, който има окръжниятъ съвѣтъ — 74 души по бюджетъ — 32 души живѣятъ въ София и отъ тѣхъ 12 получаватъ до 100 л., 18 — до 200 л., само двама надъ 200 л.

Какво излиза, прочее?

Излиза, че близо $\frac{2}{3}$ отъ населението на София се състои отъ държавни, окръжни и общински служители и служители по банкитѣ, заедно съ тѣхнитѣ сѣмейства.

Като прибавите другата трета, която се състои в своята най-голяма част от работници, вече не държавни, а частни; от служаци в частните банки и други предприятия, ресурсът на които сж пакъ единствено заплатитѣ и надниците от тѣхните господари, които пакъ заплати и надници само прѣходно, за една частъ, сж по-голями, а трайно сж твърди малки, както показва бюджетътъ за държавните работници по желѣзниците, вие виждате, че София може да бѣде наречена единъ градъ на гладуващите, едно цѣло, което гладува, което бѣдствува и въ което само стотини или 4—5 хиляди души състоятелни хора, богати хора, домопритежатели, сж голѣма търговия, сж хубави банки, могатъ да живѣятъ хубаво, а всички други трѣбва да смѣтаме, че живѣятъ при условия най-неблагоприятни.

Вѣрно е, че сега въ София има 20—25 хиляди души надъ обикновеното население, което е прираствало редовно, съгласно нашата статистика прѣзъ 5 години сж около 20 хиляди души срдѣно, и че тия именно хора даватъ на София единъ обликъ ликующъ, единъ обликъ тържествующъ, богатъ, разхищателенъ. Но това сж голѣми търговци, това сж разни посрѣдници, това сж разни банкери, които разхищаватъ пари, това сж прохозящите за София, военни и цивилни, които могатъ да правятъ впечатление, но не на жителитѣ на София, а на чужденцитѣ; между тѣхъ има и чужди подданици, живущи тукъ въ най-чужди условия.

Нарочно ви разграничавамъ, г-да, София отъ другитѣ градове на България, като столица и като най-сжипъ и чиновнишки градъ. Не че въ Пловдивъ, въ Варна или Бургасъ жилищната нужда е малка или много по-малка — това не мога да твърдя — напротивъ, азъ съмъ ималъ случай да изучавамъ и сж ми разказвали хора компетентни, че и въ тѣзи градове на България, особено по отношение на наемитѣ, положението клони или вече е стигнало това въ София. А що се касае до храната, напр., градътъ Пловдивъ е типиченъ въ това отношение: почти цѣлиятъ градъ живѣе отъ контрабанда; това, което се получава, се счита сж право недостатъчно, обаче, отъ всички краища даватъ мило и драго, плащатъ за хлѣбъ и други продукти по контрабанденъ начинъ всичко, което иматъ гдъ джобовѣтъ си, само да прѣживѣятъ.

Това е положението и въ другитѣ градове, за които статистика нѣмамъ подъ ръка; но за които трѣбва да бѣдете увѣрени, че положението е сжщото.

Отъ това, което знаете непосредствено, и отъ десеткитѣ телеграми, които се получаватъ, вие виждате мизерното положение на държавните служители, особено на учителитѣ въ тѣзи мѣста и градове.

Г-да! Това е първата страна, на която азъ искамъ да ви обърна вниманието — самата картина на заплатитѣ и надниците, които получаватъ държавнитѣ, окръжнитѣ, общинскитѣ и други обществени служители и работници.

Ако това го съпоставите сега съ условията на живота, азъ смѣтамъ, че нѣма градъ, нѣма държава, въ която да има сжипотия въ сжщия размѣръ, като въ България. И то е вече единъ скандалъ. Една страна аграрна, земеделска, каквато е нашата, тя да бѣдствува тъкмо за продукти земеделски и скотовъдски; тя да ги плаща не вече два пѣти и три пѣти повече — това вѣрме мина, това бѣше въ 1915, 1916, донѣкъдъ въ 1917 г. — но въ втората половина на 1917 г. и особено прѣзъ 1918 г., г-да, ние вече приказваме за увеличение три пѣти, петъ пѣти — не, а 10 пѣти, 20 пѣти, 30 пѣти се увеличиха цѣнитѣ на материали за обувки, на материали за облѣкло и на материали за храна. Артикули не луксозни, а най-необходимитѣ: масло, масъ, яйца, сирене — и самиятъ хлѣбъ, моля ви се — сж достигнали 15 пѣти, 20 пѣти увеличение въ цѣната. Причинитѣ за това посжипване въ случая не сж прѣдметъ за разискване днесъ, но това е фактътъ, това е положението днесъ.

А прѣдставете си сега, когато ние сме принудени, по силата на фактическата окупация отъ чужди войски, да хранимъ едва ли не два пѣти повече чужди войски, отколкото ние самитѣ държимъ; когато ние сме принудени да даваме на день толкова храна за чуждитѣ войски, сж колкото бихме изхранили за половинъ день почти всичкитѣ наши градове; защото тѣхната дажба, съпоставена съ нашата, би дала резултатъ; защото нашитѣ градове споредъ статистиката отъ 1910 г. брояха 830 хиляди крѣпко жители — нека днесъ да сж пораснали всички най-много до 950 хиляди, до 1 милионъ жители — ако приемемъ, че сж 1 милионъ жители, а тѣ сж по-малко, то за този милионъ, при дажба отъ 300 и 400 грама, колкото даваме ние, която дажба не съотвѣтствува на дажбата, която се дава на чуждитѣ войски, ще може това, което даваме въ два дена за чуждитѣ войски, да ни послужи за

1 день за цѣлото градско население, което бѣдствува и което има нужда отъ храна; казвамъ, при това положение, което е прѣдизвикано отъ фактическата окупация; при това положение, когато транспортнитѣ срдѣства сж ангажирани прѣди всичко за други пѣти, за други нужди, чужди на насъ; когато транспортнитѣ срдѣства служатъ прѣди всичко и най-вече не на гражданството, а на чужди войски; когато има ограничение на треноветѣ по всички направления 2, 3, 5 и повече пѣти; когато не можете да прѣвозвате материали, които стоятъ по станицитѣ, било въ села, било въ градове; когато не можете да докарате, напр., дърва, да кажемъ, за гр. София или за гр. Пловдивъ и пр. — тогава вие виждате една сжипотия непозната чудовищна. До прѣди 2—3 мѣсеца дървата въ София струваха на гарата 50 или 55 л., а сж прѣносъ, сжне станаха 70 л.; днесъ неизменъ метъръ дърва струва 150—200 л., а има случаи и надъ 200 л., поради което днесъ единъ сѣмбѣнъ човѣкъ, който има дѣца малки, болни, той самичкъ седналъ на масата, дѣто яде, тамъ и да спи, за да си купи 3—4 метра дърва, ще трѣбва да заплати заплатата си за половинъ година — едно състояние невѣроятъно! Нѣма държава, въ която дървата да струватъ 200—300 л. метърътъ. И това става въ държава, като България, въ която има гори, които имаше възможностъ да продава прѣди войната 1 товаръ дърва по 5, 6, 8 л., въ които се продаваше метърътъ дърва по 15—20 л. и по-малко и въ която имаше условия за живѣне твърди благодатни. Днесъ въ тая държава трѣбва единъ чиновникъ, единъ работникъ, единъ еснафитъ, единъ занаятчия да плати пѣтия свой мѣсеченъ приходъ, цѣлата си мѣсечна заплата, само за 1 метъръ дърва, който метъръ дърва, разбѣра се, ще му послужи само за 15 дена или за 1 мѣсець, макаръ да гори само въ една стая, защото втора може и да нѣма. Вземамъ, г-да, примѣръ за дървата, понеже въ послѣднитѣ дни цѣнитѣ на дървата просто ограбиха всички ресурси на държавните служители, ограбиха работника, ограбиха занаятчията, ограбиха всичкитѣ имъ срдѣства и просто нѣма какъ да живѣятъ хората.

Азъ се просто чудя, когато нѣкои твърдятъ, че иматъ хората срдѣства и могатъ да живѣятъ; азъ се чудя, казвамъ, какъ тѣ не правятъ анкети върху сжщинското положение; мисля има само настроение на единъ противъ други, а нѣма едно дѣйствително познаване условията, при които се живѣе и при които се извършва трудътъ на тѣзи хора, за да се види невъзможността да се живѣе; за да се види дѣйствителното гладуващо положение; за да се съзнае необходимостта отъ подобрения — бързи, рѣшителни, защото иначе послѣдствията ще бѣдатъ много лоши.

Азъ зная, г-да, че въ градоветѣ и въ селата, освѣнъ държавнитѣ тамъ служители, има маса свѣтъ, който наброява сжщо повече отъ милионъ, и който бѣдствува.

Може въ селата да е по-добъръ само това, че тамъ човѣкъ има своя къща, прислонилъ се е нѣкъдѣ, обаче, що се отнася до продуктитѣ за живѣне, ако той самъ нѣма крави, нѣма овце, нѣма достатъчно декари земя, нѣма и достатъчно пари да си ги купи — тамъ има бѣдствие на селското население, което е позоръ за България, за аграрна България, щомъ тя не може да изхрани, не може да облѣче, не може да обуе своето собствено население, селско и градско, макаръ че тя има и вълна, има и памукъ, има и масло, има и сирене, и хлѣбъ, всички продукти, които съставляватъ елементитѣ за обикновеното сжществуване, за елементарния животъ.

Г-да! Ако положението е такова, ако сжипотията отъ друга страна е вземала такива колосални размѣри, нита се, какво може да се направи при тѣзи условия, какво трѣбва да се направи, макаръ държавнитѣ срдѣства да сж ограничени? Държавнитѣ срдѣства сж ограничени, г-да, защото държавата натрупа вече 8½—9 милиарда дългъ на днешна дата; защото този 8½—9 милиарда дългъ, който прѣдвиздахъ азъ прѣди 1½—2 години, когато се разхищаха тия милиарди, когато се правѣха търговетѣ по извѣстнитѣ вамъ начини, когато се правѣха доставки непотрѣбни, доставки безъ цѣни опрѣдѣлени и когато задѣлжавахме на нашитѣ бивши съюзници въ Берлинъ и Виена — казвамъ, този дългъ, който най-малко въ своята четвъртинка, ако не и третинка, не отговаря на онова, което е било необходимо да се купи, не отговаря на начина и условията, при които е трѣбвало то да се купи и затова може би единъ милиардъ франка отидоха прѣснати въ чужди джобове на всевъзможни произвеждачи на търгове, на комисии приетелни и на всевъзможни интенданства, главни и второстепенни, на всевъзможни началници на резервни магазини и всевъзможни търговци, банкери и предприемачи наоколо, които днесъ отъ охолностъ не могатъ да съзнаятъ и да видятъ нуждитѣ на

държавата. Най-важното е, че тия сж сжщитѣ, които се борятъ съ послѣдни усилия, сакънъ да не се посѣгне съ нищо на тѣхнитѣ приходи, на тѣхнитѣ печалби отъ войната.

И. Кирковъ: И които продължаватъ да викатъ, че България е велика.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г-да! Това положение, което се създава отъ войната, това натрупване на дълговетѣ, прѣдизвиква днесъ да се чудятъ, какъ да се свърже държавниятъ бюджетъ; да дава той, може-би, около 500 и повече милиона само за лихви на държавнитѣ дългове, ако утрѣ, не дай, Боже, останатъ върху ни всички, както си сж или пъкъ ако часъ отъ тия дългове смѣнятъ кредитора, чрѣзъ контрибуции да се дължатъ вмѣсто къмъ Германия — къмъ Франция и нейнитѣ съюзници. Ако всичко това стане, естествено е, че тогава двата края на бюджета не може да се свържатъ. Естествено е, че тогава, при тая скжпотия за държавата, при тия нужди на държавнитѣ служители, които получаватъ сега заплати между 100 и 125 милиона годишно — едно нищо — ще трѣбватъ най-малко 500 милиона, г-да, за да имъ се създаде едно елементарно сносно сжществуване.

Наистина, всички се надѣватъ, и другояче не може да бжде, че, въ единъ периодъ отъ 5, 10 мѣсеца, година, двѣ, три, положението ще се подобри. Това положение — да — непрѣмѣнно ще се подобри, понеже маса артикули, които се внасятъ отъ вънъ, ще се внасятъ; маса отъ артикулитѣ, които се произвеждатъ у насъ, ще бждатъ произведени; повече отъ войскитѣ се върнаха, здравитѣ сили на селото и града се върнаха. Това се знае.

Но дума става тукъ, споредъ проекта, за прѣплуване прѣзъ прѣходното врѣме до новото врѣме на новия бюджетъ на 1919 г.; значи, думата е за 5 мѣсеци, споредъ проекта, и по-нататъкъ за подобряване положението въ бюджета по заплатитѣ на държавнитѣ служители.

Г. г. народни прѣдстатели! Въпросътъ, който ние разглеждаме сега, а именно чл. 1 отъ законопроекта, който се прочете и който съдържа таблицата за добавъчното възнаграждение, по която азъ говоря — този въпросъ има двѣ страни: едната за врѣмешното добавъчно възнаграждение, а другата за заплатитѣ по щатове и по бюджета.

Втората же трѣбва да бжде разрѣшена съ бюджета на 1919 г. за заплатитѣ на държавнитѣ служители въобще.

Заплатитѣ на държавнитѣ служители, естествено е, не могатъ да останатъ по размѣритѣ, които сж въ бюджета за 1918 г. и то даже не съ огледъ на днешната скжпотия, а съ огледъ на намадената скжпотия, която, обаче, никога нѣма да ни върне въ положението прѣди войната. Каквото ще да се прави, най-героични мѣрки да се взематъ, най-гениални хора да управляватъ, положението прѣди войната, досѣжно цѣнитѣ на продуктитѣ, не може да се върне. То е въпросъ на сурови материали отъ тукъ и отъ вънъ; то е въпросъ на фабрикация; то е въпросъ на работни ржцѣ и тѣхната цѣна; то е въпросъ на производство въ земледѣлието и скотовѣдството и неговата цѣна; то е въпросъ на данъчни ресурси, тѣхнитѣ размѣри и размѣритѣ на другитѣ приходи. Тамъ ще има много фактори стопански, фактори държавно-финансови, социални, които ще влияятъ. Значи, ние трѣбва да разчитаме на едно положение срѣдно съ най-малко три пѣти увеличение на цѣни отъ това, което е било прѣди войната. За извѣстни артикули, за извѣстно врѣме, ще бжде и повече; за други артикули ще бжде по-малко, но срѣдно непрѣмѣнно три пѣти ще бжде увеличението на разноснитѣ на държавнитѣ служители, респективно на заплатитѣ, които държавата е длъжна да имъ плати. Но този въпросъ за заплатитѣ, който трѣбва да бжде разграниченъ отъ въпроса за добавъчното възнаграждение, е въпросъ на бюджета за 1919 г., къмъ изработването на който, споредъ проекта, който се прие онзи день за $\frac{3}{10}$ отъ бюджета за 1918 г., ще се пристѣпи въ мѣсецитѣ януарий, февруарий и мартъ, за да влѣзе въ сила отъ първи априлъ 1919 г. Дотогава, г-да, правителството е длъжно да изработи щатове на чиновницитѣ по всички вѣдомства, защото сега има щатове само по едно-двѣ вѣдомства; щатове има въ Народното просвѣщение; има въ военното дѣло и отчасти въ желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ; въ други вѣдомства нѣма. Има малки наредби или отдѣлни закони за организация на нѣкое министерство, което, обаче, не е достатъчно. Трѣбва да се изработятъ така, щото щатветѣ да дадатъ резултатъ. Никой не трѣбва да оспорва, г-да, че у насъ държавната машина е бюрократизирана по руски начинъ, наследенъ още отъ нашето освобождение. Тая бюрократизация трѣбва да се прѣмахне.

Върху нея трѣбва да посѣгне най-вече ножътъ на хирурга-управникъ, който трѣбва да отсѣче, по моитѣ прѣсѣмтания, най-малко четвъртъ отъ персонала, защото е излишенъ въ държаваната машина. Но това, което е създадено съ течението на врѣмето — партизанскитѣ елементи, които играе такава голѣма роль по всички вѣдомства — на това казвамъ, трѣбва да се тури край безусловно. Но, наредъ съ това, най-важното сѣчене трѣбва да стане въ армията; тамъ, къдѣто ви казахъ, че има 17 хиляди души кржгло по бюджета на 1917 г., тамъ дѣто има единъ персоналъ отъ кржгло 10 хиляди души, подофицерски, фелфебелски и пр., тамъ, къдѣто е прѣсѣмтано върху 15 дивизии, създадени безъ законъ, тамъ, въ нашата армия — слѣдъ пораженията, които е прѣтърпѣлъ, и слѣдъ славата, която си е добила, и при условията международни, които се създадоха за разорѣжаване, въобще тамъ нашиятъ нож трѣбва да сѣче най-коренно и да остави само онези кадри, които е необходимъ за народната милиция, който е необходимъ за дѣйствителната народна гвардия за охрана свободитѣ на гражданина отъ опекуство, отъ чуждо нахлуване; тамъ трѣбва да се посѣгне веднага и съ това посѣгане разноснитѣ на държавата ще бждатъ веднага намалени въ размѣри най-значителни, които ще позволятъ, въ рамкитѣ даже на сжществующия бюджетъ, да се удовлетворятъ нуждитѣ, най-малко три пѣти нарастнали поради скжпотията, крайната скжпотия за държавнитѣ служители; тамъ къдѣто ще бждатъ ограничени въ голѣма степенъ вещественитѣ разноси, разноснитѣ за разни доставки, разноснитѣ, които опроставятъ най-много България. Да откриятъ една скоба: и до днескашенъ день, когато ние имаме армия отчасти, по-право казано, почти напълно демобилизирана, и до днескашенъ день, казвамъ, не знаемъ за какви нужди, за какви искания, още сжществува при Военното министерство тържната комисия, която продължава да порѣчва, продължава да доставя и която ще прѣдизвика финансовия министъръ да ни сюрпризира тукъ съ нѣкой милиардъ нови сврѣхсмѣтни кредити — за изостанали смѣтки, за смѣтки, които сега се трупатъ, за смѣтки, които въ днешния день още се създаватъ, и при това цивилниятъ воененъ министъръ още не смѣта да вникне въ тази тържна комисия, която тамъ сжществува и която отдавна трѣбваше да бжде закрыта, тъй като искатъ да доставятъ материали военни, бойни и други, които нѣматъ нищо общо съ тенденцията на общата политика и които нѣматъ нищо общо съ бждащото на България, страна, която нѣма никакво намѣрение и не трѣбва да има такава, да живѣе въ положение на вѣчно въоръжение и въ война съ своитѣ съсѣди, страна, която има нужда да запази своитѣ ресурси, която има нужда да се освободи отъ тежкия, бюрократическия апаратъ, цивиленъ и воененъ, и която има нужда на първо мѣсто да даде примѣръ съ отсичането коренитѣ на милитаризираната държава.

Д. Лихарски: Ще прѣсѣхнатъ изворитѣ на гешефтитѣ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Това желяемъ. Да прѣсѣхнатъ изворитѣ на гешефтитѣ, или, ако не да прѣсѣхнатъ, да се намалятъ; и въ другитѣ вѣдомства има много извори на гешефти, които веднага трѣбва да бждатъ поне ограничени. Въ това отношение — азъ мисля, че правителството ще изпълни своя дългъ, като дѣйствително тури ножа тамъ, къдѣто се създаватъ най-много разноси на държавата безцѣлно и отъ къдѣто се правятъ най-голѣми богаташи и гешефтари. Това казвамъ, г-да, защото е единъ отъ най-важнитѣ въпроси, които трѣбва да бждатъ рѣшени въ бюджета за 1919 г., за да дадемъ възможностъ отъ икономитѣ да се увеличатъ заплатитѣ на останалия необходимъ персоналъ, който ще има дѣйствителната задача да служи на държавата. А не да има въ канцелярията 30 души на работа, а 40 души по вѣдомостъ; не само половината или $\frac{2}{3}$ отъ цѣлия персоналъ да работи интензивно и добросовѣстно, а другиятъ да не работи. Има вѣдомства, въ които при едно правилно, рационално стопанисване, може много да се намали персонала. Има вѣдомства, въ които по традиция не можело да се махнатъ извѣстни хора. Напр., въ военното вѣдомство има секции и бюра, въ отдѣли съ единъ човѣкъ — началникъ на бюро — и другъ персоналъ нѣма; началникъ на секция — и другъ персоналъ нѣма. Това е една работа, която трѣбва да се извърши надѣвамъ се, да се извърши отъ правителството прѣзъ тритѣ мѣсеца на новата 1919 година, за да може да се сезира Народното събрание съ проекти за щатове, съ проекти за нова класификация на държавнитѣ служители и съ проекти за повишението заплатитѣ на държавнитѣ служители — заплати, които да отговарятъ на труда на хората, трудъ, оцѣненъ по цензъ на практиката и образованието, трудъ необходимъ, трудъ контролиранъ, трудъ интензивенъ, а не трудъ, който носи

само името трудъ, който е обикновено дембелуване по канцеларията, от който сме бактисали прѣзъ 40-ти години на съществуването на България. (Ръкоплеткане отъ земледѣлската група). Това като стане, г-да, и като се прибавятъ въ бюджета разходите, които сѣмъ необходими, тогава можемъ да разчитаме на единъ добъръ, на единъ добросъвестенъ и при това необходимъ персоналъ и да уредимъ положението съгласно новото врѣме, съгласно новитѣ нужди, за да не бѣде принуденъ чиновникътъ да търси ресурси вънъ отъ своята служба, а да бѣде на мѣсто чиновникъ и да смѣта за гордостъ, че е такъвъ.

Но понеже съ този въпросъ не сме сезирани и понеже този въпросъ е въпросъ на бюджета, а ние сме сезирани само съ въпроса за добавъчното възнаграждение, азъ съмъ длъженъ, като резултатъ на моитѣ досегашни обрисувания на положението, да направя заключение за това, което трѣбва да стане като минимално при дневнитѣ условия, при дневната скѣпотиа, която нѣма изгледъ да може въ януарий, февруарий, мартъ да се измѣни толкозъ, щото да измѣни живота на тия държавни служители. Не, г-да! Даже слѣдъ примиренето, благодарение на многото условия, частъ отъ които ви казахъ — на нашата фактическа окупация, на спекулата, скѣпотиата се увеличи мѣсто да се намали, и днесъ е щастливъ онзи, който има срѣдства да прѣплува въ тия 3—4 мѣсеца до новия бюджетъ и да излѣзе напълно, когато нѣма да се нуждае отъ дърва и въглища, когато нѣма да се нуждае отъ топло облѣкло, а ще живѣе съ най-необходимото, което ще има тогава. Ето защо, г-да, финансовиятъ министъръ, който съ проекта прѣдвизка около 70 милиона лева за разходъ въ тѣзи петъ мѣсеца, отъ 1 ноември до 1 априлъ, трѣбва да се съгласи, щото тѣзи 70 милиона лева, които наистина правятъ 175 милиона за година, да бѣдатъ най-малко утроени, макаръ да хвърлятъ такава значителна сума отъ 200 милиона лева. Той ще се съгласи съ менъ, ако той смѣта да има персоналъ, който да му събира приходитѣ; ако той смѣта да има персоналъ, който да върши добросъвестно работата по всички вѣдомства; ако той смѣта да има персоналъ отчасти спасенъ отъ корупцията и моралното падение; ако той смѣта да има персоналъ, който да не краде, да не взема рушветъ; ако той смѣта да има персоналъ такъвъ, който да е достоенъ за престижа на държавата. Това нѣма да бѣде никакво облагодетелствуване, г-да; това нѣма да бѣде прахосване държавнитѣ пари; това нѣма да бѣде онова прахосване което ви казахъ и което докара вече 8½—9 милиарда тѣлгъ на държавата; това нѣма да бѣде онова прахосване, което обогатяваше хората съ онѣзи ужъ все бързи военни доставки, а твърдѣ бавни въ дѣйствиелностъ, съ ужъ къси срокове, а въ сѣщностъ дълги срокове. Това нѣма нищо общо съ онѣзи разхищения, които си позволи държавата безогледно, безмислено прѣзъ врѣме на войната и резултатитѣ отъ които разхищения виждаме днесъ въ богати търговци, нови фабриканти и банкери и нови землевладѣлци по селата. Това, г-да, като нѣма да има значение на разхищение, то ще има значение на една социална необходимостъ, една необходимостъ, прѣдъ която погледътъ на никого не трѣбва да мижи, една необходимостъ, която креши за удовлетворение, една необходимостъ, удовлетворението на която е длъгъ на правителството, една необходимостъ, удовлетворението на която е важно за спокойствието на България, за намаление опасноститѣ отъ сътрѣсенія въ нормалния животъ, отъ който имаме нужда до мира, за който всички копнѣемъ, за да заживѣемъ добръ. Ние тукъ, въ Народното събрание, създавахме нуждата отъ увеличение ресурситѣ на държавния служителъ въ течение на цѣлата война. Още въ 1916 г., 1 юлий, ние признахме за първи пѣтъ едно добавъчно възнаграждение на държавния служителъ. Това добавъчно възнаграждение тогава бѣше, г-да, много малко, но то трая до 1 януарий 1918 г. Въ това сѣмнотъ врѣме, като търсѣхме способъ, съ който да спомогнемъ на държавния служителъ съ нѣщо, съ една по-крупна сума на веднѣжъ, тукъ прѣзъ 1917 г. признахме по 20% увеличение заплатата на нашия държавенъ служителъ, изразена въ форма на ½ дневни пари съ валидностъ отъ мобилизацията. Това сѣщото нѣщо направихме въ началото на 1918 г., като увеличихме таблицитѣ на добавъчното възнаграждение. Обаче това, което се даваше, макаръ и да прѣдставяше починало една по-голямка сума за момента, фактически бѣше свършено далечъ отъ да удовлетвори елементарнитѣ нужди на живота. И ако най-сетѣ се е прѣживяло съ надежда, че войната ще се свърши скоро, ако се е прѣживяло прѣзъ 1915, 1916, 1917 години, то вече днесъ на 1918 г. и прѣдъ прага на 1919 г., при наличността на една нечувана скѣпотиа, е вече невъзможно. И азъ, прѣдупрѣдихъ, г-да, да не се прави политика съ този въпросъ, да не се прави де-

магопия съ този въпросъ, а да се схване той разумно, да се разрѣши рационално, да се разрѣши поне споредъ дѣйствиелнитѣ минимални нужди на момента, тѣй като, азъ ви казахъ, че ако желаемъ да отговоримъ точно на нуждитѣ, споредъ както варира скѣпотиата въ разнитѣ градове и села, споредъ както тя засѣга държавния служителъ, ние трѣбва да отидемъ до грамадни размѣри. Но ние не можемъ да останемъ съ това положение, което ни прѣдлага г. финансовиятъ министъръ — едно положение, което дава, наистина, както сте чели въ таблицата, на всѣкото 20, 30, 50 л. въ повече отъ това, което е получавалъ досега въ форма на добавъчно възнаграждение, плюсъ ½ дневни или 20% отъ неговата заплата по силата на специалния законъ отъ 1917 г. за тая цѣль, за едни, и по силата на закона за врѣменното парично довольство на военнослужащитѣ въ врѣме на война, за други. Ако и да има такова увеличение, но то е свършено незначително.

Затуй, азъ казахъ на г. финансовия министъръ и сега моля Народното събрание да рѣши да бѣде това увеличение по-голямко. Азъ съмъ принуденъ да не се съглася сѣга съ онѣзи претенции, които сѣмъ основателни, които идатъ отъ цѣла България, които претенции искатъ за основа, гдѣ 500 л., гдѣ 600 л. и подиръ туй по 100 л. увеличение за всѣки членъ отъ сѣмейството и достигатъ до 1.000 л. Тѣзи претенции сѣмъ основателни, по за сегашния моментъ сѣмъ, дѣйствиелно, непоносими за бюджета и трѣбва да бѣдатъ ограничени поне въ онѣзи рамки, въ които съюза на съюзитѣ, официалниятъ прѣдставителъ на държавнитѣ чиновници ги прѣдставя прѣдъ насъ и моли Народното събрание, като минимумъ искания, да бѣдатъ задоволени. Тия минимумъ искания, г-да, сѣмъ да бѣде 300 л. мѣсечно добавъчното възнаграждение на всѣки държавенъ служителъ, и това добавъчно възнаграждение да бѣде еднакво за всички, безъ да се квалифицира по заплата, защото това добавъчно възнаграждение нѣма за цѣль да отговори на културнитѣ нужди, нѣма за цѣль да отговори на различнето въ ценза на образованието и практиката, а има за цѣль да отговори на една елементарна нужда, да даде една сума повече на държавния служителъ, безъ разлика на заплата, а именно: по 300 л. на ергентъ и по 100 л. на всѣки другъ членъ отъ сѣмейството, билъ жена и дѣте или баба, майка, братъ и сестра, издрѣжката на които зависи отъ него. Това добавъчно възнаграждение не трѣбва да се смѣва съ въпроса за заплатитѣ прѣзъ 1919 г., това е просто едно добавъчно възнаграждение отъ 300 л. къмъ заплатата, което се увеличава за всѣки членъ отъ сѣмейството съ 100 л. Тѣзи 100 л. мѣсечно за всѣки членъ се даватъ за едни обуца, за едни дрехи на годишната веднѣжъ отъ слабитѣ дневни материали, които се късатъ веднага, и които не се приематъ отъ комисиитѣ като лонни материали. Това прѣдложение, което правя формално прѣдъ Народното събрание, моля да гласувате. Съ това ние нѣма да направимъ нищо друго, освѣтъ да дадете изразъ на едно съзнание, че това е единъ минимумъ, който се прѣдъявява просто всѣдствие на нуждата, и който държи смѣтка и за положението на самата държава. И азъ трѣбва, г-да, да ви прочета печатаното писмо на съюза на съюзитѣ до народнитѣ прѣдставители, за да видите съ какво внимание къмъ държавата, съ какво съзнание къмъ нуждитѣ на момента се отнасятъ самитѣ държавни служители прѣзъ своята организация. Въ това писмо се казва: (Чете) „Ние разбираме, че поради финансови прѣчки, размѣра на възнаграждението не може да бѣде толкова голѣмъ, че да съотвѣтствува напълно на размѣра на скѣпотиата. Това съзнание е общо. И ето защо нашитѣ организации отъ вътрѣшността на страната, при установения фактъ на 10 пѣти посѣпналния животъ, искатъ заплатитѣ да бѣдатъ увеличени поне 5 пѣти, т. е. два пѣти по-малко отъ общата скѣпотиа. Съ пълното съзнание на тежкитѣ отговорности, които поемаме прѣдъ организациитѣ си, ние, като намираме за напълно справедливи и умѣрени желаніята нѣмъ, вземаме смѣлостъта да прѣдъявимъ исканията още по-скромни отъ тия, прѣдъявени отъ масата на служащитѣ въ държавнитѣ и изборни учрѣждения“. Тия искания, г-да, сѣмъ абсолютно приемливи; азъ напълно ги възприемамъ отъ името на нашата група, и за туй ви ги прѣдлагамъ. (Чете) „Ние настояваме за всичкитѣ класове, основното възнаграждение да бѣде еднакво и въ размѣръ минимумъ 300 л. Къмъ това основно възнаграждение за всѣки членъ отъ сѣмейството да се прибави по една сума отъ 100 л. Издрѣжанитѣ отъ чиновника родители, сестри и братя, както прѣдвизжда законопроектътъ, се считатъ за членове на сѣмейството му. Законътъ да задѣлжи изборнитѣ учрѣждения да даватъ сѣщото възнаграждение на всичкитѣ свои чиновници и служащи“. Вие видѣхте, каква е тѣхната мизерия, за да нѣма нужда отъ по-нататѣшно мотивиране на това искане. (Чете) „Очевидно е, че иска-

ното възнаграждение е далечъ недостатъчно, за да може при дневната скъпостта да задоволи исканитѣ от първа необходимостъ нужди на чиновника. То едва ли би стигнало само за изхранване на чиновника и сѣмейството му. Вънѣ отъ него, ние настояваме да се обезпечи на чиновничеството отъ държавнитѣ складове облекло и обуца, които днесъ сѣ една скѣпоцѣнна рѣдкостъ, абсолютно недостъпни за когото и да било отъ насъ. Това е вѣрно, г-да. Вие виждате отъ самия законопроектъ, че полицейскитѣ, военнитѣ, желѣзнопътнитѣ, телеграфо-пощенскитѣ и миннитѣ органи, иматъ това по закона; остава сега държавата да се погрижи да направи сѣщото и за другитѣ държавни чиновници. Това трѣбва да стане, защото тѣ сѣ най-големитѣ разноски, вънѣ отъ храната. Ще бѣде щастие за държавния чиновникъ, ако може да получи платъ по костюмата на държавна цѣна, 25—30 л. метъръ, и материятъ — кожа и гьонъ — за да си направи обуца. Съ това ще се облекчи той веднага съ 400—500 л. разноски. А това е възможно. Азъ зная, че Министерскитѣ съветъ е рѣшилъ да се даде платъ отъ държавнитѣ складове на ученици, ученички, на нѣкои категории държавни служители, работници, граждани и пр. Азъ мисля, обаче, че въ това отношение Министерскитѣ съветъ трѣбва да се съгласи, щото да се прѣдвиди такава нѣщо и за другитѣ чиновници и служители; да се направи възможното, тъй като отъ свѣдѣнията, които имамъ, материятъ има. Сега, наистина, не се прѣвзвоя лесно. Фабрики, обаче, още продължаватъ да работятъ по стари наряди, туй може да стане. Да не се оставя да се разходватъ тия материали само отъ военнитѣ, по извѣстния начинъ на разходване всички материали по военното вѣдомство, който не търпи критика и който е позоръ за държавата. Азъ казвамъ, това искане е много по-важно; то облекчава нуждитѣ така, щото даже компенсира донѣкъдѣ намалението исканията на държавнитѣ служители. Ако тѣ получатъ подобно облекчение, съ туй тѣ получатъ извѣднѣжъ мѣсечно 100 франка повече. А това е толкова важно, колкото е важно, че всичкото добавъчно възнаграждение, което се дава, ще стане излюзорно, ако въ сѣщата степенъ на това увеличение се увеличи и скѣпотията.

Всички тия добавъчни възнаграждения, г-да, отъ 100, 200 или 300 франка изчезватъ, ако, дѣйствително, скѣпотията продължава да расте въ размѣритѣ, които сега познаваме, ако, дѣйствително, ще продължава да расте по начинъ, който никъдѣ другагѣ не се наблюдава, и тогава цѣлѣта, която прѣслѣдваме съ даването на добавъчното възнаграждение, нѣма да бѣде постигната. За да бѣде постигната, трѣбва тази политика на даване добавъчно възнаграждение за момента да бѣде паралелно съпроводена съ мѣрки отъ страна на държавата, отъ страна на правителството, които да цѣлятъ ограничаване на спекулата и намаляване на скѣпотията. Това отъ една страна. Отъ друга страна, трѣбва да се улеснятъ доставкитѣ отъ вънъ чрезъ Дирекцията на прѣхраната или подъ нѣкоя друга форма, която правителството намѣри удобна за момента — доставки, съ които да се намали скѣпотията на прѣдметитѣ, останали въ малгѣкъ запасъ въ България; да се взематъ мѣрки, които засага сѣ възможни по отношение на нашето производително селско и градско население, които мѣрки да усилятъ производството на платове, вълнени и памучни, да усилятъ кожарското производство; да се демобилизиратъ хората на цѣлото производство, да се демобилизиратъ всички работници отъ тия производства, за да се поставятъ въ рѣцѣтъ на държавата съ цѣлъ да се създадатъ продукти за цѣли мѣсечи. (По този начинъ, чрезъ комбинация на мѣрки за намаляване скѣпотията, на мѣрки за увеличение добавъчното възнаграждение на държавнитѣ служители, като и на мѣрки за прѣмахване безработицата слѣдъ демобилизацията и за макаръ и трудното възстановяване на стопанството — ще може да се изплува до мира, отъ който нататѣкъ върху нова база трѣбва да се гради финансовото и стопанско развитие на държавата, както и цѣлиятъ общественъ животъ. Ако тия мѣрки не сѣ въ комбинация; ако тия мѣрки се взематъ откъснато; ако ние се задоволимъ само съ даване на държавнитѣ служители нѣколко десетки банкноти — тогава цѣлѣта не е постигната. И държавни служители, които биха си въобразили, че ако получатъ сега на купъ 1,000 франка, ще задоволятъ свонитѣ нужди, тѣ се лъжатъ. Щомъ получатъ 1,000 франка и като скѣпотията се увеличава; щомъ за три метра дърва, вѣмѣсто 200 л., трѣбва да платятъ 600, 700 или 800 л., тогава е невъзможно да се живѣе.

Г-да! При тази умѣреностъ, която азъ ви изложихъ, въ исканията, прѣдвидени отъ Съюза на съюзитѣ, и както азъ ги мотивирахъ, считамъ, че правителството най-напрѣдъ и Народното събрание съ него, ще се съгласи, да замѣни таблицата въ чл. 1 съ този членъ единственъ,

както азъ го формулирамъ; да получава всѣки държавенъ служителъ 300 франка, безъ разлика на заплатата, основно добавъчно възнаграждение и да се увеличава то съ по 100 л. за всѣки членъ отъ сѣмейството. Подъ членъ на сѣмейството, разбирамъ, както сега вече пояснихме въ комисията, че се касае за всички членове на сѣмейството, които се поддържатъ отъ чиновника, а не само за тѣзи, които живѣятъ при него, понеже има маса случаи, където членовѣтъ на сѣмейството, безъ да живѣятъ при чиновника, се поддържатъ отъ него.

Д. Лихарски: И да се изключатъ тѣзи, които сѣ нѣкъдѣ на работа и могатъ да изкаратъ прѣхраната си.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ, г-да, имамъ статистика, наистина, не за дневна дата, а за 1911 г., отъ която можете да видите, че броятъ на сѣмействата у насъ съ три, четри, петъ, осемъ или повече члена е твърдѣ голѣмъ. 10% отъ нашитѣ държавни служители поддържатъ 8-членни сѣмейства, а има повече отъ 20%, които поддържатъ по 5—6 члена, свои жена, дѣца и др., и само една четвъртъ отъ всички държавни служители сѣ между ергенитѣ. Сега, съ измѣнението на закона, по-малко отъ четвъртъ ще останатъ въ категорията на ергенитѣ, а ще трѣбва да взематъ по втора категория най-малко, защото поддържатъ ако не жена, нѣкои свои плѣменичета: братъ или сестра малолѣтни, дѣдо или баба, поддържатъ, значи, нѣкоето отъ сѣмейството.

Ако е тази структурата на нашитѣ градове; ако, г-да, 110 хиляди души държавни, окръжни и общински чиновници и работници има въ България; ако приемемъ, че тия 110 хиляди души или 100 хиляди, да кажемъ, понеже 10—12 хиляди живѣятъ на село — ако приемемъ, че тѣ иматъ по 4—5 души въ сѣмейството си, това значи половинъ милионъ, а това ще рече, че половината отъ населението на всички градове, малки и голѣми, живѣятъ като държавни, окръжни, общински служители или работници; половината, значи, живѣятъ отъ ресурситѣ на държавния, окръженъ или общински бюджетъ. И ако на тази половина ние не помогнемъ, ако ние не ѝ задоволимъ нуждитѣ, тогава ние създаваме бѣдствие, ние закриваме нашитѣ очи прѣдъ нуждата. Г. г. народни прѣдставители, азъ разбирамъ какво ще рече държавническа мѣдростъ, азъ разбирамъ какво значи спестливостъ, но съжалявамъ дълбоко, че тъкмо сега, когато се касае за такива крещящи нужди, се иска на ликвидационния финансовъ министъръ да стѣга кесията, слѣдъ като разхителниятъ финансовъ министъръ по-рано похарчи толкозъ милиарда лева разноски по войната — една война, за която, слава Богу, нѣма двѣ мѣнѣ, че доведе до катастрофа; една война, за която нѣма двѣ мѣнѣ, че е била противъ волята на българския народъ, една война, по която българскиятъ народъ, сигурно, ще си изкаже мнѣнието въ прѣдстоящитѣ избори.

П. Даскаловъ: Тамъ мнѣнието не се знае какво е. Какви сѣ тия демагогии?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Отъ начало още казахъ, но вие не бѣхте тукъ, за да разберете какво значи демагогия и какво значи мизерия.

П. Даскаловъ: Азъ бѣхъ тукъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: То е голѣмо зло, г. Даскаловъ, че можете по такъвъ единъ въпросъ да повдигате въпросъ за демагогия!

П. Даскаловъ: Азъ не повдигамъ въпросъ, че искате увеличение на заплатитѣ, но за това, дѣто казвате, че сега министърътъ на финанситѣ щѣлъ да стѣга, а прѣди се харчело. Ако бѣхте вие тогава и вие щѣхте да давате военни кредити.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. Даскаловъ! Ние когато се борихме за неутралитета на България, когато се борѣхме противъ войната въ 1915 г., както и противъ тази отъ 1912/1913 г., между опасноститѣ, които изтъквахме, между катастрофалнитѣ послѣдици, които прѣчувствувахме, стоеше и въпросътъ за финансовитѣ тежести на войната, и не само за тежеститѣ, ами за финансовата катастрофа, въ която днесъ вече се намираме, за която азъ имамъ тукъ случай най-малко въ петъ рѣчи да прѣдупрѣждавамъ при разглеждането на всѣки бюджетъ и за която и други господа сѣ правили сѣщото на това мѣсто. Тѣй щото, нѣма нужда, г. Даскаловъ, да ме убѣждавате, че прѣзъ врѣме на войната не е имало разхищаване. Азъ даже ви заявявамъ, че, като оставимъ настрана разноскитѣ, които се направиха за необходимитѣ материали, мога да кажа, че при тѣхното извършване най-малко $\frac{1}{4}$ е отишло на ха-

лостъ, $\frac{1}{4}$ е отишло въ кражби и злоупотребления съ доставките, а тази $\frac{1}{4}$ е равна най-малко на $\frac{1}{2}$ милиард. лева, тя би ни спасила днес от страха, който има финансовият министър за по-нататъшното разстройство на нашите финанси, единъ страхъ, който го заставя, виждайки самъ нуждитъ, да не рискува да дава. И азъ сега предлагамъ прѣдъ г. финансовия министъръ, при тѣхъ обстоятелства, при които сме поставени, за да мотивирамъ, че той може да излѣзе отъ това положение, като удовлетвори нуждата, понеже ти не е нужда на демагогията, а тя е нужда, която крѣщи, ти е нужда за хлѣбъ — на гладъ или на смъртъ, г. Даскаловъ! Ако нѣкои отъ дѣлни лица смѣтатъ, че прѣдъ тѣхъ нѣма гладъ, нѣма нужди — това е другъ въпросъ. Азъ мисля, обаче, че ние трѣбва да гарантираме положението на едно население отъ половинъ милионъ хора, което ще рече, ние трѣбва да гарантираме положението на половината български градове, положението на хора труженици, нещастници, които живѣятъ съ малки суми и на които Народното събрание трѣбва да помогне съ едно чувствително увеличение на добавъчното възнаграждение, макаръ че за този периодъ отъ петъ мѣсеца ще трѣбва да похарчимъ повече отъ 200 милиона лева по прѣдложението, което азъ правя.

П. Даскаловъ: Нѣма освѣтъ да направите прѣдложението и да го гласуваме.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ именно мотивирамъ прѣдложението си, защото туй трѣбва да стане. И ние трѣбва да го гласуваме, и ще ми бѣде много приятно, ако цѣлата Камара го гласува. Защото това прѣдложение, което е твърдѣ скромно, въ сравнение съ условията на самия животъ, ако стане законоположение, ако стане фактъ, ние ще удовлетвориимъ първитъ нужди и ще бѣдемъ доволни. Иначе ние стоимъ слѣпи прѣдъ едно положение, което ни съспива, което ни заплашва съ опасности и което е катастрофално прѣдъ нашитъ собствени очи, г. Даскаловъ и г. г. народни прѣдставители!

П. Даскаловъ: Понеже управлявате направете го. То е въ рѣшитѣ ви. Какво апелирате!

И. Кирковъ: Въ голѣма степенъ ни отнехте възможността да го направимъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г-да! Азъ не желая да ви цитирамъ по-нататѣкъ други подобни искания, които сѣ прѣдъявени въ България отъ самитъ държавни служители; не желая повече да цитирамъ, защото положението е ясно и остава да се приеме това, което прѣдлагамъ.

Обаче азъ искамъ да прибавя още два елемента: освѣтъ увеличението на добавъчното възнаграждение, трѣбва паралелно да се взематъ мѣрки противъ скѣпотията, тъй като азъ заявявамъ, че иллюзия ще бѣде увеличението на добавъчното възнаграждение, ако не бѣде съпроводено съ намаление на скѣпотията.

Въ членовѣтъ на закона, който имате подъ рѣчка, въ които сѣ изброени държавнитъ служители, сѣ изпуснати изъ прѣвидъ увеличенията, които сѣ необходими да се направятъ върху пенсията на пенсионеритъ. Г-да! Въ България има пенсионери, бивши чиновници, на които най-сетнѣ отъ 1 януарий 1918 г. се даде едно добавъчно възнаграждение въ размѣръ на 60, 70, 80 и 90 л., споредъ категорията на пенсията. Сега това възнаграждение си остава сѣщото. Азъ смѣтамъ, че правителството трѣбва да се съгласи и финансовият министъръ г. Даневъ въ последния моментъ въ комисията ми каза, че той е съгласенъ съ едно увеличение на пенсията; азъ се надѣвамъ, прочее, че ще направи едно прѣдложение въ това направление. Азъ смѣтамъ, че това трѣбва да стане, защото, г-да, вижте каква е картината! Желая винаги да бѣда мотивиранъ съ цифри, за да нѣма приказки и съмнѣния върху това, което говоря, отъ хора, които не познаватъ добръ работата. Г-да! Има пенсионери съ пенсии за изслужено врѣме по гражданското, военното и духовното вѣдомство, опълченци, поборници и заслуживши, както и инвалидни пенсии по гражданското вѣдомство, на които се дава добавъчно възнаграждение отъ 1 януарий т. г., 17.956 души, отъ които 11.250 граждански пенсионери иматъ пенсии за изслужено врѣме; 2.650 военни пенсионери за изслужено врѣме, 1.844 заслуживши, опълченци и поборници, 1.500 свещеници пенсионери и 712 инвалидни пенсионери по гражданското вѣдомство. Но вижте какво получаватъ. Отъ тѣзи 17.956 пенсионери, г-да, 5.711 души получаватъ пенсии до 25 л. мѣсечно; а трѣбва да знаете, че има пенсионери, които получаватъ пенсии по 10, 12-50 л., 15 л., 20 л., въ тая маса отъ 5.711 пенсионери влизатъ пенсионери съ нищожни пенсии, по 2—3 десетки лева. Слѣдъ това 6.353 души полу-

чаватъ пенсии годишно отъ 301 до 700 л. Значи, повече отъ 12.000 пенсионери, отъ общото число 17.956, получаватъ пенсии една до 700 л. годишно, а останалитъ 6.000 души крѣгло получаватъ повече отъ 700 л. годишно, единъ съвсѣмъ нищоженъ брой — получаватъ надъ 200 л. мѣсечно. Между тѣзи пенсионери сѣ и народнитъ учители, старитъ гимназически учители, свещеници, други чиновници, поборници, опълченци, по-здравитъ отъ които — ако сѣ намѣрили нѣкаква допълнителна работа — могатъ да изкарать повече, но болшинството, като сѣ получавали малки заплати като чиновници, като получаватъ сега малки пенсии като пенсионери, като сѣ на по-голѣма възраст и съ голѣми семейства, живѣятъ въ тѣсно бѣдствено. Ето защо азъ мисля, че това мое прѣдложение, да се увеличи добавъчното възнаграждение на пенсионеритъ, което сега е 60, 70, 80, 90 л., съ по 40 л. на всѣкого отъ пенсионеритъ, ще бѣде възнрето. Това увеличение, наистина, не е мало-значително; ще удовлетвориимъ, обаче, сѣщо така една крѣпяща нужда за тѣхъ, както е и за чиновницитъ. Наистина, има едно възражение, че пенсионеритъ иматъ свои фондове, отъ които би трѣбвало да получаватъ възнаграждението си. Г-да! Ние се опитвахме по-рано съ тогавашния министъръ Тоцевъ, когато изработвахме първия законопроектъ, да намѣримъ срѣдства отъ пенсионнитъ фондове, обаче туй се оказа невъзможно, и затова се принудихме да прибѣгнемъ къмъ военнитъ свръхсѣмѣтни кредити. Азъ мисля сега, макаръ кредитътъ за добавъчното възнаграждение да отива въ бюджета съ цѣль сетнѣ да прѣмине въ редовния бюджетъ, трѣбва и тая сума за допълнително възнаграждение на пенсионеритъ да отиде тамъ. Ако това е неудобно, то може да остане въ свръхсѣмѣтния кредитъ само съ една прибавка на сумитъ, за които азъ правя прѣдложение, суми, които да дадемъ като увеличение. Прави пакъ едно твърдѣ скромно прѣдложение, съотвѣстно съ тогавашното увеличение, и се надѣвамъ, че г. министърътъ на финанситъ нѣма да опонира срѣщу такова едно увеличение на добавъчното възнаграждение на пенсионеритъ.

Г-да! Има членъ въ законопроекта, който казва, че се дава право на изборнитъ учрѣждения да даватъ добавъчни възнаграждения въ размѣръ, въ който тѣ намѣрятъ за добръ и който да отговаря на тѣхнитъ ресурси, приходящи. Наистина, би имало една опасностъ, като кажемъ, че тѣ трѣбва да даватъ възнаграждение въ размѣръ на държавното, защото може да нѣматъ срѣдства. Но, г-да, тази опасностъ трѣбва да се избѣгне. Тѣ трѣбва да се сдобиятъ съ срѣдства. Когато ви описахъ положението на чиновницитъ и работницитъ въ изборнитъ учрѣждения — описахъ ви положението на тѣзи чиновници въ София, броятъ на които е крѣгло 20.000 души и засѣга 8—10.000 глави — казахъ ви, че общинитъ не ще могатъ да се изплатятъ лесно отъ това мизерно положение. И затова трѣбва да се каже, че размѣрътъ трѣбва да бѣде колкото на държавнитъ увеличения. Когато г. министърътъ на финанситъ казва, че ще създаде увеличение на приходитъ на общинитъ и се надѣва съ това увеличение да се увеличи добавъчното възнаграждение по инициатива на самитъ общини, ние ще трѣбва да се съгласимъ съ менъ, че увеличението на приходитъ на общинитъ едва ли ще може да стане до 1 априлъ, а добавъчното възнаграждение е потребно сега, веднага, за нуждитъ прѣзъ зимата както на държавнитъ, така и на общинскитъ служители; даже повече за общинскитъ, защото видѣхме, че положението на общинскитъ служители е още по-лошо отъ това на държавнитъ. И когато се твърди или се иска отъ общинитъ сами тѣ да взематъ инициативата да докарать добавъчното възнаграждение до държавното се грѣши. Наистина, тукъ, въ София, това ще се постигне, кѣдѣто за това се боримъ като общински съветници, мѣжнимъ се и ще гледаме да намѣримъ срѣдства, но въ повечето градове на България това е невъзможно. Вие знаете, че по-рано, когато приехме добавъчното възнаграждение въ 1916 г., както и при приемането 1/5 дневни въ 1917 г., ние задължихме общинитъ да направятъ сѣщото, обаче една частъ отъ тѣхъ го направиха, а и тѣзи, които го направиха, не го направиха въ размѣра на държавното. Много общини, включително и Софийската, като нѣматъ срѣдства, дадохъ добавъчно възнаграждение въ размѣръ по-малкъ отъ тоя на държавата. Ако това е така — какво трѣбва да стане? Азъ прѣдлагамъ тогава и сега моля г. министра на финанситъ да се съгласи, щото общинитъ да бѣдатъ субсидирани за тая цѣль съ срѣдства отъ държавата. Общинитъ трѣбва да получатъ субсидии отъ държавата поне докато получатъ нови ресурси за себе си по законъ, който сега ужъ се готви — до тогава да получатъ субсидии отъ държавата, за да плащатъ добавъчно възнаграждение, а слѣдъ

това да ги повърнатъ обратно, ако не може иначе; въ противенъ случай повече отъ общинитѣ нѣма да дадатъ никакво добавъчно възнаграждение, а тѣзи, които ще дадатъ, то ще бѣде въ по-малкъ размѣръ отъ държавното. Както знаете, нѣколко общини искаха земи и ние ги гласувахме. Тѣзи земи бѣха рѣшени отъ общинскитѣ съвѣти, но въ разхода на тѣзи земи ние сте видѣли, че имаше нѣкъдѣ за добавъчно възнаграждение, нѣкъдѣ за 1/5 дневни, а на повече мѣста — за плащане заплатитѣ на чиновницитѣ и служащитѣ. Има градски общини, които просто не сѣ могли да платятъ на своитѣ чиновници, на своя бирникъ, на своя касиеръ, на своята контрола, на своитѣ чиновници въ всички отдѣления; има общини, които не сѣ могли да платятъ на своя писаръ, на своя кметъ, ако сѣ селски. Има общини, г-да, които сѣ свършено бѣдни, а градскитѣ сѣ задължили до такава степенъ, че никой не може да прѣдвиди кога и какви ресурси ще се създадатъ, за да могатъ да компенсиратъ тѣзи загуби и да могатъ да отговорятъ на нуждитѣ на вѣмето, да отговорятъ на новитѣ нужди и разходи, които войната имъ наложи, понеже ги разстрои. Напр., София, като столиценъ градъ, е разстроена. Въ всички области за София сѣ необходими срѣдства, ресурси голѣми, милиони; необходими сѣ земи, но за послѣднитѣ е необходимо да има редовни ресурси, за да бѣдатъ погасявани — за лихви и амортизации. И ако ние само си въобразявате, че разбирате тѣзи бѣдствия и нужди и не вземете никакви мѣрки, ние не постигате никаква цѣль. Мнозина отъ васъ сѣ общински съвѣтници; тѣ знаятъ какво е положението въ общинитѣ; какъ двата края не могатъ да бѣдатъ свързани; знаятъ въ какво бѣдствие живѣятъ общинитѣ; какъ не могатъ да удовлетворятъ най-елементарнитѣ си нужди; какъ не могатъ да удовлетворятъ санитарната си служба и пр. Затова ние смѣтаме, че държавата трѣбва да възприеме да даде или да додаде въ форма на субсидии къмъ срѣдствата на общинитѣ сумата, която е необходима за даване на добавъчно възнаграждение въ размѣра, който ние ще опрѣдѣлимъ въ закона.

Т. Петровъ: Цѣлата заплата на учителитѣ трѣбва да се плаща отъ държавата.

Д-ръ Н. Сакаровъ: То не е по добавъчното възнаграждение.

И най-сетнѣ, г-да, понеже изброявамъ това, което трѣбва да стане по този законопроектъ, азъ мисля, че ще бѣде необходимо, като говоря за общинитѣ, да кажа същото и за окръжията. Тѣ сѣ много по-малко. Тѣ сега имаха сесия; днесъ ние приключихме сесията на софийския окръженъ съвѣтъ. Ида отъ тамъ. Тамъ е сѣщото положение: срѣдства нѣма; нужди голѣми; всички села искатъ; всички околии искатъ; вода нѣматъ, чешми нѣматъ; нѣматъ санитарна служба, нѣматъ лѣкари, нѣматъ фелдшери; почти нищо нѣматъ, а най-главното — срѣдства нѣматъ. Тукъ се приказваше: „Ще създадемъ законъ“. Кога? Трѣбва да се създаде такъвъ. И докато се приложи, вѣмето минава. А докато се приложи, трѣбва непрѣмѣнно да се удовлетворятъ нуждитѣ, които крѣщатъ. Трѣбва по-други мѣрки.

Г-да, за да привърша, ще кажа: за да има смисълъ този законъ, за да могатъ държавнитѣ служители, които отъ 1 ноемврий — понеже законътъ не е миналъ — не можаха по заповѣдъ на финансовия министъръ да получатъ добавъчното възнаграждение по стария законъ и 1/5, съ основание и надежда, че законопроектътъ ще мине по-скоро, и за които е увеличена нуждата повече, отколкото бѣше тогава — азъ прѣдлагамъ да стане това увеличение съ валидностъ отъ 1 януарий 1918 г. Защо? Защото тогава ще получи една по-голѣма сума всѣки служителъ, който ще добие възможностъ да си удовлетвори най-бързитѣ нужди. Отъ това нѣщо ще има една значителна сума разходъ — признавамъ го, съзнавамъ го — но същеврѣменно съзнавамъ, г-да, че тѣзи разноси, които ще се направятъ, ще бѣдатъ много полезни за държавата.

Не забравяйте, че учителитѣ, като хора съ най-добъръ цензъ, като хора най-интелигентни, при първа възможностъ най-добритѣ отъ тѣхъ напуцатъ своята професия. Ние знаемъ днесъ, че между народнитѣ учители има лица, които напуцатъ. Нѣма окръжъ, нѣма околия, инспекторитѣ на които да не издаватъ обявления всѣка година, че

търсятъ 100 или 50 или 20 учители; това сѣ незаети мѣста, отъ което страда образованието, страда културата, страда цѣлото народно повдигане. Не по-малко вѣрно е това и за гимназиянитѣ учители; ако е математикъ, напр., бѣга въ банково учрѣждение, особено частно, въ което ще получи по-голѣма заплата. Макаръ и не сѣ специалностъ, съвѣтства на учрѣждението, то като човѣкъ образованъ, като човѣкъ съ гимназиялно и съ висше общо или специално образование търси и намира по-лесно друга работа и напуца попрището, на което се е посвѣтилъ, напуца попрището, което е най-високо по своята важностъ за държавата, само и само да може да прѣживѣе.

Г. г. народни прѣдставители! Ако това е вѣрно за народния учителъ и за цѣлото учителство, азъ мисля, че то е вѣрно и за всички по-добри държавни служители и работници; азъ мисля, че то е вѣрно за всички, които желатъ и които иматъ възможностъ да работятъ и на които трудътъ се цѣни отъ тѣхния господарь — държавата, или отъ господаря — частно лице или отъ друго нѣкое учрѣждение. Азъ мисля, прочее, че и тая страна на въпроса трѣбва да ни занимае и отъ нея трѣбва да излѣземъ, когато рѣшаваме този въпросъ. Този въпросъ трѣбва да ни занимае не само сега, при добавъчното възнаграждение, но и особено при изработване на щатовѣтъ за 1919 г., за тогава абсолютно необходимо е рѣшението, защото това положение сега е врѣменно, а постоянното, което ще се създаде отъ тогава нататкъ, ще бѣде трайно поне за нѣколко години, и, ако е трайно, то трѣбва да бѣде съобразно съ трайнитѣ нужди на бѣдащето. (Ржкоплѣскане отъ групата на широкитѣ социалисти)

При тѣзи обстоятелства, г-да, азъ мисля, че ще удовлетворимъ нуждитѣ, ако моитѣ прѣдложения бѣдатъ приети, ако финансовиятъ министъръ ги възприеме, и ако той подѣлствува съ своята декларация на самото Народно събрание. Надѣвамъ се, прочее, че Народното събрание, което не желая да занимавамъ повече съ подробности, които сѣ много, ще се е освѣтлило достатъчно отъ тѣзи, които изложихъ, и ще съобрази тая необходимостъ, за да гласува прѣдложенията ми и така да направимъ единъ дѣйствително отговарящъ на днешното вѣрие законъ — единъ законъ, съ който, безъ всѣкаква мисль за правене политика, особено на демагогия, искаме да удовлетворимъ една нужда крещяща, съзната отъ всички и която трѣбва да се изрази непрѣмѣнно въ закона.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г-да, чакътъ е 8 и засѣданието трѣбва да се закрие.

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Азъ моля Народното събрание да има засѣдание утрѣ, понеже тоя законопроектъ е отъ спѣшенъ характеръ, както всички съзнавате. Понеже нѣкои господа желаятъ продължително да говорятъ, за това моля да имаме засѣдание и утрѣ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ прѣдложението на г. финансовия министъръ да има засѣдание и утрѣ, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство, прието.

Моля ви, г-да! Ние винаги прибрзвате прѣди да се опрѣдѣли дневниятъ редъ и така ставатъ недоразумѣния. Азъ ви моля една секунда да имате търпѣние, за да се опрѣдѣли дневниятъ редъ за идущото засѣдание. Съгласно това, което се говори, за утрѣшния дневенъ редъ на първо мѣсто трѣбва да се тури докладътъ на комисията по Министерството на правосѣдието. Понеже допускамъ, че комисията не ще бѣде готова съ доклада си за утрѣ, и понеже г. министърътъ на финанситѣ заяви, че този законъ е бързъ, азъ моля въ дневния редъ за утрѣ да бѣде поставено на първо мѣсто: продължение разискванията по въпроса, който ни занимава сега, слѣдъ това слѣдващитѣ пунктове отъ дневния редъ и къмъ тѣхъ се прибавя прѣдложението на г. г. професоритѣ Молловъ и Фаденхехтъ за поставяне въ закона за устройството на сѣдилищата новъ прѣходенъ членъ 230 и слѣдъ това пакъ една бърза работа относително разрѣшението на градскитѣ общини въ Карнобатъ, Сливенъ, Враца и Чирпанъ да сключатъ заемъ.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 8 часа вечеръта).

Подпрѣдседателъ: Д-ръ И. МОМЧИЛОВЪ

Секретаръ: М. ЗЕЛКОВЪ